

Diyanet

Aylık Dergi

kâinatın incisi
Hz. Muhammed
(s.a.s.)
ve çocuk

Hz. Peygamber'i Sevmek

Hz. Peygamber'in, Çocukların
Eğitimine Verdiği Önem

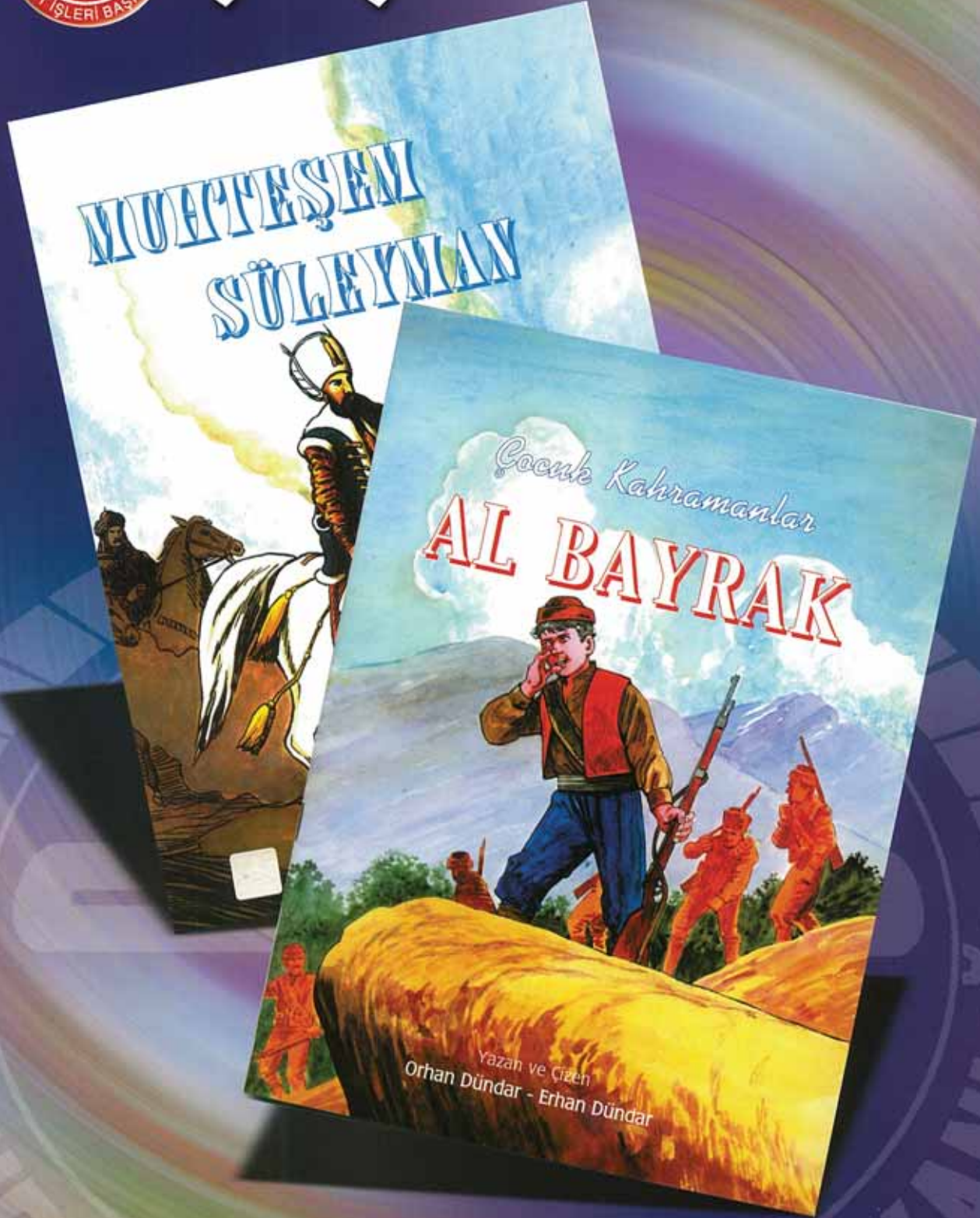

Senegal Cumhuriyeti

172
Nisan 2005

yayınlarımız

Yurtiçinde müftülük ve yayınevlerimizden,
yurtdışında Müşavirlik ve Ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

5

Dünyanın En Güzel Huylu İnsanı

12

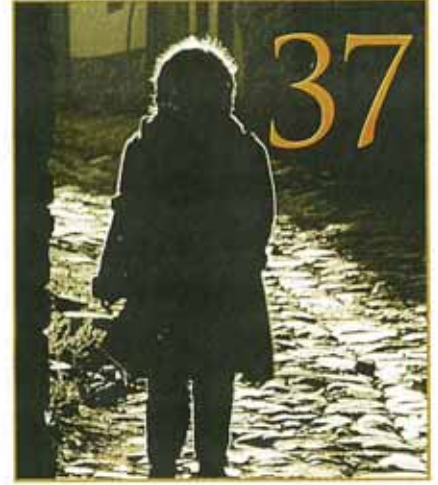
*Çocuk Sevgisi Üzerine Hz.
Peygamber'den Mesajlar*

26

*Prof. Dr. Muhammet Şevki
Aydın ile "Din Eğitimi ve Din
Hizmetlerinde Yeni Açılımlar,
Yeni Ufuklar" Üzerine Söyleşi*

gündem	
Dünyanın En Güzel Huylu İnsanı	5
<i>Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir</i>	
Mutlu Çağda Peygamberimiz ve Çocuklar	8
<i>Prof. Dr. Mehmet Emin Ay</i>	
Çocuk Sevgisi Üzerine Hz. Peygamber'den Mesajlar	12
<i>Prof. Dr. M. Faruk Bayraktar</i>	
Hiz. Peygamberi Sevmek	16
<i>Prof. Dr. Mefail Hızlı</i>	
Mehmed Âkif'in Dilinden Kutlu Doğum	20
<i>Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan</i>	
Hiz. Peygamber'in Çocukların Eğitimine Verdiği Önem ...	24
<i>Prof. Dr. Ahmet Turan Yüksel</i>	
söyleşi	
Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın ile Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Yeni Açılımlar, Yeni Ufuklar Üzerine	26
<i>Hayrullah Köken</i>	
din-düşünce-yorum	
Bilgi ve İslâm Dininin Bilgiye Verdiği Değer	30
<i>Doç. Dr. Selim Özarslan</i>	
din ve sosyal hayat	
Hiz. Ali Efendimiz'in Vasiyeti	33
<i>Dr. Ekrem Keleş</i>	
din işleri yüksek kurulundan	
Dini Sorular ve Cevaplar	35
aile	
Masaldan Gerçeğe Yolculukta Çocuklarımız	37
<i>Dr. Hatice Kelpetin Arpaguş</i>	
Yalnızlık Üzerine	41
<i>Faden Tetik</i>	
Çocuklar Su Gibidir	42
<i>Ayfer Balaban</i>	
kültür-edebiyat	
Hat Sanatımız ve Peygamber Sevgisi	44
<i>Kuddusi Doğan</i>	
Şiirlerle Hz. Muhammed	46
<i>Doç. Dr. Kadri Yıldırım</i>	
tarih	
Bölgesel Direnişlerden TBMM'ye Doğru 23 Nisan 1920 ..	50
<i>Yılmaz Tartan</i>	
söyleşi	
Yücel Çakmaklı ile Sinema Üzerine	52
<i>Dr. Hafsa Fidan</i>	
İslâm dünyasından	
Senegal Cumhuriyeti	56
<i>Doç. Dr. Ahmet Kavas</i>	
portre	
Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri	61
<i>Dr. Nurettin Ceviz</i>	
medya kritik	64
<i>Bahattin Akbaş</i>	

*Masaldan Gerçeğe
Yolculukta Çocuklarımız*

*Yönetmen Yücel Çakmaklı
ile Sinema Üzerine Söyleşi*

56

Senegal Cumhuriyeti

PROF. DR. ALİ BARDAKOĞLU
DİYANET İŞLERİ BAŞKANI

Rahmet ve merhamet sahibi olan Yüce Allah, insanı en güzel şekilde yaratmış, onu üstün yeteneklerle donatmış, ilâhî hitabın muhatabı kılarak, onurlandırmış ve ona sorumluluk yüklemiştir. Dünya hayatında ise onu yalnız bırakmamış, ilâhî inayet ve lütuf olarak vahyin kılavuzunu göndermiştir.

İlk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar bütün nebî ve rasuller, Allah'tan aldığı vahyi, kurtuluş ve mutluluk yolunu insanlığa sunan kutlu elçilerdir. Yüce Yaratıcının insanlığa gönderdiği en son rahmet elçisi, ilâhî vahyin son ve tamamlayıcı halkası Hz. Muhammed Mustafa'dır.

Günümüz insanının onun ahlâkı ve sünnetine, örneklik ve rehberliğine, manevî önderliğine ihtiyacı vardır.

Kan, şiddet, terör ve savaşların pençesinde inleyen dünyamızın; kin, nefret ve intikamı sevgi, muhabbet ve rahmete dönüştüren sevgili Peygamberimizin sıcak soluğuna, rahmet yüklü mesajına her zamankinden daha çok ihtiyacı vardır.

Geçim telâşi, gelecek kaygısı, bencillik, mevkî ve gücün sanal mutluluğu ya da yoksulluğun yol açtığı umutsuzluk gibi olumsuzluklar karşısında insanlığın, onun mesajına,

onu tanımanın ve sevmenin sağlayacağı güven ortamına ihtiyacı vardır. O kutlu nebî, Yunus Emre'nin dilinde aşk, Mevlâna'nın dilinde rahmet, Ahmet Yesevî'nin dilinde hikmet peygamberi, Hacı Bektaş Veli'nin dilinde eşsiz baba ve insan olarak terennüm edilmiştir.

Bugün kötü alışkanlıkların, her türlü madde bağımlılığının ve manevî boşluğun içerisinde bunalan, çeşitli zararlı akımların bataklığına itilen gençliğin sevgili Peygamberimizin kılavuzluğuna ihtiyacı vardır.

Özellikle hayatın kıyısında küçücük bir tebessüme, şefkatle uzanan sıcak bir ele hasret; gözlerinde çaresizlik, yüreklerinde hüznün, bir umut hatırlanmayı bekleyen yetim çocuklara el uzatmak için "Yetime sahip çıkan cennette benimle olacaktır." diyen sevgili Peygamberimizin mesajına kulak vermeye ve gereğini yerine getirmeye ne çok ihtiyacımız vardır.

Kadın haklarına önem veren kutlu elçinin, "Kadınlara hayırla muamele edin, onların sizin üzerinizde hakları vardır." uyarısını duymaya ihtiyacımız vardır.

İnsanı insan yapan bütün güzelliklerin, ahlâkî erdemlerin odaklandığı bir şahsiyet olan Hz. Peygamberin hayatında ve öğütlerinde bireysel ve toplumsal hayatımızı aydınlatacak güçlü bir ışık, güzel bir örnek vardır. Onun örnek alınması, yalın bir taklit ve sünnetinin belirli şekillere hapsedilmesi şekliyle değil; onun sünnetinin ve sîretinin bütün yönleriyle tanınması, insanlığın huzur ve mutluluğu için yaptığı çağrının güncelleştirilerek hayatımıza yansıtılması, ilâhî mesajının günümüze taşınması, güzel ahlâkının davranışlarımızın mihveri ve rehberi yapılması ile mümkündür.

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Yüksel Salman

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Abdülkâî İşcan

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Mustafa Bayraktar
(Dön. Ser. İşl. Müd.)

Yayına Hazırlayanlar
Ayfer Balaban ayferbalaban@myinet.com
Mustafa Bektaşoğlu mbektasoglu@myinet.com

Tashih
Sait Şan

Haber ve Fotoğraflar
Ahmet Arslan/Alî Yıldırım

Arşiv
Alî Duran Demircioğlu

Dizgi
Hasan Yıldırım/Latif Köse/Rıdvan P. Yedekçi

İdare Yeri
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı
Eskişehir Yolu 9. km. Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 73 06 Fax: (0312) 284 72 88

Abone İşleri
Tel: (0312) 295 71 96-97
Fax: (0312) 285 18 54

Temsilcilikler
Yurt içi : İl Müftülükleri, İlçe Müftülükleri
Yurt dışı : Din Hizmetleri Müşavirlikleri,
Din Hizmetleri Ataşelikleri

web : www.diyinet.gov.tr
e-mail : diniyayinlar@diyanet.gov.tr
sureliyayinlar@diyanet.gov.tr
aylikhaber@diyanet.gov.tr

Yapım
DİN

Tel: (312) 397 91 40
Renk Ayırımı ve Film Çıkış

DEĞER

Tel: (312) 311 11 27
Baskı Cilt

İMAJ

Masın Mahallesi 3. Cadde No:2
İstanbul Yolu 6. Kat İmaj Center
Yenimahalle / ANKARA

Tel: (312) 397 91 41 Fax: (312) 397 41 54

Editörden...

Aklın selâmeti inançtan, gönlün huzuru sevgiden geçer. İnanca yaslanmayan akıl yok edici, sevgisiz gönül çoraktır. Bu sebeple inanç ve sevgi pasif bir duruş değil, bir aksiyon ve harekettir. Aklın ve gönlün gerçek ihtiyaçlarını karşılayan insan mutluluğa ermiştir.

Bir düşünürümüz "İnanmak, gerçek ve şahsî tanıyış, sevmekse gerçek yaşayıştır" der. (Nurettin Topçu) Gerçeğe, inançla ve sevgiyle ulaşılır. Allah'a ulaşmanın yolu ise aşktan geçmektedir. Aşkın yolu da çilelerle doludur. Müslümanın hayatı, mutlak olanı idrak etme, 'birlik'te ebediyete erme mücadelesidir.

Allah sevgisini bütün sevgi türlerinin en üstünde gören bir medeniyette, Allah'ın sevgili kulu ve elçisinin sevgisine, övgüsüne özel bir ihtimam gösterilmesinden daha tabii ne olabilir? Çünkü o, âlemin efendisidir. Büyüklüğüne duyulan hayranlık, üstün özellikleri ve mucizeleri ile edebiyat tarihimizde sözlerin en güzeli onun için dile getirilmiştir. Bu sevgi, Şeyh Galip'in dilinde:

"Sultan-i rusûl şâh-ı mümeccedsin efendim
Bîçârelere devlet-i sermedsin efendim
Dîvân-ı ilâhîde ser-âmedsin efendim
Menşûr-ı "le'amrûk"le mü'eyyedsin efendim
Sen Ahmed ü Mahmud u Muhammed'sin efendim
Hakdan bize sultân-ı mü'eyyedsin efendim"

ifadesiyle karşılığını bulurken Sezai Karakoç:

"Sana Leylâ dedim Suna dedim şiirlerde şarkılarda
Gerçek adın bir fısıltı gibi kaldı ağızlarda dudaklarda
Çatlar yüreğim bir nar gibi o sırrı anar da
Avunurum doğumundan gelen muştulu armağanlarla"

diyerek teselli bulmaya çalışır. Bir Kutlu Doğum Haftasını idrak ederken, son sözü Necip Fazıl'a bırakalım:

"Müjdecim, kurtarıcım, efendim, peygamberim;
Sana uymayan ölçü, hayat olsa teperim!"

Yüksel Salman

dünyanın en güzel huylu insanı

Prof. Dr. M. Yaşar Kandemir
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Kur'an-ı Kerim'i inceleyenler, Allah Teâlâ'nın Peygamber Efendimizle devamlı surette konuştuğunu, onun nasıl yaşaması, neleri yapması, neleri yapmaması konusunda kendisine bilgiler verdiğini okurlar. Cenab-ı Hakk'ın, sevgili Peygamberini hep en mükemmele doğru yönlendirdiğini, bu eğitimin sonunda Resul-i Ekrem'inin "yüce bir ahlâka sahip olduğunu", yine Kâinâtın Rabbi'nin ifade ettiğini görürler. (Kalem, 4)

Resulünü, ilâhî eğitimle, huyu en güzel insan hâline getiren Allah Teâlâ, onun yaşama üslubunu Müslümanlara örnek gösterir. (Ahzâb, 21)

Resul-i Ekrem'in cömertliği ise dillere destandı. Kendisinden bir şey isteyen geri çevirdiği hiç görülmemişti. İstenilen şey elinde varsa verir, yoksa birinden borç alarak, o kimsenin ihtiyacını giderir, borç bulamadığı zamanlarda varlıklı Müslümanları yardıma çağırırdı.

Bu gerçeği Peygamber Efendimiz de dile getirir; "güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildiğini" hatırlatır. (Muvatta, Hüsnü'l-huluk, 8) Başkalarına tavsiye ettiğini öncelikle kendisinin yaşaması, onun ahlâkını vazgeçilmez kılar.

Şimdi Resul-i Ekrem Efendimizin daha iyi insan tipi yetiştirmeye yönelik üstün ahlâkından bazı örnekler görelim.

Nezaketin en üstünü

Insanoğlu takdire âşık olduğu için iltifat görmekten hoşlanır. Kendisine değer verildiğini bilmek, onu mutlu eder. Esasen Peygamber Efendimiz insanlara, iltifata lâyık olmaları sebebiyle değer verir; hatırlarını sorar; ellerini sıkar; yüzlerine tebessüm eder; tatlı sözlerle gönüllerini alırdı. Onun iltifatına mazhar, teveccühüne nâil olmak, koskoca bir Peygamber tarafından önemsendiğini görmek ashâb-ı kirâmı pek sevindirirdi.

Bazı Müslümanlar, özellikle de hanımlar, evlerinin Peygamber tarafından şerefendirilmesini, bir köşede iki rekat namaz kılmak suretiyle evlerini bereketlendirmesini, ikrâm edecekleri bir tabak çorbayı içmesini pek arzu ederlerdi. Peygamber Efendimiz de onların bu kabil tekliflerini hiç geri çevirmemek suretiyle gönüllerini hoş ederdi.

Bir yere giderken kendisinin binitli, yanındakinin yaya olmasından rahatsızlık duyar, o kimsenin hiç olmazsa tergisine binmesini isterdi. Eğer o zât, Peygamber'e olan saygısı veya mahcûbiyeti sebebiyle buna yanaşmazsa, Allah'ın elçisi pek üzülürdü. (Nesâî, "İstiâze", 1)

İnceliğin böylesi

Kaba ve görgüsüz kimseler her zaman her yerde olmuştur. Böyleleri Peygamber Efendimizin çevresinde de bulunurdu. Özellikle çölde yaşayan, hatırdan gönülden anlamayanlar onu çok üzerlerdi. Fakat o bu kaba saba adamların hatasını yüzlerine vurmaz, niçin öyle davrandıklarının hesabını sormazdı. İnsanların kusurlarına dikkat çekmek istediğinde kesinlikle belli şahısları hedef alıp onları rencide etmez, "İnsanlar neden şöyle yapıyorlar?" diye, kimsenin üzerine almayacağı şekilde genel ifadeler kullanırdı. Hatalarını düzeltmek iste-

diği kimseleri, başkaları vasıtasıyla ikaz ettiği de olurdu.

Resul-i Ekrem'in Zeyneb Binti Cahş ile evlendiği gündü. Evinde verdiği yemeğe bütün sahabîleri davet etmişti. Her gelen yemeğini yiyip gitmiş, yalnız üç kişi oturup sohbetে devam etmişti. Bunun üzerine Resul-i Ekrem, onlara kalkıp gitmeleri gerektiğini anlatmak için dışarı çıkmış; evde sohbet edenlerin gitmiş olacağını düşünerek tekrar eve döndüğünde adamların hâlâ konuşup durduklarını görmüş, yine de onlara kalkıp gitmeleri gerektiğini söyleyememişti. Bunun üzerine Ahzâb suresinin 53. ayeti nâzil olmuş, bu ayet Müslümanlara Hz. Peygamber'in yemeğe davet ettiği kimselerin, yemekten sonra kalkıp gideceğini, orada oturup sohbete dalmayacağını, aksi hâlde bundan Peygamber'in rahatsız olacağını müminlere öğretmişti.

İnsanların hatalarını yüzlerine vurmak, yanlışlarını hatırlatmak, böylece onları utandırmak çok kolay bir şeydir. Zor olan kalpleri incitmemek, gönülleri kırmamak, kusurları görmezden gelebilmektir.

Eğer Resul-i Ekrem birinin bir davranışından hoşlanmamışsa, onun yüzüne bakanlar bunu hemen fark ederdi. Utanma duygusunun imandan kaynaklandığını söyler, müminlerin daha edepli olmaları gerektiğine işaret ederdi.

Müminlere düşkün

Resul-i Ekrem Efendimiz, Allah Teâlâ'nın da işaret buyurduğu gibi, müminlere çok düşküdü. Bu sebeple onların sıkıntıya uğramalarından son derece rahatsız olurdu. (Tevbe, 128) Müslümanların birbirine haset etmesi, birbirine kin ve nefret beslemesi, birbirine danlıp yüz çevirmesi, birbirine haksızlık etmesi, birbirinden yardımını esirgemesi, onu çok üzerti. (Müslim, Birr, 32)

Bir defasında muhtelif kabilelere mensup gençler Peygamber (s.a.s.)'den İslâmiyet'i öğrenmek üzere Medine'ye gelmiş ve orada yirmi gün kalmışlardı. Peygamber Efendimiz bu gençlerle bir bir ilgilendi. Geride kimleri bırakıp geldiklerini sordu. Bu gençlerin yakınlarını özlediklerini anlayınca, onlara artık geri dönmenin vakti geldiğini söyledi. Öğrendiklerini kabile halkına öğretmelerini tavsiye ederek, onları memleketlerine geri gönderdi. (Buhari, Ezan, 17)

Hele çocukların acı çektiğini görmek, onu derinden sarsardı. Ölmek üzere olan torununu

kucağına aldığında gözyaşlarını tutamamıştı. Onun böylesine ağlaması bazı sahâbîleri hayrette düşürmüştü. Resul-i Ekrem onlara bu konuyu şöyle açıkladı: "Bu gördüğünüz yaşlar, Allah'ın, kullarının kalbine koyduğu acıma duygusunun eseridir. Allah, acımasını bilen kullarına merhamet eder." (Buhari, Cenaiz, 32)

O devirde kadınlar genellikle önemsenmezdi. Resul-i Ekrem ise kadınlara önem verdiğini, onlara değer verilmesi gerektiğini her fırsatta dile getirir; herkesin eşine iyi davranmasını tavsiye eder; deve üzerinde yolculuk ettikleri zaman bile, develeri hızlı sürerek onları incitmemek gerektiğini hatırlatırdı. (Buhari, Edeb, 90)

İsteyeni geri çevirmemek

Resul-i Ekrem'in cömertliği ise dillere destandı. Kendisinden bir şey isteyen geri çevirdiği hiç görülmemişti. İstenilen şey elinde varsa verir, yoksa birinden borç alarak, o kimsenin ihtiyacını giderir, borç bulamadığı zamanlarda varlıklı Müslümanları yardıma çağırırdı.

Hele bir defasında Peygamber Efendimiz'i bir koyun sürüsünün yanında gören bir bedevî ondan birkaç koyun istemişti. Resul-i Ekrem'in koyun sürüsünü ona hediye ettiğini duyunca, adam kulaklarına inanmamış, sürüyle birlikte köyüne vardığı zaman, Peygamber olduğunu söyleyen bu zâtın fakirlikten korkmadığını anlatmıştı. (Müslim, Fezâil, 58) Araplar cömert kimselere büyük saygı duyardı. Resulullah'ın çok cömert olduğunu öğrenince, kendisine sürü bağışlanan kimsenin o gün akşam olmadan, kabilesiyle birlikte İslâmiyet'le şereflediği anlatılır.

Sevgili Peygamberimizin güzel huyları saymakla bitmez. Onun herkesi faziletli bir hayata teşvik etmesi, güzel ahlâklı kimseleri "hayırlı insanlar" diye övmesi bile, güzel ah-lâka verdiği değeri göstermeye yeterlidir.

Prof. Dr. Mehmet Emin Ay
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mutlu Çağda Peygamberimiz ve Çocuklar

Bu makale, Asr-ı Saadet adı verilen, insanların barış ve huzur içinde yaşadığı mutluluk çağında, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, çocuklarla olan ilişkilerine dair hatıraları ihtiva etmektedir. Aradan çağlar geçse de, yaşanan hatıraların ne denli etkileyici ve anlamlı olduğu, okuyucunun takdirine bırakılmıştır. Ancak şunu hemen ifade etmeliyiz ki, her bir hatıra, aynı zamanda bir terbiyevî (eğit-sel=pedagojik) değeri de haizdir. Dolayısıyla, aktarılan hadiseler, sadece yaşanmış birer "hatıra" olarak değil, Asr-ı Saadet'ten günümüze yansıyan mesajlar olarak bakmak da gerekecektir.

Hz.

Peygamber (s.a.s.)'in, peygamberlik dışındaki insanî yönünün en çok dikkat çekici örneklerini, çocuklarla olan ilişkilerinde bulabilmekteyiz. Çünkü o, sıradan bir insandan öte, âdeta "çocuklarla çocuklaşabilen", bunu başarabilen ve diğer insanlara da tavsiye eden ("Çocuğu olan onunla çocuklaşsın" hadisi için bkz. Deylemî, Ebu Mansur; Müsnedü'l-Firdevs; (yzm) Şehit Ali Paşa, No:565, II, 136/b.) müstesna bir şahsiyettir. Onun çocuklara yaklaşımındaki bu farklılık bile, başlı başına incelenmesi gereken bir özellik arz etmektedir. O, her yönüyle incelenmeye değer güzelliklerle dolu hayatında, çocuklara müstesna bir yer ayıran bir baba, bir dede ve çağındaki tüm çocukların sevgisini kazanmış bir çocuk eğitimcisidir.

Medine'de çocuklarla ilk karşılaşma

Yıl 622... Uzun ve yorucu yolculuğun iki yorgun ismi, Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Hz. Ebu Bekir (r.a.), günler sonra nihayet Seniyyetü'l-Vedâ tepelerinde, kendilerini karşılamaya gelen Medineli Müslümanlara ulaşmışlardı. Onları karşılamaya gelenler içinde kızılı-erkekli, en güzel

“Özellikle Anadolu’nun bazı yörelerinde, şımarıklar endişesiyle veya büyüklere saygısızlık olur düşüncesiyle, çocuklarını öpmeyen ebeveynlerin bu davranışlarının, Hz. Peygamber (s.a.s.)’in tatbikatiyle uyuşmadığını, ifade etmek istiyoruz.”

elbiselerini giyinmiş, ellerindeki defleri büyük bir coşkuyla çalarak, “Ay Doğdu Üzerimize” adlı mutluluk şarkısını okuyan Medine’li çocuklar da vardı. İşte tam bu sırada, Hz. Peygamber (s.a.s.), çocuklara değer verdiğini, onları önemseydiğini en açık bir biçimde ortaya koymak ve bunu insanlara da bildirmek için, yanlarına kadar gelerek şöyle sordu:

- “Beni seviyor musunuz?” Çocuklar hep bir ağızdan:

- “Evet çok seviyoruz yâ Resulallah!..” cevabını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.) de onlara,

- “Kalbimde olanı bilen Allah’a andolsun ki, ben de sizi seviyorum” müjdesini verdi. Bu müjde öylesine güçlü, öylesine kuşatıcı bir sevgi hâlesine dönüştü ki, tüm Asr-ı Saadet’e şâmil oldu ve tüm çocukları kapsayıp, kuşattı... Artık çocuklar mutluydu; çünkü onlara değer veren, onları önemseyen ve seven; sevimlerini ve görüp-gözetilmelerini isteyen bir “peygamberleri” vardı...

Peygamberimiz’in çocuklara verdiği değer

İnsan, yaratılışı gereği, değer verdiği ve önemseydiği şeyler karşısında daha hassas davranmaya

meyllidir. Önem verildiği ve değerli bulunduğu için, aynı zamanda bir taş olan mücevherler kutularda saklanırken, sıradan taşlar ise herhangi bir korunmaya tâbi tutulmazlar. Nice mücevherler de vardır ki, kadrini bilmeyenlerin elinde zâyi olup giderler. İşte bunun gibi, sırf “insan” olma vasfından dolayı, “değerli” olan çocuklar da aslında önemsenmeye ve değerli bulunmaya lâyık iken, birtakım sebeplerle, insanlar onlara gereken önemi göstermemiş ve hak ettiği değeri vermemiş ve bu durum, göz ardı edilen bir konu olarak tarih içinde tekerrür edegelmiştir. Oysa Hz. Peygamber (s.a.s.)’in, kız olsun, erkek olsun çocuğu önemseydiğini ve onu değerli bulduğunu görmekteyiz. Bir hadisinde, “Eğer süt emen çocuklar, beli bükük yaşlılar, otlayan hayvanlar olmasaydı, üzerinize azap sel gibi inerdi.” (Heysemî, Nureddin Ali, b. Ebi Bekr; Mecmau’z-Zevâid ve Menbau’l-Fevâid, Beyrut 1967, X, 227) buyurarak, azâb-ı ilâhî’ye engel unsurlardan ilkinin, “sabîler” (süt emme çağındaki bebekler) olduğuna dikkat çekmiştir. Onun, çocuklarla olan bütün ilişkilerinde, çocukları önemseydiğini ve onlara değer verdiğini hissetmek kâbilidir. Aşağıda örneklerini sunacağımız anekdotların hepsini, bu önem verme ve değerli bulmanın birer tezahürü olarak görebiliriz. Ama önce Peygamberimiz nazarında kız çocuklarının değerine bir nebze olsun değinmek istiyoruz.

Kız çocuklarına verilen değer

Bazı toplumlarda, öteden beri, oğlan çocuğu kızdan üstün tutulmuştur. Ancak bu duygu, cahiliye dönemi Araplarında biraz daha şiddetli bir şekilde hüküm sürmekteydi. (İlgili ayetler için bkz. Nahl, 58, 59) Öyle ki, kızlarını diri diri kumlara gömecek bir şekil alan ve gittikçe yaygınlaşan bu meş’um davranış, âdeta meşru görülmeye başlanmıştı. Hz. Peygamber (s.a.s.), Kur’an-ı Kerim’deki ayetler doğrultusunda, gönderildiği toplumda cari olan kız-erkek ayırımını kesinlikle yasaklayarak, bu konuda insanlar arasında oluşmuş “erkek çocuğu üstün tutma”

geleneğini ortadan kaldırmaya gayret etmişti. Kısa bir süre sonra insanlar, kız olsun erkek olsun, evladı, "Allah'ın bir bağışi ve armağanı" (İlgili hadis için bkz. Hâkim, el-Müstedrek ale's-Sahihayn, Haydarabad, Deken 1335 bs. Ofs. Beyrut ts.II, 284) olarak görme mertebesine ulaşmışlardı. Bunda gerek Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bizzat kendi kızlarına karşı davranışları, gerekse bu konudaki tavsiye ve emir mahiyetindeki hadislerinin de önemli rolü olmuştu. Sözelimi, "Eğer ben birisini üstün tutacak olsaydım, kızları üstün tutardım." (Deylemî, age, 3/a) buyuran Hz. Peygamber (s.a.s.), sefere çıkarken, en son kızı Fatıma (r.a.) ile vedalaşır, dönünce de ilk olarak ona uğradı. (Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî; es-Sünen, I-IV, Beyrut, ts.Tereccül 21)

Konuyla ilgili birçok hadisinde, ortak anlamıyla Hz. Peygamber (s.a.s.), şöyle buyuruyordu: "Kimin üç (veya iki veya bir) kızı (veya kız kardeşi) olur da onlara iyi muamelede bulunur, eğitimlerini en güzel şekilde yerine getirirse, Allah onları kendisi için cennetne karşı bir perde kılar ve onu cennetine koyar." (Hadisler için bkz. İbn Mace, Ebu Abdullah M. b. Yezid el-Kazvîni; Sünen, (tah. M. F. Abdülba-ki) Kahire 1952. Edeb 3; Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre; es-Sünen, I-V, (tah. A. M. Şakir) Kahire, ts.Birr 13; Ebu Davud, Edeb 130) Şimdi ise, çocuk için ebeveyn sevgisinin önemine ve Peygamberimizin çocuklara karşı gösterdiği sevgi ve ilginin muhtelif örneklerine yer verelim.

Çocuklara karşı gösterilen sevgi ve ilgi

Çocuklara karşı gösterilen sevgi için çocuk psikolojisi uzmanları, "büyüme vitamini" niteliğinde bulunmaktadır. (Bkz. Beyza Bilgin, "Okul Öncesi Çağı Çocuklarında Dinî Kavramlar" MGSB. Din Öğretimi Dergisi, Ankara 1986, sy. 8-9. s. 21) Çünkü yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda, çocuk için sağlanan her türlü fiziksel ortamın, gösterilen özennin, hiçbir zaman sevginin yerini tutmadığı anlaşılmıştır. Çocuk yetiştirme yurtlarındaki çocukla-

rın, fiziksel anlamda her türlü ihtiyacı karşılanmasına rağmen, onlarda görülen fiziksel ve ruhsal geriliğin, ebeveyn sevgisini hissedememe olduğu, artık bilinen bir gerçektir. Öte yandan, çocuğun sosyalleşmesi açısından da, gördüğü sevginin büyük bir rolü vardır. (Bkz. Atalay Yörükoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı, s. 138) Bu realiteler göz önünde tutulduğunda, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in çocuklara karşı gösterdiği sevginin ve ilginin, onlar açısından ne denli önemli olduğu aşîkârdır. Aşağıda örneklerini vereceğimiz çeşitli sevgi ifadeleri, bir babanın, bir dedenin, en tabîî, en yalın şekliyle evlâdına sunabileceği saf sevginin tezahürleridir. Biz bunları, konunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla birtakım alt başlıklarla sunmak istiyoruz.

Kucaklamak: İnsanların birbirinden etkileşimi konusunda son zamanlarda yapılan araştırmalar, fiziksel temasın son derece etkileyici olduğunu ortaya koymuştur. (Konuyla ilgili olarak bkz. Zuhail Baltaş - Acar Baltaş, Bedenin Dili, 19. bs. İst 1998, s.118-119) Hatırlanacağı üzere, ilk vahiy geldiği sırada, Hz. Cebrail de Hz. Peygamber (s.a.s.)'i sıkı sıkıya kucaklamıştır. (Bkz. M. Hamidullah; İslâm Peygamberi, (çev. S.Tuğ), 4. bs.I-II, İstanbul 1980, I, 80) Bu hâdise, kucaklamanın manevî boyutunun da söz konusu olduğunu ortaya koymaktadır. Şurası bir gerçektir ki, çocukluk dönemi içinde duygusal anlamda henüz gelişmekte olan bir yapıya sahip olan çocuklar, belki de en çok sevgiye muhtaçtırlar. Onların bu ihtiyacının yeterli bir şekilde giderilmesi ise, öncelikle ebeveynin görevidir.

Birçok sahabinin rivayetine konu olduğu üzere Hz. Peygamber, torunları Hasan ve Hüseyin'i, bazen yanlarına bizzat giderek, bazen de yanına çağırarak, kucaklar ve bağrına basarak öperdi. (Buhari, Fedailü's-Sahabe, 22; Tirmizî, Birr 11; İbn Mace, Edeb, 3) O, bu davranışı sadece kendi çocuklarına değil, bütün çocuklara da göstermekteydi.

İbn Rebîa b. el-Hârîs anlatıyor: "Babam beni,

Dua etmek

Çocukların büyüklerinden duyacakları hayır duanın, onların sevildiğine bir işaret olacağını ifade etmeliyiz. Bu, onları hem psikolojik anlamda güçlü kılmakta hem de sevildiklerini düşünmelerine vesile olmaktadır. "Babanın evlâdını için duasının, kabul edilen (müstecâb) dualardan olduğunu" ifade ederek (Buhari, el-Edebü'l-Müfred, Kahire 1379, s.169)

bunu etrafına da tavsiye buyuran Hz. Peygamber, kendisine getirilen çocuklara çeşitli vesilelerle hayır dualarda bulunmuştur. (Buhari, Deavât, 30; Ebu Davud, Edeb 108) Şimdi bunun örneklerini sunmak istiyoruz.

Abdullah et-Temîmî'nin kızı Cemre anlatıyor: "Babam beni Hz. Peygamber (s.a.s.)'e götürdü ve benim için hayır duada bulunmasını talep etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber

(s.a.s.), beni kucağına oturttu ve sonra elini başımın üzerine koyarak bana hayır duada bulundu." (Askalanî, İbn Hacer; el-İsâbe fi Temyîzi's-Sahabe, Kahire 1324 baskısından ofset, IV, 260)

Amr b. Hureys anlatıyor: "Annem beni Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına götürdü. Hz. Peygamber (s.a.s.) başımı okşayıp, bol nızka kavuşmam için bana dua etti." (Buhari, el-Edebü'l-Müfred, s.221)

Abbas da oğlu Fadl'ı, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in yanına gönderdi. Huzuruna girdiğimiz zaman bizi sağına ve soluna oturttu ve sonra öylesine sıkıca kucakladı ki, ondan daha kuvvetlisini görmemiştik." (Askalanî, İbn Hacer; el-Metâlibu'l-Âliyye, İbn Hacer; el-Metâlibu'l-Âliyye bi Zevâidi'l-Mesânidi's-Semâniyye, (tah. Habibu'r-Rahman el-A'zam) Kuveyt 1973, II, 441)

Öpmek: Fiziksel temasın bir türü olan öpmek, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sık sık başvurduğu bir sevgi ifadesidir. Gerek kendi kızı Hz. Fatıma'yı, gerekse torunları Hasan ve Hüseyin'i öptüğünü belirten kaynaklar, (Ebu Davud, Edeb 144; Tirmizî, Menakıb, 50) bize onun, aynı zamanda bunu tavsiye ettiğini de ortaya koymaktadır. Şu telkin oldukça dikkat çekicidir: "Çocuklarınızı çok öpün. Zira her bir öpücük için size cennette bir derece verilir..." (Bkz. Musnedu Zeyd b. Ali, s. 505 (İbrahim Canan, Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye, 2. bs. İstanbul 1982, s.151'den naklen)

Özellikle Anadolu'nun bazı yörelerinde, şımarıklar endişesiyle veya büyüklere saygısızlık olur düşüncesiyle, çocuklarını öpmeyen ebeveynlerin bu davranışlarının, Hz. Peygamber (s.a.s.)'in tatbikatiyle uyummadığını, burada yeri gelmişken ifade etmek istiyoruz.

Başını okşamak: Fiziksel temasın bir başka şekli olan okşamak, çocukların kendilerini güvende hissetmeleri ve sevdiklerini bilmeleri açısından önem taşımaktadır. Her çocuk, başının veya yanağının okşanmasından dolayı büyük bir sevinç duyar. Onlardaki bu duygunun altında yatan gerçek, ilgi görme ve sevilme arzusudur. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, bu duygunun tatmini hususunda çok hassas davrandığını ve çocukların başlarını ve yanaklarını okşamak suretiyle onları son derece sevindirdiğini müşahede etmekteyiz. Tavsiyeleri ve uygulamaları bu yönde olan Hz. Peygamber (s.a.s.)'in hayatından şimdi bazı örnekler aktarmak istiyoruz:

Yusuf b. Abdullah anlatıyor: "Hz. Peygamber (s.a.s.) önce bana Yusuf ismini verdi. Sonra kucığına oturttu ve başımı okşadı." (Ahmed b. Hanbel; el-Müsned, I-VI, Beyrut, ts.IV, 35)

Câbir b. Semüre ise şu hatırasını aktarmaktadır: "Hz. Peygamber (s.a.s.) ile birlikte öğle namazını kıldım. Namazdan sonra evine gitmek üzere mescidden ayrıldı. Ben de onu takip ettim. Derken karşısına iki çocuk çıktı. Hz. Peygamber (s.a.s.) onların her birinin yanaklarını okşadı. Bu arada benim de yanaklarımı okşadı." (Nevevî, Muhyiddin Ebu Zekerîyya Yahya; Şerhu Müslim, Mısır ts., XV, 85)

Göğsünde uyutmak: Fiziksel temasın, iletişimde olduğu kadar, sevginin ifadesinde de önemli olduğunu söyleyebiliriz. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in, torunları Hasan ve Hüseyin'in ayaklarını, kendi ayaklarının üzerine koyarak göğsüne çıkardığını, böylece onları oynattığını ve sevindirdiğini görmekteyiz. (Askalanî, el-Metâlibu'l-Âliyye, IV, 72; Heysemî; age., IX, 181) Yine Hz. Peygamber (s.a.s.)'in onları göğsünde uyuttuğunu aktaran rivayetlere de rastlamaktayız. (Askalanî, age., IV, 73) Öte yandan bu uygulamanın, ana rahminde annenin kalp sesine alışmış olan çocuğun, babanın göğsünde uyurken de aynı sesi ve ritmi duymak suretiyle, sükûnet bulmasına vesile olacağını da söyleyebiliriz.

Şakalaşmak: Çocukların dünyasında gerçek dışı şeyler önemli bir yer tutar. Hayal dünyası oldukça zengin olan çocuklar için şakalaşmanın oldukça önem arz ettiği bilinmektedir. Şakalaşma, aslında bir bakıma, çocukla çocuklaşmadır ki, onun istediği de budur. Hz. Peygamber (s.a.s.)'in bu konuda da oldukça cömert davrandığını görmekteyiz. Hz. Enes'in ifadesiyle, "o, çocuklarla şakalaşma konusunda insanların en önde olanıdır." (Taberânî, el-Mu'cemu's-Sağır, (tah. A. Muhammed Osman) Kahire 1968, II, 39) Nitekim konuyla ilgili rivayetlerde, onun, gerek kendi torunları Hasan ve Hüseyin'e gerekse diğer çocuklara, ölçülü ve anlamlı, aynı zamanda hikmetli ve ibretli şakalar yaptığı müşahede edilmektedir.

Peygamberimizle birlikte yaşadığı olayları, hâfızasında taze bir hatıra olarak saklayan pek çok sahâbi, bunları bizlere aktarırken, aynı zamanda terbiyevî özelliği olan birçok prensibe de ulaşmamıza imkân sağlamışlardır. Asr-ı Saadet'te yaşanan hatıraların, çocuklar için okunması ve dinlenmesi zevkli birer öykü olarak düşünülmesi de mümkündür. Özellikle çocukluk yıllarının 6-12 yaşları arasındaki dönemlerinde bu hatıraların, çocuklar için eğitici-öğretici yönünün de bulunduğu söyleyebiliriz. (Asr-ı Saadet'te yaşanan hatıraların pedagojik bir dille ve çocukların anlayabilecekleri tarzda anlatıldığı çocuk kitabı için bkz. Mehmet Emin Ay, Çocuk ve Peygamber, Timaş Yay. 7. bs. İst.2000)

“O, her yönüyle incelenmeye değer güzelliklerle dolu hayatında, çocuklara müstesna bir yer ayıran bir baba, bir dede ve çağındaki tüm çocukların sevgisini kazanmış bir çocuk eğitimcisidir.”

çocuk sevgi üzerine

HZ. PEYGAMBER'den MESAJLAR

Prof. Dr. M. Faruk Bayraktar
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

İnsanları birbirine yaklaştıran olumlu ve güzel duyguların tümü olarak tanımlanabilecek sevgi, açlık ve susuzluk gibi sürekli doyurulmak isteyen ve hayat boyu devam eden bir duygudur. Anne-baba sevgisi, çocuk sevgisi, kardeş sevgisi, arkadaş, eş, vatan, insan sevgisi, evrensel olan bu duygunun değişik görüntüleridir. Sevecenlik, ilgili olma, ilgi gösterme, anlayış, hoşgörü, saygı, şefkat, merhamet, bağlanma, beğenme, dokunma, şakalaşma, güler yüz, güzel söz, acıma, üzülmeye, bu duygunun ürünleridir.

Psikologlar, sevildiğini hissetmenin insanın birinci derecede duygusal ihtiyacı olduğunu ifade ederler. İnsanoğlu sevme yeteneğini seville seville kazanır. Sevmeden önce seilmeyi öğrenir. "Sen seversen yavrunu, o da sever yavrusunu" atasözü, bu gerçeği vurgular.

Çocukluğunda sevgiye doymamış, yeterince sevgi almamış insanın, dengeli bir kişilik geliştirmesi ve başkalarını sevmesi zordur. Kişi yeterince almadığını başkalarıyla paylaşamaz, kendinde olmayanı başkasına veremez.

Sevgi ve saygı, anne-babadan taklit yoluyla ve model alınarak öğrenilir. Sevilen ve kişiliğine saygı duyulan çocuk mutlu olur, başkalarını sever, onlara saygı duyar, çevresi ile iyi ilişkiler kurar. Eylem, sözden daha etkili olduğuna göre, çocuklara öğüt vermek yerine, davranışla örnek olmak gerekir. Çocuk, duyduğunu değil, gördüğünü öğrenir ve uygular. Alçak sesle konuşan, güler yüz gösteren, güzel konuşan ve mutlu bir tablo oluşturan anne-baba, çocuğuna da bunu öğretmiş olur.

isi

“Çocukluğunda sevgiye doymamış, yeterince sevgi almamış insanın, dengeli bir kişilik geliştirmesi ve başkalarını sevmesi zordur. Kişi yeterince almadığını başkalarıyla paylaşamaz, kendinde olmayanı başkasına veremez.”

Fiziksel temasın, sevgiyi iletmenin bir yolu olduğunu biliyoruz. Çocuk gelişimi konusunda yapılan pek çok araştırmada şu sonuca ulaşılmıştır:

Dokunarak sevilen, kucaklanan ve öpülen çocuklar, uzun süre fiziksel temastan mahrum bırakılmış çocuklardan daha sağlıklı bir duygusal gelişim geliştiriyor. Dokunma, beş duyunun diğer dördünden farklı olarak, bedenin belli bir bölgesiyle sınırlanmamıştır. Dokunmayı algılayan minik algılayıcılar, vücudumuzun her alanına yerleştirilmiştir. Bu alıcılara dokunulduğunda, sinirler bu etkileri beyne iletir. Beyindeki bu etkileri algılarız. Bu etkinin sevgi dolu, haz verici veya nefret dolu, elem verici olduğunu anlayabilir, yorumlayabiliriz.

Şefkatli bir fiziksel temas, çocuğa gösterilen sevgiyi ifade eder, çocuğa sevgiyi güçlü bir şekilde iletir. Sözlerimiz, konuşurken kullandığımız kelimeler çok şey ifade edebilir, fakat fiziksel temas çocuğa değer verdiğimizi iletir.

Anne-babalar, çocuklarına sevgilerini göstermek için oyuncak alırlar. Ancak oyuncak almakla oynamak farklıdır. Gerektiğinde ve özellikle de çocuk istediğinde onunla oynamak gerekir.

İnsanoğlu fark edilmek ve önemli olmak ister, bebeklikten itibaren dokunulmak, kucaklanmak ister. Kucaklayarak, öperek, okşayarak kurulan ilişki, bedeni temasa duyulan ihtiyacın karşılanmasında önemli bir rol oynar. Bazı araştırma bulguları, psikosomatik hastalıkları olan kişilerin yeteri kadar yakın bedeni temasla sevilmediklerini, öpülüp kucaklanmadıklarını ortaya koymuştur.

İletişimde temel ilkenin değer verme ve kabul etme olduğunu biliyoruz. Çocukları olduğu gibi kabul etmek, ilişkileri olumlu yönde geliştirir. Ço-

cuğu olduğu gibi kabul etmek, onu gerçekten sevmektir. Kabul edildiğini gören, sevildiğini de hisseder. Sevmeyen ve sevilmediğini hisseden çocuk, kendini değersiz ve yetersiz hisseder.

Çocukları çok seven Sevgili Peygamberimiz, öncelikle kız-erkek ayrımını kaldırmış ve özellikle çocuklar arasında eşit davranılmasını emretmiştir. (Müslim, Hibat, 13) "Küçüklerini sevmeyen bizden değildir..." (Edebü'l- Müfred, I, 366) buyurarak, çocukları sevmeyi eğitimin temeline oturtmuştur. Hz. Peygamber'in çocuklara gösterdiği sevgi, şefkat ve merhametin çeşitli örneklerini hadis ve siyer kitaplarında görmek mümkündür. Hz. Peygamber'in çocuk sevgisini gösteren bazı davranış modellerine göz atalım.

Çocukları kucaklar ve öperdi

Çocuklara karşı duyulan sevgiyi ifade etmenin yollarından biri, şüphesiz onların kucaklanıp öpülmesidir. Enes b. Malik anlatıyor: "Ailesine karşı, ondan daha şefkatli olanı görmedim. Oğlu İbrahim'in Medine'nin kenar mahallelerinde oturan sütannesi vardı. Sütannenin eşi demirciydi. Hz. Peygamber bizi de yanına alarak, oğlu İbrahim'i görmek için giderdi. Eve varınca çocuğu kucağına alır, onu kucaklar, koklar, öper; bir süre sonra dönerdi." (Buhari, Edeb, 18; Müslim, Fedail, 63) Henüz süt çağında vefat eden İbrahim'in ölüm anını anlatan bir hadiste ise, Hz. Peygamber'in can vermekte olan oğlunu kucağına alıp öptüğü, bu esnada gözlerinden yaşlar boşandığı, bu durumu gören Abdurrahman b. Avf'ın, "Siz de mi ağlıyorsunuz?" Demesi üzerine, "Bu ağlayış rahmet ve merhamettendir. Göz ağlar, kalp üzülür. Dilimiz ise Rabbimizin razı olacağından başka bir kelime söylemez. Ey İbrahim! Senden ayrıldığımız için gerçekten pek üzgünüz." cevabını

verdiği bilinmektedir. (Buhari, Cenaiz, 44)

Hz. Peygamber, torunları Hasan ve Hüseyin için, "Bu iki torunum, benim dünyada öpüp kokladığım iki reyhanımdır." buyurdu. (Buhari, Edeb, 18) Yine Hz. Peygamber, bir defasında torunu Hasan'ı öptü. O sırada yanında bulunan el-Akra, "Benim on çocuğum var, onlardan hiçbirini öpmedim." dedi. Allah Resulü ona doğru baktı ve: "Şefkatli olmayana, merhamet edilmez." buyurdu. (Buhari, Edeb, 18; Müslim, Fedail, 65; Ebu Davud, Edeb, 145; Tirmizi, Birr, 12)

Hz. Aişe validemiz anlatıyor: Peygamber'e bedevi bir Arap geldi, "Ya Resulellah: Sizler çocukları öper(sever)misiniz? Biz çocuklarımızı sevip okşamayız" dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.s.): "Allah, senin kalbinden merhamet ve şefkati çekip çıkarmıştır. Ben senin için ne yapabilirim?" diye cevap verdi. (Buhari, Edeb, 18)

Çocukların başını okşardı

Sahabenin çocuklarından Cabir b. Semüre anlatıyor: Resulullah ile birlikte öğle namazı kıldım. Sonra ailesinin yanına çıktılar, ben de onunla çıktım. Derken çocuklar onu karşıladılar. Hz. Peygamber onların yanaklarını tek tek okşamaya başladı. Benim yanağımı da okşadı. Elinde bir serinlik ve güzel bir koku hissettim. Sanki elini bir ahtar sepetinden çıkarmıştı... (Müslim, Fedail, 80)

Said b. Yezid Anlatıyor: Çocukluğumda teyzem beni Resulullah'ın yanına götürdü de: Resulullah başımı eliyle okşadı ve bana dua etti. Sonra arka tarafına durdum ve iki kürek kemiği arasında bulunan Peygamberlik mührüne baktım. (Buhari, Daavat, 30)

Çocuklarla ilgilenir, iltifat ederdi

Ümmü Halid şöyle anlatır: "Çocukluğumda babamla birlikte, sarı renkli bir entari giymiş olarak Resulullah'ın huzuruna gelmiştim. Allah Resulü: "Güzel, güzel!" buyurdu. O sırada ben, Resulullah'ın peygamberlik mührü ile oynamaya başladım, babam beni azarlayıp bundan men etti. Bunun üzerine Resulullah, babama, "Çocuğu kendi hâline bırak" buyurdu. Sonra bana üç defa: "(Çocuğum, çok yaşa da) gömleğini (sağlıkla giy) ve eskit" dedi. (Buhari, Edeb, 17; Ebu Davud, Libas, 2)

Çocuklarla şakalaşır, hâl hatır sorardı

Hz. Peygamber'in en çok şakalaştığı çocuklar, şüphesiz ki torunları Hasan ve Hüseyin idi. Onların ellerinden tutar, ayaklarını ayaklarına koyar, göğsüne çıkarır, bazen de omzuna alırdı. Cabir'in anlat-

tıgına göre Hz. Peygamber, Hasan ve Hüseyin'i sırtına bindirmiş dört ayak üzerinde yürümekte ve "Deveniz ne güzel deve, siz de ne iyi binicilersiniz" diyerek onları taşımıştır. (Tirmizi, Menakıb, 31)

Öte yandan Hz. Peygamber bir kovadan ağzına su almış ve beş yaşındaki Mahmut b. Rebi'nin yüzüne püskürtmüştür. (Buhari, İlim, 18, Daavat, 30-31)

Enes b. Malik anlatıyor: Resulullah bizlerle şakalaşır, hatta bazen geldiğinde küçük kardeşime, "Ey Ebu Umeyr, ne oldu Nugayr!" diye takılır, onunla şakalaşırdı. (Buhari, Edeb, 81, 112; İbn Mace, Edeb, 24)

Hz. Peygamber bazen Enes'e, ey iki kulaklı diyerek, bazen de kakülünü çekerek onunla şakalaşırdı. (Ebu Davud, Edeb, 84; Tereccül, 15; Tirmizi, Menakıb, 48) Enes'e göre Hz. Peygamber, çocuklarla şakalaşmada insanların en ileride olanıdır. Bu örneklerden Hz. Peygamber'in, çocuklarla hem sözle hem de fiilen şakalaştığı anlaşılmaktadır.

Hasta çocukları ziyaret ederdi

Hz. Peygamber, kızı Zeynep'ten olan hasta torununu ziyarete gitmişti. Çocuk can çekişmekte idi ve bir ses duyulmaktaydı. Allah Resulü ağılıyordu. Ve şöyle buyurdu: "Bu göz yaşları rahmettir ki, Allah onu kullarından istediği kimselerin kalplerine koymuştur." (Buhari, Merda ve't-Tıp, 9; ayrıca bkz: Buhari, Cenaiz, 79)

Çocuklara selâm verirdi

Enes anlatıyor: "Ben çocuklarla oynarken Resulullah yanıma geldi, bize selâm verdi." (Müslim, f. sahabe, 33)

Enes b. Malik bir defasında, çocukların yanına uğrayıp onlara selâm vermiş ve Peygamber (s.a.s.) çocuklara böyle selâm verirdi, demiştir. (Buhari, İsti'zan, 15; Müslim, Selâm, 5; Ebu Davud, Edeb, 136; Tirmizi, İsti'zan, 8; İbn Mace, Edeb, 14)

Sevgili Peygamberimizin çocuklara selâm vermesi, onlara değer vermesi, tevazu, yumuşaklık ve onları İslâm âdabına alıştırmak içindir. Selâm ayrıca iletişimin en temel ilkesidir. Ancak günümüzde, çocuklara yeterince selâm verdiğimiz söylenemez.

Çocuklar arasında ayırım yapılmasını istemezdi

Hz. Peygamber çocuklar arasında eşit davranılmasını emretmiş, (Müslim, Hibat, 13) hediye vermekte çocuklar arasında adil olunmasını istemiştir. (Buhari, Hibe, 9)

Beşir b. Sa'd, oğlu Numan'ı, Hz. Peygamber'in yanına getirip, "Oğlum Numan'a bir köle verdim" dedi. Resulullah, "Çocuklarının hepsine bunun benzerini verdin mi?" diye sordu. Beşir: "Hayır" dedi. Bunun üzerine Resul-ü Ekrem: "Öyle ise bunu da geri al" buyurdu. (Buhari, Hibe, 9)

Çocukları bineğine alırdı

Hz. Peygamber çocukları bineğine alarak, onlara olan sevgisini göstermiştir. İbn Abbas anlatır: "Resulullah Mekke'ye geldiğinde kendisini, Muttalip oğullarından küçük çocuklar karşıladı. Resulullah onlardan birini bineğinin önüne, bir diğerini de arkasına aldı." (Buhari, Umre, 13)

Çocuklarla oynardı

Hz. Peygamber, kendi terbiyesinde bulunan torunları Hasan ve Hüseyin ile hizmetinde olan Enes gibi yakınlarını çocuklarla oynamaya teşvik ettiği gibi, (Ebu Davud, Edeb, 136) yolda oynarken rastladığı çocuklara da selâm vererek iltifatta bulunmuş, (Buhari, İsti'zan, 15) torunu Hasan'ı sokakta arkadaşlarıyla oynarken gördüğü hâlde engel olmamıştır.

Ebu Katade anlatıyor: "Peygamber (s.a.s.) bizim yanıma geldi, omuzunda Zeynep'ten olan torunu Üsame vardı. Peygamber (s.a.s.) onu taşıyarak namaz kıldırdı. Rükua vardığı zaman onu bırakır, rükudan başını kaldırdığı zaman onu yerden tekrar kaldırırdı." (Buhari, Edeb, 18; Salat, 106; Müslim, Mesacid, 41; Ebu Davud, Salat, 169)

"Çocuğu olan onunla eğlensin, oynasın." Buyuran Hz. Peygamber, ailelere çocuklarıyla ilgilenme görev ve sorumluluğunu hatırlatmaktadır.

Sevgili Peygamberimiz tarafından ortaya konmuş ve uygulanmış yukarıda verilen ilkelerin, günümüzde çocuk eğitimi ve gelişimi alanındaki bilimsel araştırmalarda ortaya konan eğitim ilkeleriyle örtüştüğü görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken ince nokta, çocuğun duygusal gelişiminde vitamin sayılan sevginin, çocuğa yeterince ve ölçülü verilmesidir. Biliyoruz ki, su vermemek çiçeği kurutur, çok su vermek ise çürütür. Çocukların bizi saymasını, gelecek nesilleri sevmesini ve başarılı olmasını istiyorsak, onları sevelim, sevgiyle, ilgiyle ve bilgiyle eğitelim. Ailede verilen sevgi ve ilginin, çocuğun uyum ve başarısını etkileyen önemli bir faktör olduğunu unutmayalım. Hz. Peygamber'i, çocuklarımıza yeterince tanıtalım ve anlatalım ki, onlar da Hz. Peygamber'i sevsinler.

Hız. Peygamber'i Sevmek

Ey Yüce Peygamber! Ümmetin seni içten gelen bir sevgi ile seviyor. Senin sevgin de gönül ve ruhları, nura ve huzura gark ediyor. Böyle bir sevgiye ne doyulur, ne yerine başka bir sevgi konulur, ne de senden başkasına nasip olur.

Prof. Dr. Mefail Hızlı
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Yüce Allah'ın insanoğluna başısladığı duyguların belki de en yücesidir sevgi. Hayatımızın hemen her döneminde ihtiyacını sıkça hissettiğimiz, inancımızın ve ibadetlerimizin anlam ve güzellik kazanmasını sağlayan sevgi, aslında gönülde cereyan eden, ancak dış dünyaya söz ve davranışlarla yansıyan bir duygudur. Sevgi, paylaşma eylemidir. Sevdiğine gönül verme, sevdiğinin yolunda olma ve gerekirse sevdiği uğrunda ölme, sevginin değişik tezahürlerini oluşturur. Elbette bu sevmek eylemi dilde kalmadığı, gönülde karşılık bulunduğu durumlarda bir anlam taşır. Sevmek ve sevilme birbiriyle içiçedir. Dinî ve ahlâkî anlamda sevgiyi hak etmek, sevmek ve sevilme için ise bazı şartlar söz konusudur. Kur'an-ı Kerim'e göre, bir kişinin sevimli ve sevgili olabilmesinin temel şartları arasında, iman etmenin yanı sıra diğer insanların da benimseyeceği ve güzel bulacağı faaliyetlerde bulunmak vardır: "İman edip, makbul ve güzel işler yapanları, Rahman (olan Allah, hem kendi katında, hem de yaratılanlar nezdinde) sevgili kılacaktır." (Meryem, 96)

Bir müslüman için uğruna verilecek sevgile-

rin en yücesi şüphesiz, sevginin kaynağı ve bir ismi de "Vedūd" olan Allah'tır. Müslüman, Allah'a ve O'nun dostlarına engin muhabbet besleyen kişidir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) ise Allah dostlarının önderidir. İlâhî sevgiye ulaştıran bir rehberdir. Allah'a ve Peygamberine olan sevgimiz, emirlerine uymak ve yasaklarından kaçınmakla mümkündür. Kur'an-ı Kerim, Yüce Allah'a gösterilecek sevginin, Ra-

sûlüne itaat ile mümkün olabileceğini şöyle vurgulamaktadır:

"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah, son derece bağışlayıcı ve merhamet edicidir. De ki: Allah'a ve peygamberine itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse bilsinler ki, Allah kâfirleri sevmez." (Âl-i İmran, 31-32)

Peygamber Efendimizin, kendi ümmetini ne kadar çok sevdiğini, iyilik, refah ve mutluluklarını ne denli arzuladığını, onların acı ve kederlerini nasıl paylaştığını ve onlar için bir rahmet ve iyilik kaynağı olduğunu, şu ayet çok açık bir şekilde ortaya koyuyor: "Andolsun, size içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O size çok düş-

kündür. Üstünüze titrer. Müminlere karşı çok esirgeyici ve bağışlayıcıdır.” (Tevbe, 128)

Hz. Muhammed (s.a.s.)’in dürüstlük ve doğruluk timsali bir kişiliğe sahip olduğunu, hayatı boyunca Allah’ın kendisine çizdiği yoldan kesinlikle ayrılmadığını, kötü ve çirkin uyarı ve fikirlerden, hatta böyle karakter taşıyan kişilerden etkilenmediğini ve nefsinin isteklerine uyup Hakk’a karşı bir tek söz bile söylemediğini, Kur’an ayetleri haber vermektedir: “Sizin için, Allah’ın Rasûlünde güzel bir örnek vardır.” (Ahzâb, 21) ayetiyle, Rasûlullah’ın kişilik ve karakterinin,

bütün dünya Müslümanları, hatta insanlık için güzel bir örnek teşkil ettiği ve onun güzelliklerle dolu hayatının, bilinmesi ve yaşanması gereken örnek bir hayat olduğu anlaşılmaktadır.

Yüce Allah, Kur’an-ı Kerim’de, Allah ve Resulünü; babalarımızdan, çocuklarımızdan, kardeşlerimizden, ailelerimizden, kabilelerimizden, mal ve kazancımızdan, kısaca herşeyden daha çok sevmemiz gerektiğini (Tevbe, 24), Hz. Peygamberin, mü’minler için kendi canlarından ileride olduğunu (Ahzab, 6) haber vermiştir. Peygamber Efendimiz de: “Hiçbiriniz, ben kendisine; çocuğundan, babasından ve bütün insanlardan daha sevgili olmadıkça, iman etmiş olmaz.” (Buhari, İman, 6-7; Müslim, İman, 70) buyurarak Rasûlullah’ı sevmenin, Müslümanlar için ne kadar önemli bir görev olduğunu belirtmiş bulunuyor.

Hz. Peygamber’i sevmek, ona gönül vermek, gerektiğinde onun yoluna malını ve canını verme ile olur. Ancak, bilgi olmadan, sevgi tam anlamıyla gerçekleşmez. Bu nedenle, onu doğru bir şekilde tanımadan lâıykıyla seveyiz. Bu, onun etrafıca tanınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu gerçekleşirse, onun yolundan gitmek, onun sevdiklerini sevmek, onun bize emanetleri olan başta Kitap ve sünnet olmak üzere bütün değerlere saygı duymak ve sahip çıkmaktan söz edebiliriz. Onun nasıl sevildiğini, ona duyulan sevginin nasıl yaşandığını en iyi görebileceğimiz dönem asr-ı saadettir. Bu, sevginin, özverinin ve samimiyetin doruklara çıktığı müstesna bir dönemdir. Yüzlercesine rastlayacağımız örneklerin sadece birkaçı konumuzu aydınlatmaya yeterli olacaktır.

Hz. Muhammed (s.a.s.)’in dürüstlük ve doğruluk timsali bir kişiliğe sahip olduğunu, hayatı boyunca Allah’ın kendisine çizdiği yoldan kesinlikle ayrılmadığını, kötü ve çirkin uyarı ve fikirlerden, hatta böyle karakter taşıyan kişilerden etkilenmediğini ve nefsinin isteklerine uyup Hakk’a karşı bir tek söz bile söylemediğini, Kur’an ayetleri haber vermektedir.

Rasûle bağlılığın eşsiz örneklerinden biri olan Hz. Ömer, bir ara Peygamber Efendimizin huzuruna gelmiş ve: “Ey Allah’ın Rasûlü! Sen bana nefsimden başka her şeyden daha sevimlisin”, demişti. Peygamberimiz de: “Ömer! Kendinden de!” buyurmuş, bunun üzerine Hz. Ömer: “Kendimden de!”, deyince Hz. Peygamber (s.a.s.): “Ey Ömer, işte şimdi oldu!” cevabını vermişti. (Tecrid, I, 31)

Hz. Peygamber’e gönülden bağlanan ashabı, ona derin saygı duyuyor, derdine ortak oluyor, her zaman maddî ve manevî destekte bulunuyor, ayağına

batacak dikene bile razı olmuyorlardı. Ona sevgileri her şeyden fazla idi. Bir ara Hz. Ali’ye, Rasûlullah’a olan sevgisi sorulduğunda; “Rasûlullah’ı, susuz bir insanın suya hasreti gibi severdik.” cevabını vermişti.

Hicretin üçüncü yılında cereyan eden Uhud savaşı, İslâm tarihinin en önemli olaylarından biridir. Müslümanların büyük bir tehlike atlattıkları ve mühim dersler aldıkları bu savaşta, içlerinde Hz. Hamza’nın da bulunduğu yetmiş sahabe şehid düşmüştü. İslâm ordusu Medine’ye döndüğü zaman karşılayanlar arasında, Beni Dinar kabilesi mensuplarından Müslüman bir kadın da vardı. Bu kadının babası, kardeşi ve kocası harpte şehit olmuştu. Onu görenler bu haberi kendisine veren kişi olmamak için gözlerini ondan kaçırıyor, gözgöze gelmemeye çalışıyorlardı. Sonunda kendisine önce babasının şehit olduğunu söylediler. O, “Hz. Peygamber sağ mı?” diye sordu. Arkasından kardeşinin vefatını haber verdiler. Kadın ise, “Rasûlullah nasıldır?” dedi. Sonunda, “Kocan da şehit oldu” dediler. O hanım bütün bunları duymamış gibi hâlâ, “Allah’ın Rasûlü nasıl, ona bir şey olmadı ya?” diye soruyordu. Hz. Peygamberin sağ ve salim olduğunu bildirdiklerinde ise şöyle dedi: “O, sağ ve selâmette olduktan sonra, her felâket benim için bir hiçtir.” (İbn Hişam, Siret, III/178-181)

Hicretin dördüncü yılında Medine civarındaki kabilelerden ikisi Peygamber Efendimize başvurarak: “İçimizde İslâmiyet’e karşı meyil var. Bize bir kaç kişi gönder de İslâmiyet’i öğretip Kur’an okutsunlar.” dediler. Hz. Peygamber de, hiçbir şüphe duymadan, bu kabilelere saha-

beden Asım'ın başkanlığında on kişilik bir heyet gönderdi. Heyet yolda "Reci" denilen yere varınca, 200 kişilik silahlı bir müşrik çetesinin hücumuna uğradı. Sekiz kişi şehit edildi. Zeyd ve Hubeyb adında iki sahabe de esir edilerek Mekke'ye götürüldü ve orada idam edildiler. Zeyd'in idamında Mekke'nin bütün ileri gelenleri hazır bulundu. Başını uçuracak kılıcın sıyrıldığı anda Ebu Süfyan: "Ne dersin? Senin, çocukluğunun yanında olmana karşılık Muhammed (s.a.s.)'in elimize düşmesini ister misin?" diye sordu. Zeyd: "Asla! Canımı kurtaracağımı bilsem dahi, Rasûlullah'ın değil burada öldürülmesine, Medine'de ayağına bir dikenin batmasına bile dayanmam" dedi. Ebu Süfyan bu kuvvetli iman ve Peygamber Efendimize karşı duyulan derin sevgi ve bağlılığa hayret ederek: "Muhammed (s.a.s.)'in arkadaşları tarafından sevildiği kadar, bir başkasının sevildiğini görmedim" dedi.

Peygamberimizin hizmetinde kalmayı, ailesine dönmeye tercih eden, yaşadığı sürece onu bir gölge gibi takip eden, ondan ayrı kalmaya hiç dayanamayan bir sahabinin öyküsü var sırada. Köle diye satılırken, Peygamberimizin parasını vererek serbest kalabilen Yemenli Sevban'ın hikâyesi.

Peygamber Efendimize duyduğu yoğun sevgiye rağmen çeşitli hizmet ve görevler dolaşısıyla, zaman zaman ondan ayrı günler de geçiriyordu. Bir gün üzgün, mahzun ve perişan bir halde Peygamberimizin huzuruna geldi. Ama Sevban âdeta tanınmayacak hâlde idi. Benzi sararmış, bedeni zayıflamış, yüzüne keder hakim olmuştu.

Sevban'ın bu sıkıntıya gar-kolmuş halini gören
P e y -
g a m -
b e r

Efendimiz hemen sordu: "Sâlim! Neyin var, hasta mısın?" Sevban, vatanına ve ana-babasına tercih ettiği o sevgililer sevgilisine içini dökerken şunları söylemişti: "Ne hastalığım var, ne de bir ağrım yâ Resulullah, hiçbir şeyim yoktur. Yalnız yanınıza gelip nur yüzünüze bakıyorum, huzurunuzda oturuyor, sohbetinizi dinliyorum. Bazan sizi görmediğim zamanlar size olan sevgim daha da artıyor, size kavuşuncaya kadar üzüntüden bunalıyorum. Sonra âhireti hatırlıyorum. Sizi orada göremeyeceğimden korkuyorum. Çünkü siz cennette diğer peygamberlerle birlikte yüce makamlarda bulunacaksınız. Ben ise cennete girsem bile, sizin makamınızdan çok aşağılarda bulunacağım siz orada görememekten endişe ediyorum." Sözüünü bitirinceye kadar Sevban'ı dinleyen Peygamberimiz, tam ona cevap vermeye hazırlanırken Cebrail (a.s.) geldi ve şu âyeti okudu: "Kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, işte onlar Allah'ın nimetine eriştiği peygamberlerle, dosdoğru olanlar, şehitler ve salih kullarla beraberdir. Onlar ne iyi arkadaşlardır." Artık Sevban'ın sevincine diyecek yoktu. Üzerindeki o perişan ve üzüntülü hâl gitmiş, morali yerine gelmişti. İşte Hz. Peygamber'e duyulan sevginin mükâfatı...

Ashabın önde gelen kişilerinden biri olan Hz. Ebu Zer, bir ara Peygamberimize sordu: "Ey Allah'ın Rasûlü! İnsan bazı kişileri sever, fakat onların yaptığını yapamaz, bu konuda ne buyursunuz?" Peygamber Efendimiz: "Ey Ebu Zer! Sen kimi seviyorsan onunla berabersin." Ebu Zer: "Yâ Resulallah! Ben Allah ve Resulünü seviyorum." Peygamber Efendimiz de: "Şunu bil ki, kimi seviyorsan onunla berabersin." Ebu Zer sorusunu yineledi, ancak Peygamberimizin cevabı bundan farklı olmadı.

Bir gün ashabdan biri gelerek Allah Rasûlü'ne: "Kıyamet ne zaman kopacak?" diye sorar. O da: "Kıyamet için ne hazırladın?" buyurur. Sahâbi: "Öyle çok fazla amelim yok. Lâkin Allah ve Rasûlünü seviyorum" deyince, Allah Rasûlü: "Kişi sevdiğiyle beraberdir." buyurur. (Buhari, Edeb, 96; Müslim, 165; Tirmizi, Zühd, 50) Hadisin ravisi Enes b. Mâlik der ki: "İslâmiyet geldikten sonra Müslümanların bir başka şeye bu kadar sevindiklerini görmedim."

XV. yüzyıl Osmanlı toplumunun çok iyi tanıdığı, ancak Müslüman halkın kendisine beslediği büyük sevgiyi dipdiri devam ettirebilen bir peygamber aşığını burada hatırlatmak gereki-

yor. Hayatı hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Süleyman Çelebi, Müslüman milletimizin manevî ikliminin şekillenmesinde rol oynayan ve bütün parlaklığı ile asırları aşarak günümüze ulaşan bir peygamber sevdalısı. O, ünlü mevlidi "Vesiletü'n-Necat"ın bir bölümünde, Allah Rasûlüne duyduğu sevgi ve muhabbeti çok samimi ifadelerle şöyle dile getirir:

Gel habibim sana âşık olmuşam,
Cümle halkı sana bende kılmışam.
Zâtıma mirat edindim zâtını,
Bile yazdım adım ile adını.
Hem kemâlat ile kâmil şah idi,
Anun için ol habibullah idi.

"Muhabbet-i Rasûlullâh" konusunda son bahsedeceğimiz kişi, milletimizin de yakından tanıdığı ve o ünlü, "Doğmazdı kalbe iman, inmezdi arza Kur'an / Meçhul olurdu esmâ, levlâke yâ Muhammed." beytinin sahibi merhum Ali Ulvi Kurucu. Bu zatı anmadan geçmek, bu yazıyı şüphesiz eksik kılardı. 2002 yılında Hakk'ın rahmetine kavuştuğu Medine'de Harem-i Şerif'te kılınan bir cenaze namazı sonrasında, Sevgili Peygamberi'nin bir komşusu olarak Cennetü'l-Baki'de toprağa verildi bu Osmanlı beyefendisi. Hayatı boyunca Ravzası'nın civarında dolaşıp duran, mütebessim çehresi, samimiyeti ve sıcaklığı ile çevresindekileri büyüleyen bu Habibullah sevdalısının terennümleri, onun sevgisiyle hemhâl olmanın âdeta bir tezahürüdür:

"(Ya Rasûlallah!) Sana olan ümmetlik borcumuzu nasıl ödeyebiliriz? Seni öldürmek için evini ablukaya alan azgınlara rağmen, evinden bizim için çıktın. Sığındığın mağaranın önünde kılıcını sıyırp bekleyen düşmanlara, ümmetin için sabrettin. Kâbe'nin etrafında doğduğun ve sevdiğin yerleri, bu dini bize ulaştırmak aşkıyla terkettin. Düşmanların her yönden tehdit ve takiplerine rağmen, bizim için ilerledin. Bu kadar zahmet ve meşakatlere ümmetin için katlandın. Bu kahırlara senden başkası göğüs gerebilir miydi? Bedir ve Kadir gecelerinde, ayrıca Mirac'da ve Hac'da hep, "ümmetim, ümmetim!" diye dua ettin. Sen gerçekten önderimiz ve Peygamberimiz'sin!..

Ey Yüce Peygamber! Ümmetin seni içten gelen bir sevgi ile seviyor. Senin sevgin de gönül ve ruhları, nura ve huzura gark ediyor. Böyle bir sevgiye ne doyulur, ne yerine başka bir sevgi konulur, ne de senden başkasına nasip olur. Yeni doğanların kulağına ilk söylenen isim, İsm-i Celâlle beraber senin ism-i şerifindir. İnsan değerini ancak senin yolunda anlayabilir. Her Müslüman da irşadına sarılır. Sen, Allah'ın sevdiği ve Müslümanlar'ın da gönül verdiği sevgilisindir.

Ey Yüce Peygamber! Sana getirilen salâvat, nur hazinesinin şifresidir. Bu şifre de dilden dile ve gönülden gönüle intikal eder. Dolayısıyla getirilen salâvat had ve hesaba gelmez. Salâvat-sız saniye geçmez.

Dünyada doyulmayan zevk yoktur, derler. Bu işin maddî tarafıdır. Ruh nura doymayıp "nûrun alâ nûr" olur. Daima kaynağa dönüp, içer de kanmaz ve ayrılmak istemez. Herhangi bir sebeple meydana gelen ayrılıklar da aşk ve şevki artırıp, şîrler ve na'tlar söylettirir.

Salâvat, dünyanın neresinde olunursa olsun; kuytuda, mağarada, evde, havada ve denizde getirilip, muayyen gün, yer ve merasime tâbi değildir.

Gidip Peygamber'i, kabri-i şerifinde ziyaret edenler için protokol defteri olsaydı ve her gelen kendi lisanınca kendi duyduğunu yazması istenseydi; ne defter, ne kalem, ne de mürekkep yeter, ne de bu işin üstesinden gelinebilirdi. Çoğunun da tutamadığı gözyaşları defteri ıslatır; neticede de ne defter, ne de cümle kalırdı." (Hayreddin Bulut, Medine Notları, İstanbul, 1999)

Sonuç olarak, hayatını ümmetine adayan, Mirac'da Rabbinden sadece af ve mağfiretimizi dileyen, kıyamet gününde de bize şefaathane olacağını müjdeleyen Sevgili Peygamberimize bol bol salât ü selâm getirmek, onun yolu ve ahlâkından ayrılmamak, onun sevgisini kazanmamıza yol açacaktır. Ayrıca Rasûlullah'ı sevmek, Allah'ı sevmekle eş tutulduğuna göre, Yüce Rabbimizin razı olduğu kul olma şansını da elde etmiş olacağız.

"Allahümme salli alâ Muhammed."

"Muhabbetten oldu Muhammed hâsıl
Muhammedsiz muhabbetten ne hâsıl."

Hiz. Peygamber'i sevmek, ona gönül vermek, gerektiğinde onun yoluna malını ve canını verme ile olur. Ancak, bilgi olmadan, sevgi tam anlamıyla gerçekleşmez. Bu nedenle, onu doğru bir şekilde tanımadan lâıyıkıyla sevmeyiz. Bu, onun etrafına tanınması-nı zorunlu kılmaktadır.

Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan
Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Mehmed Âkif'in Dilinden KUTLU DOĞUM

bir gecenin nuru

Alemlere rahmet" olarak gönderilmiş (Enbiya, 107) bulunan Peygamber Efendimiz'in dünyayı teşrifleri Müslüman milletlerin edebiyatında olduğu gibi bizim edebiyatımızda da –pek tabii olarak- ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Peygamber sevgisini terennüm eden eserler ve mısralar, onun doğum gecesine (leyle-i mevlidi'n-Nebî) yönelik duygularla başlar. Bu cümleden olmak üzere İslâm dünyasını acı-tatlı tüm gerçekleriyle kucaklamış, mustarip ve mücahit ruhunda değerlendirmiş, üstelik de hissettiklerini şiire dökerek herkesle paylaşmış olan merhum Mehmed Âkif Ersoy'un, Mevlid Kandili (Kutlu Doğum) ile ilgili yazdıklarını bir arada görmek ve okumak her halde her Müslüman için memnuniyet vesilesi olacaktır. Bu düşünceden hareketle İslâm dünyası için inançla ve tam bir ustalık ve uzmanlıkla/hazâketle yazılmış reçete niteliğinde olan Safahat'ını gözden geçirdik. Âkif merhumun, konuyu beş kez şi'rine mevzu ettiğini, "bir gecenin nuru" ve "şer'i mübîn" ifadeleriyle Hz. Peygamber'i ve İslâm'ı ortak vurgu olarak öne çıkardığını gördük. Bu yıl ki Kutlu Doğum kutlamalarına edebî bir neşve ve renk katmak amacıyla Âkif merhumun Safahat'taki sözünü ettiğimiz beş şiirini –kronolojik akış içinde- bir arada değerlendirmek istedik.

Hemen işaret edelim ki Âkif, bir mevlid yazarı değildir, ama Safahat'ı bu görevi de yerine getirmektedir. Çünkü Peygamber Efendimiz'i çok değişik yönleriyle anlatan ve muhtelif hadislerinden hareketle meselelere ışık tutan mısralar Safahat'ı doldurmaktadır. ("Safahat'ın Hadis Zemini" üzerinde yapılacak bilimsel bir araştırma, her hâlde bu konuda tam bir aydınlanma sağlayacaktır.) Zaten Kitap ve sünnet, İslâmî Türk Edebiyatı ürünlerinin vaz geçilmez ortak iki ilham/esin kaynağıdır.

Şiirler ve kısa açıklamaları

Âkif, konuyla ilgili ilk şiirini 1910 yılında, doğrudan o kutlu geceye hitaben yazmıştır:

Leyle-i Mevlidi'n-Nebî (aleyhisselâm)

Zulmette kalan zemîn-i Şark'a
Saçtın yeniden semâ semâ nûr;
Bir feyz-i azîm var ki sende
Hayrân ona bin sabâh-ı mahmûr!

Ey leyl devâm edip gideydin:

Ferdâyı da nûra kalbedeydin! (Sırât-ı Müstakîm, c. 4, no. 81, s. 41. 12 Rebiüvvel 1328/24 Mart 1910. Manzume, derginin 1. sayfasında imzasız olarak yayımlanmıştır.)

Âkif, bu manzumede henüz tam olarak uyanmamış bin sabâh-ı mahmûr'un hayran olduğu o büyük ihsan/bağış ve bereket gecesinin (bin aydan daha hayırlı Kadir Gecesi'ni hatırlatan bir anlatım akışı içinde) sürekli olmasını, tüm yarınları aydınlatmasını dilemektedir. Zira Şark'ın / Doğu'nun ve tabii dünyanın içine düştüğü karanlıktan (zulmet) kurtulmasına kutlu doğumun nuru sebep olmuştur. Gelecek günlere de aynı gecenin nuru gereklidir. Bunun yolu ise böyle bir gecenin sürekliliğini temennî etmektir. Âkif de bunu yapmıştır. Her gecenin kutlu doğum gecesinin devamı olmasını dilemek. İşte alkışlanacak temiz bir yürek. İşte "âmin" denecek güzel bir dilek. Zira Mevlid gecesinin dünyaya tuttuğu ışık ve kazandırdığı nûra tüm zamanların ve bütün insanların gerçekten ihtiyacı vardır. Mümin Âkif, o gecenin nurunun sürekliliğini dileyerek, o gecede olup bitenin, kutlu doğumun gerçek mana ve önemini dikkatlere sunmuş olmaktadır.

Bir yıl sonra (1911) Âkif, kutlu doğum gecesini bir soru ile selâmlamaktadır. Bu kez biraz kötümser bir tabloyu itiraf ve tespit anlamına gelen ve yine sürekliliği içeren kısa bir dua ile sözlerini bitirmekte, bize de duasına "âmin" dedirtmektedir:

Leyle-i Mevlidi'n-Nebî (s.a.s.)

On dört asır evvelki meşîmen senin ey leyl,
Bir nûr-i semâ-pâre doğurmuştu, değil mi?

Âğûşunu bir aç: Görelim tayfını olsun...

Sinende nihandır, sanırım, yâd-ı yetimi.

Yâ Rab, o harîminde yüzen dürr-i yetimin

Tâ haşre kadar şer'i yetim olmasın... Âmin! (Sırât-ı Müstakîm, c. 6, no. 132, s. 17. 14 Rebiüvvel 1329/16 Mart 1911. Manzume, derginin 1. sayfasında imzasız olarak yayımlanmıştır.)

Bugün artık "on beş asır" demek lâzım gelen (Çünkü bu şiirin yazıldığı tarihten hicri takvimle 97 yıl geçmiştir) bir zaman dilimi öncesinde kutlu doğumun gerçekleştiği gece/mevlid gecesine, semâ/ay

parçası bir nurun doğumuna sahne olmuştu. Âkif, işte bu geceye seslenerek "kucağını aç da o nurun hayalini olsun görelim; çünkü eşsiz hatırası sende, sînende gizlidir" demektedir. Daha sonra, o günlerde gelişen olaylardan duyduğu endişeyi bir dua cümlesiyle dile getirmekte, dikkatleri kutlu doğumun bereketine, İslâm'a çekmektedir: "Ya Rab, harem dairende bulunan, rahmet ve hıfz u emân deryanda yüzen o eşsiz inci Hz. Muhammed'in getirdiği din, tâ haşre/kıyâmete kadar yetim/öksüz olmasın." Çünkü Âkif'e göre kutlu doğum, İslâm ile, İslâm'ın yaşandığı sürece gerçek anlamını ispat etmiş olacaktır. (Şiirdeki yâd-ı yetim, dürr-i yetim, yüzmek, yetim olmak gibi ifadeler arasındaki lâfız ve mana ilişkisi dikkatten kaçınılmamalıdır.)

İki yıl sonra (1913) Âkif, gelişmelerden duyduğu üzüntüyü/hüznü başlığa çıkarmaktan çekinmemiştir:

Pek Hazin Bir Mevlid Gecesi (12 Rebiülevvel 1331

/18 Şubat 1913)

Yıllar geçiyor ki, yâ Muhammed,
Aylar bize hep Muharrem oldu!
Akşam ne güneşli bir geceydi...
Eyvâh, o da leyl-i mâtem oldu:
Çiğnendi harîm-i pâk-i şer'in;
Nâmûsa yabancı mahrem oldu!
Beyninde öten çanın sesinden
Binlerce minâre ebkem oldu.
Allah için, ey Nebiyy-i ma'sûm,
İslâm'ı bırakma böyle bîkes,

İslâm'ı bırakma böyle mazlûm. (Şiir, 14 Rebiülevvel 1331/20 Şubat 1913 tarihli Sebülürreşad'da yayımlanmıştır.)

2, 7 ve 14 Şubat 1913 günlerinde sırasıyla Beyazıt, Fatih ve Süleymaniye camilerinde va'z ederek (Bu vaazların içeriği için bk. E. Düzdağ, Mehmed Âkif Ersoy, s. 42 Kaynak Yayınları, İstanbul, 2004) birlik beraberlik çağrısı yapan Âkif, 8 Ekim 1912'de başlamış olan Balkan Harbi mağlubiyetinin acılı günlerinde bu şiiri yayımlamıştır.

Mümin gönlünün mağlûbiyet karşısında duyduğu üzüntü ve kırılgılığı, Kerbelâ faciasının sebep olduğu on Muharrem matemiyile birleştiren Âkif, uzun bir süreden beri ayların Muharrem gibi yaşandığını, aydınlık gecelerin bile artık matem gecesi olup çıkverdiğini, mazlum Müslümanların yaman ve dayanılmaz bir elemi paylaştığını yanık bir anlatım örgüsü içinde Hz. Peygamber'e arz etmektedir. Sonra da dinin tertemiz bünyesinin çiğnendiğini, yabancıların milletin iffet ve namusuna musallat olduğunu, çan seslerinin ezân-ı Muhammedî'yi bastırıp minareleri susturduğunu çok açık bir şekilde dile getirmektedir. Bu acıklı durum karşısında mevlid kan-

dilinin nuru Hz. Peygamber'e, "ey Nebiyy-i ma'sûm, Allah için İslâm'ı, Müslümanları böyle kimsesiz ve mazlum bırakma!" niyazında bulunmakta, buhranlı zamanlarda yapılması gerekenlerin bir örneğini sunmaktadır.

Âkif merhum konuya ait dördüncü şiirini, uzunca bir aradan sonra (1928) Mısır'da (Hilvan) bulunduğu yıllarda "Bir Gece" başlığıyla, o bir gecenin nurunun serüvenini ya da kutlu doğumu sonuçlarıyla anlatan ve herkesçe bilinen gerçekçiliği ve konuyu damarından yakalayan ifadelerle kaleme almış ve âdeti kutlu doğum etkinliklerine bir program sunmuştur: Hz. Peygamber'i, evet sadece onu, dünyaya ve insanlığa kazandırdığı üstün değerler sistemi İslâm'ı ve İslâm Medeniyeti'ni anlatmak...

Bir Gece

On dört asır evvel, yine bir böyle geceydi,
Kumdan, ayın on dördü, bir öksüz çıkiverdi!
Lâkin, o ne hüsrandı ki: Hissetmedi gözler;
Kaç bin senedir, halbuki beklemelerdi!
Nerden görecekler? Göremezlerdi tabî:
Bir kerre, zuhûr ettiği çöl en sapa yerdî;
Bir kerre de, ma'mûre-i dünya, o zamanlar,
Buhranlar içindeydi, bugünden de beterdî.
Sırtlanları geçmişti beşer yırtıcılığa;
Dişsiz mi bir insan, onu kardeşleri yerdî!
Fevzâ bütün âfâkını sarmıştı zeminin,
Salgındı, bugün Şark'ı yıkan, tefrika derdi.

Derken, büyümüş, kırkına gelmişti ki öksüz,
Başlarda gezen kanlı ayaklar suya erdi!
Bir nefhada insanlığı kurtardı o ma'sûm,
Bir hamlede kayserleri, kistrâları serdi!
Aczin ki, ezilmekten bütün hakkı, dirildi;
Zulmün ki, zevâl aklına gelmezdi, geberdi!
Âlemlere rahmetti, evet, şer'i mübîni,
Şehbâlini adl isteyenin yurduna gerdi.
Dünya neye sahipse, onun vergisidir hep;
Medyûn ona cem'iyeti, medyûn ona ferdi.

Bir sevinci paylaşma gayreti mutluluğumuz, kutlu doğumun ışığı yolumuzu aydınlatan nurumuz olsun.

Bize bu düşünce ve duyguları hatırlatan ve kendi ifadesiyle Resulullah'ın açtığı vadede şeydâ olan Âkif'in kabri o bir gecenin nuru ile dolsun.

Medyûndur o ma'suma bütün bir beşeriyet...
Ya Rab, bizi mahşerde bu ikrâr ile haşret.

Âkif'in ifadesiyle on dört, bugün ise on beş asır önce, yine bir Rebîülevvel ayının on ikinci gecesinde, ayın on dördü nurâniliğinde bir öksüz doğmuştu. Nice yıllardır bekleyip durdukları bu doğumu, bu kutlu gelişi kimi insanlar, -biri coğrafi diğeri sosyal ve ahlâkî- iki sebepten dolayı hissetmemişler, farketmemişlerdi. Özellikle o günün gelişmiş ülkeleri, günümüze eş buhranlı bir hayat içindeydi. İnsanlar canavarlaşmış, güçsüz hemcinslerine acımasızca saldıran, yaşama hakkına bile saygı duymayan sömürgeci yaratıklar olmuşlardı. Kargaşa, anarşi yeryüzü ufuklarını sarmış, Doğu'nun yıkımına sebep olan tefrika/ayrılık derdi onulmaz büyük bir sosyal yara hâlini almıştı. İşte bu sosyal ve insânî çöküntü, o kutlu gecenin nurunun, o biricik zuhûrun farkına varmaktan çoğu kimseleri alıkoymuştu.

Âkif merhum, bu tespiti bundan 77 yıl önce yapmıştı. Söz konusu "doğum"un üzerinden ise Milâdî takvimle 1435, Hicrî takvimle 1478 yıl geçti. Ne yazık ki hâlâ bu kutlu gelişi yeteri kadar hissetmeyen, doğru değerlendiremeyen milyarlarca insan var. Hisseden, memnun ve mutlu olan müminler cephesinin içinde de -doğru söylemek gerekirse- çok değişik hatta çelişik duygu, düşünce ve davranışların olduğu acı bir gerçektir. Bu cephe de artık kültürel kirlenme ve savruluş sebebiyle kutlu doğumun getirilerini algılamak, içine sindirme ve hayatına yansıtma konularında büyük bir zihnî, fikrî ve fiilî karmaşa içindedir.

Rebîülevvel ayının on ikinci isneyn (pazartesi) gecesi doğan öksüz, kırk yaşına bastığı ve Allah elçisi olduğu açıklandığı zaman dünyada müthiş bir değişim ve gelişim başladı. O sallallahu aleyhi ve sellem, çok kısa zamanda insanlığı kurtuluşa kavuşturdu. Kayser, Kisra gibi yönetici ve yönetimleri dize getirdi. Zayıflar dirildi, yok olmayı aklından bile geçirmeyen zalimler ise yere serildi. Çünkü o öksüzün getirdiği din, kurduğu sistem âlemlere rahmetti. Adâlet isteyenleri koruma kanatlarının altına aldı. Böylece dünya yepyeni bir doğuşu ve oluşu temsil eder hâle geldi. Bu yüzden dünya "değer" olarak neye sahipse, hepsi onun eseridir. Dolayısıyla fertler de toplumlar da hep ona medyundur. Bütün bir insanlık, o masum'a, geçmiş ve gelecek hataları bağışlanmış o son Peygamber'e borçludur.

Hemen işaret edelim ki bu köklü ve büyük gelişmeyi Vesiletü'n-necât yazarı Süleyman Çelebi (ö. 1422) de "Geldi o nûr, gitti âlem zulmeti" (N.

Pekolcay, Mevlîd, s. 64, Ankara, 1997, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları) diye özetlemiştir.

Âkif, işte tam bu noktada inanç ve tanıklığını da dile getirmekte ve "Ya Rab, bizi mahşerde de bu ikrar ile haşret/dirilt" diye, Kutlu doğum'u âhiret boyutuyla nasıl özümsemiş olduğunu ortaya koymaktadır.

Hiç kuşkusuz bu yaklaşım, Kutlu doğumu tüm boyut, kapsam ve aydınlığıyla kavramış olmanın ümit ve huzur veren göstergesidir. Âkif, böylesi bir gönül rahatlığı içindedir. Doğrusu bu konum Âkif'e ve onun duygularını paylaşanlara pek yakışmaktadır.

Kutlu Doğum Haftası faaliyetlerinin böylesi mutlu bir sonuca erişmekte insanımıza yardımcı olması, bu haftayı gereği gibi değerlendirmiş olmak demektir. "Bir Gece" de zaten bu takdirde bize rahmet ışıklarıyla tecelli edecektir.

Mehmed Âkif kutlu doğuma yönelik beşinci ve son şiirinde, (Bk. Safahat, s. 458) biraz daha durulmuş bir hâlet-i rûhiye içinde konuyu değerlendirmektedir:

Mevlid-i Nebî

Ne lâhûtî geceymişsin ki teksin sermediyyette;
Meşimenden doğan ferdâya hayrânım, ne ferdâdir!
Işık nâmiyle vicdanlarda ondan başka bir şey yok;
O bir sönsün, hayât artık müebbed leyli-yeldâdir.
Perişan sözlerimden bıkmı, hoş gör, yâ Resulellah,
Kulun şeydâdır amma, açtığın vâdide şeydâdır.
(Şiirde geçen bazı kelimelerin anlamları: Lâhûtî, ilâhî, tanrısal; sermediyyet, süreklilik; yeldâ, uzun ve karanlık gece; şeydâ, sevinçten deli divâne olmuş kimse.)

Âkif bu manzumesinde yine o kutlu geceye seslenerek, ona yönelik duygularını, bilhassa o gecede doğmuş olan İslâm günlerine hayranlığını şiir kurgusu içinde ustaca ve dürüstçe dile getirmektedir.

Vicdanların aydınlığı o gecenin ışığını yansıtır. Eğer kutlu doğum ışığı/nuru sönecek olursa hayat, uzun ve karanlık bir geceden ibâret kalır.

Âkif o ışığa yönelik değerlendirmelerini, o nurun ihtişamı karşısında "perişan sözler" olarak nitелеmekte, Hz. Peygamber'den, sözlerinden bıkmamasını, hoş görmesini dilemekte, dolayısıyla da yazar-çizer takımına tevâzu ve edep dersi vermektedir. Kendi durumunu da "kölen sevinç içindedir ama bu, gösterdiğin yolda olmaktan doğan bir sevinç ve mutluluktur" diye belirtmekte; gerçek mutluluğun, Müslümanlık vâdisinde bulunmaktan ileri geldiğini kesin bir şekilde ifade etmektedir.

Hız. Peygamber'in

ÇOCUKLARIN EĞİTİMİNE VERDİĞİ ÖNEM

Aile, eğitim ve çocuk eğitimi, İslâm'da üzerinde önemle ve hassasiyetle durulan konulardan bir tanesidir. Bu noktada gerek ayetlerde ve gerekse de hadislerde pek çok hususa dikkat çekilmiştir. Zira çocuk, kutsal bir kurum olan evlilik hayatının meyvesidir. Sağlıklı bir toplum ve nesil oluşturabilmek için, çocuk eğitiminin göz ardı ve ihmal edilmemesi gerekir. Aksi takdirde toplumlar bunun bedelini ağır bir şekilde ödeyecektir. Burada, inananlar ve bütün insanlık için en güzel örnek olan Hz. Peygamber'in çocuk eğitimine verdiği önem ve bu konudaki bazı örnekler üzerinde durulacaktır.

Aynı zamanda bir eş, baba ve büyük baba olan Hz. Peygamber'in hayatı konumuz açısından dikkate alındığında, çocuk eğitimine son derece önem verdiği görülecektir. Bu anlamda öncelikle dikkat çeken nokta, kendisinin sünneti olduğunu belirttiği (Bkz. Buhari, Nikâh, 1; İbn Mace, Nikâh, 1) evlilik kurumunun başından itibaren oluşturulma sürecinde, Hz. Peygamber'in ortaya koyduğu prensiplerdir. Ayrıca aileyi meydana getiren bireylerin hak ve sorumlulukları ve özellikle her ferdin İslâm fıtratı üzere doğduğu ve İslâmî prensipleri öğrenme ve yaşamada eğitimin etkili olduğu noktasındaki ikâzı dikkat çekicidir. (Tirmizî, Birr, 33) Nitekim, "Çocuklarınıza ikram ediniz ve onları güzel terbiye ediniz." (İbn Mace, Edeb, 3) ve "Hiçbir baba, çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir bağışta bulunmamıştır." (Tirmizî, Birr, 33) hadisleri, bu hususu açık ve net olarak ortaya koymaktadır.

Çocukların eğitimi konusunda Hz. Peygamber'in dikkat çeken uygulamalarından birisi, çocuklar arasında kız ve erkek ayırımı yapmaması, böyle davrananları da uyarması; kendi çocuk ve torunlarına ve diğer çocuklara karşı sevgi ve hoşgörü ile muamele etmesidir.

Nitekim bir defasında Hz. Fatıma'nın, kendisinin bir parçası olduğunu ve onu kızdırmanın kendisini kızdırmış gibi olacağını beyan etmiştir. (Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 93, 94) Kapının eşliğine dü-

şüp yüzünü yaralayan Üsâme'nin yüzündeki kanı bizzat Hz. Peygamber temizlemiştir. (İbn Mace, Nikâh, 49), "Küçüklerimize sevgi, şefkat ve merhamet, büyüklerimize de saygı göstermeyen bizden değildir." (Tirmizî, Birr, 15; Ebu Davud, Edeb, 66) buyurarak, İslâm toplumunda bu konunun ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir. Zira büyüklerle küçükler arasında saygı ve sevgi çerçevesinde bir ilişkinin kurulması, toplumun sağlıklı olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Hz. Peygamber, ikâz gerektiren durumlarda çocuklara karşı tatlı dilli olmayı tercih etmiştir. Bu konudaki ilginç bir örneğe göre küçük bir çocuk olan Râfi b. Amr el-Gifârî, Ensar'dan birisinin hurma ağaçlarını taşlarken, bahçe sahibi tarafından yakalandı ve Hz. Peygamber'e getirildi. Olaydan haberdar edilen Hz. Peygamber, Râfi'ye, hurma ağaçlarına taş atmasının sebebini sordu. Aç olduğunu ve karnını doyurmak için böyle bir yola başvurduğunu söylemesi üzerine Hz. Peygamber, tebessüm etti ve şefkatle başını okşadıktan sonra ona şu tavsiyede bulunmuştu: "Yavrum, bir daha ağaçlara taş atma. Altına düşenleri al ve ye." (Bkz., Ebu Davud, Cihad, 94) Hz. Peygamber bu tavriyla, hem onu ikaz etmiş ve hem de bu durumda yapması gereken en güzel yolu göstermiştir.

Çocukların eğitiminde oyun ve şakaya da yer veren Hz. Peygamber'in, torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile ilişkisi hayli anlamlıdır. Nitekim Hz. Peygamber bir gün, torunlarından Hz. Hasan veya Hz. Hüseyin'i sırtına almış olarak mescide girer. Torununu sağ tarafına bırakır ve namaza başlar. Secdede oldukça uzun bir süre kalır. Hadisin ravisi olan sahâbi dayanamayıp başını kaldırdığında, torununun Hz. Peygamber'in sırtında oturduğunu görür. Namaz bitiminde secdeyi uzatmasının sebebi sorulduğunda Hz. Peygam-

Çocukların eğitimi konusunda Hz. Peygamber'in dikkat çeken uygulamalarından birisi, çocuklar arasında kız ve erkek ayırımı yapmaması, böyle davrananları da uyarması; kendi çocuk ve torunlarına ve diğer çocuklara karşı sevgi ve hoşgörü ile muamele etmesidir.

ber, böyle yapmasına dair bir emrin söz konusu olmadığını ve o esnada vahiy de gelmediğini belirterek, sadece torunu sırtında olduğu için böyle davrandığını açıklamıştır. (Hadisin tam metni için bkz Ebu Abdullah Muhammed b. Abdullâh el-Hâkim, el-Müstedrek, Beyrut, trs., c. III, s. 165-166) Bazı rivayetlerde ise, Hz. Peygamber namaz kılar-ken, Hz. Hasan'ın gelip secdede iken sırtına çıktığı, düşmemesi için Hz. Peygamber'in onu tutup hafifçe yere bıraktığı, tekrar secdeye gittiğinde ise yine sırtına

oturduğu; namazdan sonra Hz. Peygamber'in onu sevgiyle kucaklayıp öptüğü görülmektedir. (Meselâ bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, V, 51) Hz. Peygamber, aynı şekilde ellerinden tutup ayaklarının üzerine bastırdığı torunlarını göğüs seviyesine kadar yürütüp, göğsünün üzerinde iken öperdi. (Buhari, el-Edebü'l-Müfred, Tahric Muhammed Abdülkâdir Atâ, 1.bsk., Beyrut, 1990, bab 124, hadis 249. Ayrıca bkz. bab 134, hadis 270) Ayrıca torunu Hz. Hasan'a da "yaramaz, haylaz" diye seslenirdi. (Buhari, Libas, 60) Hatta, çocukların yaramazlığı konusunda, bu durumun, onların büyüdüklerinde çok akıllı olmalarına işaret ettiğini beyan etmiştir. (Münâvi, Feyzu'l-Kadir, 2.bsk., Beyrut, 1972, c. IV, s. 310) Bu beyan, ebeveyne, çocuklarının yaramazlıkları karşısında daha temkinli ve makul davranmaları konusunda bir ikâz niteliği de taşıyor olmalıdır.

Buraya kadar üzerinde durulan örneklerle göre, sevgi ve rahmet peygamberi olan Hz. Peygamber, toplumun en küçük ferdi olan çocuklara karşı sevgi ve hoşgörüyle davranmıştır. Günümüzde toplumumuzda görülen olumsuzluklardan birisi olan, kız-erkek çocuk arasında ayırım yapmak gibi bir muameleye kesinlikle yer vermemiştir. Hatalı davranışlarında çocukları anlayabilecekleri sözlerle ikaz ederek iyiye yönlendirmiş ve daha güzel alternatifler sunmuştur. Çocuklarla birlikte oyun oynayıp şakalaşarak, karşılıklı anlayışın gelişmesini ve olumlu ilişkilerin kurulmasını sağlamıştır. Zira çocukların yetiştirilmesinde ve onlarla ilişkilerde bu ve benzeri hususların yeri ve önemi büyüktür. Ayrıca bu ve benzeri örneklerden ortaya çıkan prensiplerin, özellikle aile içi eğitiminde dikkate alınması, çocukların yetiştirilmesinde ve onlarla ilişkilerde göz önünde bulundurulması, sağlıklı bir toplumun oluşmasında da en başta gelen unsurlardandır.

Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın ile

Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Yeni Açılımlar, Yeni Ufuklar Üzerine...

Diyanet İşleri Başkanlığı, son yıllarda din hizmetlerinin kalitesinin yükseltilmesi ve din eğitiminde verimliliğin artırılması üzerine hummalı çalışmalar yapıyor. İlahiyat Fakültelelerinden öğretim üyeleri, eğitimciler ve kendi elemanlarıyla sık sık toplantılar gerçekleştiriyor; konunun teorik ve pratik çerçevesini çizmek için bir yol haritası çıkartmaya çalışıyor. Başkanlığın topluma sunduğu din hizmetlerinin daha etkin ve verimli hâle getirilebilmesi için elde edilen sonuçları hizmetlerine yansıtmak projeler, programlar geliştiriyor. Konuyla ilgili gelişmeleri ve çalışmaları öğrenmek üzere Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın'ın kapısını çaldık. Hocamız konu ile ilgili bütün sorularımızı cevapladı.

Sayın Hocam! Başkanlığımızın toplumumuza sunduğu hizmetlerin, din eğitimi ve din görevlisinin niteliğini yükseltmek, halkımıza daha sağlıklı din hizmeti sunabilmek için yoğun çalışma içinde olduğunuzu biliyoruz. Bu çalışmalarınızı başlıklar altında sıralamanız mümkün mü?

Bilindiği gibi Başkanlığımız, ilgili yasa gereği, İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlâk esaslarıyla ilgili işleri yürütme, din konusunda toplumu aydınlatma ve ibadet yerlerini yönetmekle görevlidir. Bunu, merkez, taşra ve yurt dışı teşkilâtı ile çeşitli hizmet sınıflarında görev yapan toplam 70 bin civarında personelle yerine getirmektedir. Görüldüğü üzere yasanın belirlediği aydınlatma görevi, Başkanlıkça din eğitimi faaliyeti yapılmasını içermektedir. Örgün din eğitimi, zorunlu olarak okullarda yapıldığı için Başkanlığımız yaygın din eğitimi görevini üstlenmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, yürütmekle yükümlü olduğu yaygın din eğitimi etkinliklerini; camilerde vaaz ve hutbelerle, cami dışında çeşitli dinî konularda düzenlenen konferans ve panellerle, Kur'an kurslarında yürütülen eğitim ve öğretimle, toplumun bütün kesimlerine yönelik sesli ve görüntülü yayınlar aracılığıyla, yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bugünlerde Diyanet İşleri Başkanlığının yeniden yapılandırılması konusu çeşitli vesilelerle gündeme getirilmektedir. Değişen nedir? Hizmet anlayışı veya niteliği midir, yoksa çağın şartları gereği yöntemler mi değişmektedir? Konuya dinî ve sosyal açıdan nasıl bir yorum getiriyorsunuz?

Bilim ve teknolojiye, buna bağlı olarak eğitim ve iletişim alanlarında süregelen gelişmenin önemli bir ivme kazandığı günümüzde, bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı bir toplumsal değişme süreci yaşanmaktadır. Bu süreç, bütün toplumsal hizmetlerin yanı sıra din hizmetlerinde, yaygın din eğitimi etkinliklerinde de önemli bir dönüşümü ve onların yeniden tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır. Başkanlığımız açısından bu dönüşümün ve yeniden yapılanmanın hedefi, topluma sunulan yaygın din eğitimi ve din hizmetlerinin, günümüz birey ve toplumunun beklentilerini karşılayacak düzeyde, etkin ve verimli bir biçimde üretilmesinin/yürütülmesinin sağlanmasıdır.

Bugünlerde Başkanlığın yeniden yapılandırılması konusunun her kesim tarafından dillendirildiği ve bu konunun ülke gündeminin önemli bir maddesini oluşturduğu

görülmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığının yapısı, işleyişi, konumu üzerinde yeniden düşünmenin yararlı olacağını ilke olarak benimsemekle birlikte, mevcut yapı içinde de çok şey yapılabileceğini düşünüyor ve bu anlayışla çalışıyor; projeler üretiyoruz. Kısa, orta ve uzun vadeli projelerimizi bir bir uygulamaya koyma çabasıdayız. Sorunlara makul, gerçekçi, kendi içinde ve ülke gerçekleriyle tutarlı, uygulanabilir, ihtiyaçlarımızı karşılayıcı, bilimsel çözümler üretilmesine özen göstermekteyiz. Bu çerçevede Başkanlığımızca eğitime ilişkin çalışmaları; 1) yaygın din eğitiminin geliştirilmesine yönelik çalışmalar ve 2) personelin eğitimiyle ilgili çalışmalar olarak iki başlık altında toplayabiliriz.

Vaaz ve hutbelerin hazırlanışı ve halkımıza takdimi hususunda Başkanlığımızın bir çalışma yaptığını biliyoruz. Vaaz ve hutbelerin daha etkin ve verimli olması için yapılan çalışmaların hangi aşamada olduğunu söyler misiniz?

Bilindiği üzere Başkanlığımızın en önemli yaygın din eğitim faaliyeti alanlarından biri camilerdir. Camilerde yapılan vaaz ve okunan hutbelerle vatandaşlarımız dinî konularda aydınlatılmakta ve onlara ihtiyaç duydukları dinî bilgiler verilmeye çalışılmaktadır. Ancak bu hizmetin verimliliği üzerine bugüne kadar yapılan değerlendirme çalışmaları ve cemaatten alınan tepkiler, vaaz ve hutbelerin yeterince etkin ve verimli olmadığı yönündedir.

Bu sebeple Başkanlığımız, vaaz ve hutbelerin daha etkin ve verimli niteliğe kavuşturulması, muhteva ve üslup kalitesinin artırılması amacıyla acil önlemler almakla kalmadı, ileriye dönük çalışmaları da başlattı. Bu çalışmalar, 1) meselenin teorik temellendirilmesini, uygulamayı yönlendirecek kıstasları geliştirmeyi, 2) personelin eğitimini içermektedir.

Bu çalışmalarla görevlilerimizi bu hizmetlerin ifası konusunda daha donanımlı, dolayısıyla daha etkin ve üretken konuma getirip, söz konusu faaliyetlerin daha da verimli kılınmasını amaçlamaktayız. Böylece hutbe ve vaazlar, mahallî ihtiyaçları karşılama, yöresel sorunların çözümüne katkı sağlama konusunda daha etkin niteliklere kavuşturulacaktır.

Bu açıklamanızdan, hedefinizin her görevlinin kendi hutbe ve vaazını, yaşadığı bölgenin ihtiyacına göre yine kendisinin hazırlaması gerektiğini anlayabilir miyiz?

Elbette, bu konudaki çalışmalarımız bunu kapsamaktadır; her görevlinin kendi hutbe ve vaazını mahallî ihtiyaçlara göre kendisinin hazırlaması en uygun olanıdır. Ancak takdir edersiniz ki, bunun

sağlanabilmesi için bir alt yapının oluşması gerekmektedir. Bu da hemen bugünden yarına gerçekleştirilebilecek bir şey değildir, ama bunun gerçekleşmesi için çalışıyoruz.

Başkanlığımız, cami içi vaaz ve hutbeler yoluyla verilen din eğitimi yanında cami dışı konferans, panel vb. yollarla, cami dışında da verilen din eğitiminin geliştirilmesi, daha sistemli ve etkin bir biçimde sürdürülmesi yönünde de çalışmalar yürütmektedir. Bu tür etkinliklerde, üniversitelerin bilimsel birikiminden yararlanarak azamî verimin elde edilmesi için çok yönlü çalışmalar yapılmaktadır.

Efendim, bildiğiniz gibi Başkanlığımızın hizmet alanlarından biri de Kur'an kurslarıdır. Kur'an kurslarında sürdürülen yaygın din eğitiminin geliştirilmesi, daha etkin ve verimli bir düzeye çıkartılması amacıyla çalışmalar yaptığınızı biliyoruz. Nasıl bir Kur'an kursu ve Kur'an kurslarında nasıl bir eğitim ve öğretim metodu amaçlamaktasınız?

Bu konuda yapacaklarımızı, iki maddede özetleyebiliriz: 1) Kur'an kursu binalarının fizikî durumlarının düzeltilmesi ve 2) buralarda yapılan eğitimin niteliğinin geliştirilmesi.

Kur'an kursu binalarının bir kısmı çağdaş eğitim ve öğretimin sürdürülmesine yeterince elverişli değildir. Oysa fizikî çevrenin birey üzerinde eğitsel etkiye sahip olduğu bilinmektedir. Bu bakımdan söz konusu kurslara ait binaların fizikî durumlarının iyileştirilmesine, çağdaş bir yapıya/görünüme kavuşturulup eğitim ve öğretime daha elverişli hâle getirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Kafamızdaki nasıl bir Kur'an kursudur? İnsana kendini, yaratıcısı ile ilişkisini tanıtmayı, bütün varlıklarla anlamlı ve amaçlı bir bütün oluşturduğu bilincini kazandırmayı, insana hürriyetinin ve sorumluluğunun farkına vardırması, bireye kendi davranışlarını yakından izleme ve hatalarını düzeltme alışkanlığı kazandırmayı, Kur'an'ı yüzünden okuma becerisini sağlamayı, ihtiyaç duyulan temel dinî bilgileri bireye özümsetmeyi ve onları davranışa dönüştürmeyi, eğitim ve öğretime uygun mekânlara ve donanıma sahip olmayı, öğrenme ve öğretme sürecinde bireyin sorun çözme yeteneğini geliştirecek yöntemleri işe koymayı; hocasını, alanında yeterli bir uzman kılmayı, çağın iletişim imkânlarından yararlanmayı hedefleyen bir Kur'an kursu...

Kur'an kurslarında sürdürülen yaygın din eğitiminin geliştirilmesi, daha etkin ve verimli bir düzeye çıkartılması amacıyla şu çalışmaları başlatmış bulunuyoruz: 1) Öğretim programlarının geliştirilmesi, 2) Ders materyallerinin hazırlanması, 3) Kurs

binalarının fizikî durumlarının iyileştirilmesi ve 4) Kur'an kursu öğreticilerinin eğitime yönelik hizmet içi eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi.

Sayın Hocam, sözün burasında millî, manevî, ahlâkî, kültürel ve sanatsal değerlere önem veren, Kur'an kursu öğretim programlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalardan bahsedebilir misiniz?

32 hafta süreli Kur'an kurslarında ve yaz Kur'an kurslarında yürütülen din eğitimi ve öğretimi faaliyetlerinin daha etkin ve verimli hâle getirilmesi için yapılması gereken çalışmalar arasında, bu kurslarda takip edilen öğretim programlarının çağdaş, bilimsel program geliştirme anlayışına uygun olarak geliştirilmesi, birinci derecede önemli ve önceliği olan bir çalışma olarak görülmüştür. Bu sebeple din eği-

miştir. Üçüncü bölümde ise; plân kavramı üzerinde kısa ve öz bilgilerden sonra yıllık plân, ünite plânı, günlük ders plânı örnekleri verilmiş, ayrıca her ders için örnek ders işleniş sunulmuştur.

Bu programda öğretmeni değil, öğrenciyi ve sorunları merkeze alan; öğrenme ve öğretme sürecinde öğrenenlerin gelişimlerini bir bütün olarak dikkate alan; öğrenen merkezli yöntem ve teknikleri kullanmayı öngören; hedef olarak millî eğitiminin temel amaçlarının yanı sıra; anlayan, araştıran, sorgulayan, yorumlayan, haklarını ve sorumluluklarını bilen, çevresiyle uyumlu, işbirliği yapan, millî, manevî, ahlâkî, kültürel ve sanatsal değerlere önem veren bireyi yetiştirmeyi hedefleyen; değerlendirme açısından ise ürünü değil, süreci ön plâna çıkaran; bireysel farklılıklara göre ölçme ve değerlendirmeyi temel kabul eden ve çerçeve-esnek öğretim programı anlayışı benimsenmiştir.

İyi bir programa sahip olmak gerekli, ama yeterli değildir. Asıl önemli olan onun etkin ve verimli biçimde uygulanmasıdır. İşte bu noktada, Kur'an

Gerçekten onurlu, şerefli ve çok değerli bir görevi ifa ediyoruz. Sorumluluk bilinciyle hareket etmemiz gerekir. Çünkü bizler 14 asırlık bir mirası temsil ediyoruz ve içinde yaşadığımız çağın ihtiyaç ve sorunlarını bilip onlara yönelik çözümler üretme sorumluluğunu taşıyoruz.

Kursu öğreticilerinin yeterli bilgi ve beceri donanımına sahip olmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple öğreticilere programı tanıtmak, nasıl uygulanacağı konusunda bilgilendirme seminerlerini hemen başlattık ve bu seminerler hâlen devam etmektedir. Ayrıca hem aday öğreticiler, hem de görevdekiler için hizmet içi eğitim programları geliştirdik ve bunları yakında uygulamaya koyacağız.

Yaz Kur'an kurslarının öğretim programına gelince, zamanın yetersizliği sebebiyle ilk aşamada bunun daha etkin ve verimli uygulanmasına yönelik ilkeler geliştirilerek 2004 yazında son defa uygulanması sağlanmış oldu. Alandan toplanan veriler değerlendirildi. Değerlendirmeler ışığında söz konusu programı bilimsel ölçütlere göre geliştirmek için hazırlık çalışmaları devam etmektedir. İleride bütün kurslar için düşündüğümüz "kur sistemi"ne, yaz Kur'an kurslarıyla başlamak istiyoruz. Sözü edilen program geliştirme çalışmaları buna göre yürütülecektir.

tim alanında uzman akademisyenlerden, tecrübeli Kur'an kursu öğreticilerinden ve merkezdeki ilgili uzmanlardan oluşan bir komisyon kurularak Kur'an kurslarında uygulanan öğretim programı geliştirilmiş ve 2004-2005 öğretim yılında uygulamaya konulmuştur.

Bilimsel program geliştirme ilkeleri doğrultusunda geliştirilen bu program, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; programın gerekçesi, temel yaklaşımı, felsefesi, genel amacı ile öğrenme ve öğretme sürecinde uyulması gereken ilkeler açıklanmış; ikinci bölümde Kur'an-ı Kerim, itikat, ibadet ve ahlâk derslerine ait müfredatı yer veril-

Hocam, bildiğiniz gibi hizmetin odak noktası o hizmeti verecek personeldir. Yetiştirilmiş personel bulunamazsa plân, program, materyal ve yöntemler ne kadar güzel olursa olsun bu hizmeti verecek personeli çağın donanımlarına göre eğitip, motive edip, kalitesini artırmadıkça hizmetten verim alınamayacağı açıktır. En zor eğitim de yetişkin eğitimidir. Bu bağlamda personelin eğitim ile ilgili çalışmalarınız nelerdir?

Yaygın din eğitiminin geliştirilmesi yönünde yapılan bu çalışmalardan istenilen düzeyde verimin alınması, şüphesiz gerekli bilgi ve beceriyle donatılmış nitelikli personelle mümkündür. Her tür eğitimde standartlar, uygulayıcıların düşünce ve eylemlerine göre oluşmakta ve gelişmektedir. Eğitim alanında değişimi öngören her projenin, işe eğitici-lerde/uygulayıcılarda değişimi/dönüşümü gerçekleştirmekle başlaması ön şarttır. Aksi takdirde o değişim projesinin tahakkuku hayal olur. Bu yüzden az önce söylediğim bütün hizmetlerde belirlenen amaçlara ulaşmak için öncelikle onları gerçekleştirecek bilgi ve beceri donanımına sahip kalifiye elemanları elde etmek gerekmektedir.

Başkanlığımız, bu gerçeğin farkında olduğundan, bu tür çalışmaları öncelemektedir. Nitekim etkin, verimli ve sistemli bir personel eğitiminin çağdaş, bilimsel bir zihniyetle hayata geçirilmesi amacıyla çalışmalar başlatılmış ve bunlar devam etmektedir.

Din görevlisinin nitelikleri, bu süreçlerin niteliğini büyük ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla bugünün din görevlisinin, bu görevleri yapabilecek yeterliklerle donanmış olması gerekir.

Bugünün din görevlileri hangi yeterliklere sahip olmalıdır? Her şeyden önce bunların tespit edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Niçin önce yeterlikler? Yeterlik, bütün çalışmaların temel hareket noktası ve yapıların mantık bütünlüğü içinde yapılmasını anahtardır.

Yeterlikler;

- Din görevlilerinin seçimi,
- Din görevlilerinin hizmet öncesi eğitimi,
- Din görevlilerinin denetlenmesi ve performanslarının değerlendirilmesi,
- Din görevlilerinin hizmet içi eğitimleri,
- Din görevlilerinin kendilerini geliştirmesi vb. etkinliklere kılavuzluk eder.

Yeterlikler çok açık şekilde belirlenerek meslek standartlarının oluşturulması sağlanacaktır. Bu gerçekleştirilmediği takdirde, personelle ilgili düzenlenecek her etkinlik, yapılacak her işlem, tesadüftен, gelişmiş güzellikten ve keyfilikten uzak olamaz. Onun için bünyesinde görev yapan personelin yeterliklerini açık seçik belirleyerek hizmet standartlarını

oluşturmayan bir kurumun başarılı olma şansı yüksek değildir.

Ne var ki, böylesine merkezi işleve sahip olan yeterlikler konusunda gereken çalışmalar şimdiye kadar yapılmış değildir. Bazı İlâhiyat Fakülteleri, Başkanlığımız bünyesinde görev yapabilecek öğrencileri yetiştirmek üzere programlarında kısmen düzenlemelere gitmiştir. Hatta din görevlisi yetiştirmeyle ilgili bölümler açma konusunda önemli bilimsel çalışmalar da yapılmıştır. Ne var ki, üzerinde uzlaşılmış ve belgelenmiş din görevlisi yeterlik şartları belirlenememiştir. Bu yüzden ilk olarak görevlilerin yeterlik şartlarını belirleme çalışması başlatılmış ve böylece bir ilke imza atılmıştır. Şimdilik müftü, vaiz, din hizmetleri uzmanı, Kur'an kursu öğreticisi ve imam-hatipin yeterlik şartları belirlenmiştir.

Elbette bütün bu çalışmaların hedefinde ideal bir din görevlisi ve onun verdiği din hizmeti vardır. Sayın Diyanet İşleri Başkanımız da konuşmalarında hep aynı konuya vurgu yaparak "yaşadığı çağın ihtiyaçlarını gören, çağın aktığı yönü bilen bir din görevlisi" hedeflediklerini belirtmektedir. Sayın Hocam, size göre ideal bir din görevlisi nasıl olmalıdır?

Bizlere Hz. Peygambere vâris olma payesi verilmiştir. Din hizmeti veren insanlar olarak bu emaneti iyi muhafaza etmeliyiz ve din hizmeti sorumluluğunu 24 saat omuzlarımızda hissetmeliyiz.

Gerçekten onurlu, şerefli ve çok değerli bir görevi ifa ediyoruz. Sorumluluk bilinciyle hareket etmemiz gerekir. Çünkü bizler 14 asırlık bir mirası temsil ediyoruz ve içinde yaşadığımız çağın ihtiyaç ve sorunlarını bilip onlara yönelik çözümler üretme sorumluluğunu taşıyoruz. Dolayısıyla sıradan insanlar değiliz. Dinimizi çağın gereklerini göz önünde bulundurarak anlamamız ve yorumlamamız gerekir. Bunu lâyıkıyla yerine getirmek çok iyi bir bilgi, beceri ve ahlâk donanımına sahip olmayı gerektirmektedir.

Kısacası camiyi evi gibi gören, din hizmetini 24 saat veren, görev aşkıyla dolu, çağın ihtiyaçlarına göre kendini yenileyen, geliştiren, etrafına barış ve sevgi dağıtan, sözü ve sohbetiyle insanlara serinlik verip, insanlarımızı yüce dinimizin ortak paydasında buluşturan, herkesi kucaklayan, ahlâk eksenli bir din hizmeti veren din görevlileri ideal görevlilerdir.

Çağımızın din görevlilerini yetiştirmek hususunda hizmete hazırlık ve hizmet içi programlarını geliştirmiş bulunuyoruz. Bu programlarla görevlilerimizin başta hazırladığımızı söylediğimiz yeterliklere sahip kılınması amaçlanmaktadır. Bu programların uygulanmasına inşallah Nisan ayında başlanacaktır.

Bilgi ve İslâm Dininin Bilgiye Verdiği Değer

Doç. Dr. Selim Özarslan
Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Din, milletlerin kültür dokularının oluşmasında ve güçlenmesinde önemli bir yer tuttuğu gibi, ilmin ve bilginin gelişip yaygınlaşmasında da aktif bir role sahip bulunmaktadır. Bu araştırmamızda geçen ilim ve bilgi kavramlarını birbirinin müteradifi olarak kullandığımızı belirtmeliyiz. İlim veya bilgi "bir şeyi olduğu hâl üzerine bilmek" ya da "olaya uygun kesin itikad" (Pezdevi, Ebu Yusr Muhammed, Usulu'd-Din (Ehl-i Sünnet Akaidi), çev. Ş. Gölcük, İstanbul, 1988, s. 14; Cürcani, Seyyid Şerif Ali b. Muhammed, et-Ta'rifat, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1416/1995, s. 155) olarak tanımlanmaktadır. Bilgi de öncesiz (kadim, ezeli) ve yaratılmış (muhtes) olarak ikiye ayrılabilir. Ezeli bilgi Allah'ın ilmi olurken, muhtes bilgi insan ve cinlerin bilgisi olmaktadır. İlimin gayesi ise, tabiatı tam ve eksiksiz olarak anlamak, eşyanın hakikatini kavramak, gerçeği bilmektir. (Adivar, A.Adnan, Bilim ve Din, İstanbul, 1980, s. 21-23)

Yeni bir çağa, 21. yüzyıla girdiğimiz şu zaman diliminde insanlığın her şeye olduğu gibi, bilgiye olan gereksinimi de zirve noktasına varmıştır. Bilgi ve bilgi teknolojilerinden yoksun olan insanların çağdaş dünyanın ulaştığı maddî ve manevî refah ve kalkınmışlık düzeyine ulaşamadıkları bir realite olarak gözlerimizin önündedir. Diğer taraftan bilgi çağı olarak adlandırılan günümüzde bilgi ve bilgi teknolojilerinde öyle baş döndürücü gelişmeler kaydedilmiştir ki, insanoğlu dünyanın öbür ucunda meydana gelen bir olaydan birkaç saniye içerisinde ha-

berdar olabilme imkânına kavuşmuştur. Başka bir deyişle bilgiye bilgisayarda bir parmak hareketiyle ulaşılabilmektedir. Telekomünikasyon ve ulaşım alanlarında elde edilen bu üstün başarılarla bilgi ve kültür düzeyinin artması sayesinde ulaşılmıştır. Bu da yaşadığımız dünyanın küreselleşmesine, küçük bir köy hâline gelmesine neden olmuştur. Kısacası değişim ve gelişim her alanda olduğu gibi, bilgi alanında da kendisini olanca gücüyle hissettirmektedir. Gözlemlenen bu değişim ve dönüşüme ayak uy-

durmak için hakikî bilginin peşinden gitmek insanımız tarafından bir zorunluluk olarak algılanmalıdır. Ulaşılan bilgiyi aklın ve vahyin denetiminde kullanan bireyler ve toplumlar gerçek mutluluğa ve huzura kavuşabilirler. İslâm'ın temel kaynağı Kur'an, değişimi, pozitif ve negatif yönde gelişen bir oluşum olarak telâkki eder: "Kim salih amel işlerse kendi lehine, kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir." (Fussilet, 46) Burada salih amel iman ve bilgiye dayanan anlamlı ve amaçlı bir eylemdir. (Bkz. Macit Nâdim, Eylem-Değişim İlişkisi, Tarihsel Eylemin Yapısı, Dini Araştırmalar, c.I, Sayı, 2, 1998, s.67-68)

Bilginin/ilmin değeri ve bilgi edinmeye teşvik

İlerlemek, gelişmek ve insanca bir yaşama ulaşmak için bilgiye yani ilme gereksinim vardır. Bu, aklın apaçıklık ilkesiyle sabittir. Bireyin insanlığını gerçekleştirmesi, kendisine, Yaratana, çevresine, içerisinde yaşadığı toplumuna ve insanlığa yararlı ve faydalı bireyler olması için okumaya ve ilim sahibi olmaya ihtiyacı vardır. İnsan ancak okumak ve ilim

Yeni bir çağa, 21. yüzyıla girdiğimiz şu zaman diliminde insanlığın her şeye olduğu gibi, bilgiye olan gereksinimi de zirve noktasına varmıştır. Bilgi ve bilgi teknolojilerinden yoksun olan insanların çağdaş dünyanın ulaştığı maddî ve manevî refah ve kalkınmışlık düzeyine ulaşamadıkları bir realite olarak gözlerimizin önündedir.

sahibi olmakla bu güzel hasletlere ulaşabilir. Dünyanın çeşitli coğrafyalarında yaşayan bir buçuk milyar insanın inandığı İslâm dini, Peygamberi Hz. Muhammed aracılığıyla özelde müminleri genelde ise bütün insanlığı okumaya, öğrenmeye, kalemle yazmaya kısaca bilgi edinmeye çağırmaktadır. Alâk sûresinde geçtiği gibi ilk inen ilâhî mesaj "oku" olmuştur. "Yaratan Rabbinin adıyla oku" (Alâk, 1) Burada bilgi edinmenin ilk şartı olarak okumanın öncelenmesi, muhatap kitle açısından önemlidir. Ayrıca bu ayetle okumanın, öğrenmenin ve ilim sahibi olmanın üstünlüğüne de dolaylı olarak temas edilmiştir. İslâm dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in çeşitli yerlerinde ilmin değeri üzerinde durulmuş ve insanlar bilgi sahibi olmaya yönlendirilmiştir.

Yüce Allah "Eğer bilmiyorsanız bilenlere sorun" (Nahl, 43; Enbiya, 7) demek suretiyle ilim ve bilginin değerini ve bilgi sahibi olmayı yüceltmıştır. Ayette vurgulanmak istenen şey ise, her konuyu onu bilenlerden, uzmanlarından sorup öğrenmektir.

Başka bir yerde de Yüce Allah, Peygamber'inin şahsında, bütün insanlığa ilimlerinin artması için Rablerine dua etmelerini istemiştir. "Rabbim, benim ilmimi artır de." (Ta Ha, 114)

Burada Hz. Peygamber'i ilgilendiren boyut, her gelen vahyin onun bilgisini artırması gerçeğidir. Onun bilgisi gelen vahiylerle fazlalaşıyordu. Hz. Peygamber'e ömrünün sonuna kadar vahiy geldiği göz önünde tutulursa, bilgisinin sürekli arttığını söyleyebiliriz. İslâm Peygamber'inin ilminin artması hususunda şöyle dua ettiği de hadis kaynaklarında yer almaktadır: "Allah'ım, bana öğrettiklerinle beni yararlandır. Bana yararlı olan şeyleri öğret, bilgimi artır. Hamd (övgü ve sena) daima Allah'a mahsustur." (Tirmizi, Ebi İsa Muhammed b. İsa b. Sevrâ, Sünen, Da'avad, 128, İstanbul, 1413/1992 ; İbn Mace, Ebi Abdullah Muhammed b. Yezid, Sünen, Mukaddime, 23, İstanbul, 1413/1992)

Başka bir Kur'an ifadesinde Allah, ilim sahiplerinin sözlerine itibar etmektedir. Şöyle ki "Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise şöyle dediler: Yazıklar olsun size! İman edip iyi işler yapanlara göre Allah'ın mükâfâtı daha üstündür. Ona da ancak sabredenler kavuşabilir." (Kasas, 80)

Yine bu son ve muazzaz dinin sahibi Yüce Allah, bilenlerle bilmeyenlerin, itaat edenlerle isyan edenlerin bir olamayacağını (Zemahşeri, Ebu Kasım Mahmud b. Ömer, (538/1 143), Tefsiru'l-Keşşaf an Hakaiki Gavami-di't-Tenzili ve Uyunu'l- Ekavili fi Vucuh'i't-Te'vil, thk. Abdurrazzak el-Mehdi, Daru't-Türasi'l-Arabi, Beyrut, 1417/1997, IV, 118) ifade ederek ilmi ve bilginleri, bilgisizlik ve

Yarınlarımızı, yani geleceğimizi inşa ederken Kur'an'ın ve onun tebliğcisinin sıklıkla vurguladığı ilmin aydınlığından yararlanılmalıdır. Bunun için de okumaya, ilme, öğrenmeye açık olmalı; geleceğimizin yetişkinleri olacak çocuklarımızı kız ve erkek ayırımı yapmadan okutmalı, onları ilim ve fennin aydınlığıyla donatmalıyız.

cahilliğe tercih etmiştir.

"(Resulum) De ki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu? Doğrusu ancak akıl sahipleri bunları hakkıyla düşünür." (Zümer, 9)

Gerçek bilgi marifettir, marifet ise Allah'ı bilmektir. Hakk'ı bilmek ise basiretin açılmasıdır. İnsanın basireti açılınca içinde bulunduğu varlık âlemindeki gerçeklerle karşı karşıya gelir ve hakikati anlar. Sağduyu, öz akıl, dünyada gördüklerinden, işittiklerinden, tecrübe ettiklerinden yararlanarak gözlem ve deneylerinin arka plânındaki değişmez kâinat gerçeklerine ulaşır. Bu yolla kâinatın Yaratanının olduğu-

nu bilir, tanır, O'na saygı, itaat ve bağlılıkta kusur etmez. İşte gerçek ilim ve bilgi sahibi olan insanlar bu niteliklere sahip olanlardır.

İlme verilen değer ve ilmi edinmeye teşvik konusunda andığımız bu ayetlerden başka Kur'anî nasrlar da vardır. Bunlardan birisinde Yüce Allah inananları ve ilim sahiplerini derecelerle yükselteceğini bildirmektedir. (Mücadele, 11)

Allah'ın mesajı ve İslâm dininin temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerim, insanları karanlıktan aydınlığa, cehaletten ilme, vahşetten medeniyete, tabiata aykırı davranışlardan fıtrîliğe geçişi öngörmekte, hayrı tavsiye etmektedir.

İslâm Peygamber'i Hz. Muhammed, Medine'ye hicret ettikten sonra ilk olarak orada bir cami inşa ettirmişti. (Hayyat, Halife bin, Tarihu Halife b. Hayyat (Halife b. Hayyat Tarihi), çev. Abdulhalik Bakır, Ankara, 2001, 80) Bu caminin bir kısmı, ilim tahsili için okul yapılmıştı. Sufâ olarak isimlendirilen bu yer, gündüzleri konferans salonu, geceleyin ilim tahsil edenlere barınak vazifesi görüyordu. (Hamidullah, Muhammed, İslâm'a Giriş, çev. K. Kuşçu, İstanbul, 1973, 243) Bu şekilde İslâm dini ve onun Peygamberi ilme ve bilgiye nasıl büyük bir önem verdiğini göstermiş oluyordu. Yine o, "iman çıplaktır, elbisesi takva, süsü utanmak, meyvesi ise ilimdir" demek suretiyle imanla ilim arasındaki ayrılmaz birlikteliğe dikkatlerimizi çekmiştir.

Yarınlarımızı, yani geleceğimizi inşa ederken, Kur'an'ın ve onun tebliğcisinin sıklıkla vurguladığı ilmin aydınlığından yararlanılmalıdır. Bunun için de okumaya, ilme, öğrenmeye açık olmalı; geleceğimizin yetişkinleri olacak çocuklarımızı kız ve erkek ayırımı yapmadan okutmalı, onları ilim ve fennin aydınlığıyla donatmalıyız. Bu insanî ve dinî bir sorumluluktur. Dine göre akli kullanmak suretiyle bilgi üretmek dinî bir yükümlülüktür. Düşünmeyen, aklını kullanmayan insan ömrünü boşa geçirmiş addedilir. Taklitten kurtulup, tahkike/araştırmaya dayanan hakikate,

doğruya ulaşmak için bilgiye ve aklı kullanmaya gereksinim vardır. Çünkü İslâm peygamberi Hz. Muhammed'in de ifade ettiği gibi; "İlim öğrenmek her Müslüman'a farzdır." (İbni Mace, Sünen, Mukaddime, 17) Ancak bu şekilde çağdaş dünya milletlerinin ulaştığı sosyo-ekonomik, kültürel, siyasal gelişmişlik düzeyine ulaşılabilir.

Bilgi/ilim sahibi olmanın değeri

Kur'an, Allah'ın varlığını ve birliğini, kendisinden başka Tanrı olmadığını, adaleti ayakta tutanın da kendisi olduğunu ikrar edenlerin ilim sahipleri olduğunu ifade etmektedir. (Al-i İmran, 18) O hâlde insanlık gerçek doğruya ulaşabilmek için bilgili olmayı önemsemeli ve benimsemelidir. Allah, Hz. Muhammed'e ve ondan önceki elçilere indirilenlere iman edenlerin, ilimde derinleşmiş kimselerle, müminlerin olduğunu ifade etmektedir. (Nisa, 162; İsra, 107; Hacc, 54; Şuara, 197) Demek ki dinî kabul etmek, iyi anlamak ve yaşayabilmek için eğitilmiş ve bilgili olmaya gereksinim vardır.

Bütün evrenin yaratıcısı olan Allah, insanlara temsili yolla bildirilen haberleri yalnızca bilgi sahiplerinin düşünüp anlayabileceğini, bilgisiz ve cahil olanların ise bundan mahrum olacaklarını belirtir. (Ankebut, 43)

Son dinin ilâhî mesajı Kur'an, Allah'ın yaratıkları içinde O'ndan gereğince korkanların âlimler ve bilgin kimseler olduğunu ileri sürer. (Fatır, 28) Çünkü âlimler Allah'ı bilen ve O'na tazimde bulunarak saygı besleyen kimselerdir. Şayet ilim, insanı Allah'a saygı ve muhabbete götürmüyorsa, gurur ve kibire düşürüyorsa, o bilgi gerçek bilgi değildir. Zira gerçek bilgi, sahibini olgunlaştırır, anlayışlı kılar. Bu niteliklere sahip olan kimse Allah'tan gereğince korkar, yani O'na saygı duyar. İlk dönem Kur'an yorumcularından olan Abdullah İbn Mesud "İlim çok hadis bilmekle değil, Allah'a saygı göstermekle olur." demişlerdir. (Bkz. Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, İstanbul, VII, 302) Bir hadiste "Rütbelerin en yükseğinin ilim rütbesi olduğu" vurgulanır. Ayette söz konusu edilen ilim, imanla birleşen ilimdir. Bu ilim muteberdir. Zira ahiret hayatını garanti altına alan imandır; imansız ilmin insanlara geçici dünya menfaatlerini sağlamaktan öte bir yararı olmayacağı aşîkârdır.

Bilgiye ve onun insanlığa getireceği faydalara ulaşmak için yapılan her türlü entelektüel/zihni gayret ve çaba, İslâm dinî tarafından övülmüş, yararlı bir davranış olarak değerlendirilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak İslâm Peygamberi'nin "İlim Çin'de dahi olsa alın" dediği hadis kaynaklarında rivayet edilmektedir. Bir başka sözünde de Hz. Muhammed, "el-Ulema verasetü 'l-Enbiya" (Tirmizi, Sünen, Kitabü'l-İlm, 19; Ebu Davud, Süleyman b. Eşab, Sünen, Kitabü'l-İlm, 1, İstanbul, 1413/1992; İbn Mace, Sünen, Mukaddime, 17) yani âlimler, peygamberlerin varisleridir" demek suretiyle ilim sahibi olmanın büyük bir şeref olduğunu belirt-

miştir. İlim ve bilgi sahibi olan bilginlerin üstünlüğünü ortaya koyan sözlerinden bazıları da şöyledir: "Kiyamet gününde âlimlerin mürekkebi, şehitlerin kanı ile tartılır" "Ümmetimden iki sınıf düzelirse, bütün insanlar düzelmiş olur. Bozuldukları zaman bütün insanlarda bozulur. Bunlarda âmirler ve âlimlerdir" "Âlimin ibadet edenden üstünlüğü, on dördüncü gecede, ayrı diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir." (Tirmizi, Sünen, Kitabü'l-İlm, 3; İbn Mace, Sünen, Mukaddime, 17)

İslâm düşüncesinde ilmin yaygınlaştırılmasına ve gizlenmemesine büyük değer atfedilir. (İbn Mace, Sünen, Mukaddime, 24) Bu bağlamda Hz. Peygamber'den sonra devlet başkanlığı yapan dördüncü Halife Hz. Ali "ilim maldan hayırlıdır, çünkü malı sen koruyacaksın, fakat ilim seni korur. İlim hakim, mal mahkumdur. Mal sarf etmekle azalır; ilim sarf etmekle çoğalır" demektedir. Ulema/bilginlerin eserleri sayesinde bireylerin zihinlerinde sürekli yaşadıkları bilenen bir olgudur. O hâlde, eser bırakmış âlimler görürde ölmüş addedilseler bile hatıralarda yaşamaktadırlar.

Evrensel ve son din olan İslâm akla, tecrübeye ve ilme büyük önem verdiği için İslâm dünyasında dünyaca ünlü büyük ilim ve fikir adamları yetişmiştir. Bunlara Ebu Hanife (80/699-150/767); Ebu Mansur Matürîdî (ö. 333/944), Farabî (870-950), İbni Sina (370/980-428/1037), Gazalî (505/1111), Nasirüddin et-Tusi, İbn Heysem, Ebu Bekr Razi gibi filozof ve düşünürleri örnek verebiliriz.

Üzerinde kafa yorulması gereken hususlardan birisi de İslâm'ın ilme ve bilgiye teşvik ederken, dinî ilim ve dünyevî ilim diye bir ayırımı gitmemiş olmasıdır. Bu bağlamda Müslüman bilginler tabii ilimler alanında özellikle fizik, kimya, biyoloji, tıp, fizyoloji, anatomi sahasında bazı müşahede ve tecrübeler ortaya koymuşlardır. Bu yapılırken İslâm hukuku, kelâm, tefsir ve hadis alanındaki çalışmalar da devam ediyordu. Matematiğin konularından olan Trigonometri, Logaritma, İslâm medeniyetinde doğan ve buradan batıya geçen ilimlerden bazılarıydı. (Bkz. Taylan, Necip, İlim-Din, İstanbul, 1979, 269)

Gerçek bilgi marifettir, marifet ise Allah'ı bilmektir. Hakk'ı bilmek ise basiretin açılmasıdır. İnsanın basireti açılınca içinde bulunduğu varlık âlemindeki gerçeklerle karşı karşıya gelir ve hakikati anlar.

Hız. Ali Efendimiz'in Vasiyeti

Çeviri: Dr. Ekrem Keleş
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

“Aranızdaki karşılıklı ilişkilere ve karşılıklı fedakarlıklara özen gösterin. Birbirinize sırt çevirmekten, birbirinizle ilişkiyi kesmekten ve ayrılıktan şiddetle kaçınan. İyilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine işbirliği etmeyin. Allah'a karşı takva sahibi olun. Çünkü Allah'ın cezası çok şiddetlidir.”

Hız. Ali Efendimiz, (sabah namazına giderken Harici Abdurrahman b. Mülcem tarafından başına kılıçla vurularak ağır yaralandıktan sonra) oğulları Hasen ve Hüseyin (r.a.)'i çağırarak şöyle dedi:

“Size Allah'a karşı takva sahibi olmanızı, dünya sizi ne kadar kendine çekerse çeksin ona kapılmamanızı, vasiyet ediyorum. (Dünyaya ait) herhangi bir kayba üzülmeyin. Hakkı söyleyin. Yetime merhamet edin. Yardıma ihtiyacı olana yardım edin. (Yaptığınız) Ahiret için yapın. Zalime hasım, mazluma yardımcı olun. Allah'ın kitabındaki ile amel edin. Allah'ın dini) hususunda hiçbir kınama sizi (yolunuzdan) alıkoymasın.”

Sonra Muhammed b. Hanefiyye'ye dönerek şöyle söyledi: “Kardeşlerine söylediklerimi ezberledin mi?” O ‘Evet’ deyince: “Sana da aynısını vasiyet ediyorum. Üzerindeki hakları büyüktür. Bu sebeple onlara karşı saygılı olmanı vasiyet ediyorum. Emirlerine uy. Onlarla istişare etmeden herhangi önemli bir işe karar verme.”

Sonra tekrar ikisine dönerek: “Bu kardeşinizi size vasiyet ediyorum. Çünkü o sizin kardeşiniz ve babanızın oğludur. Babanızın onu sevdiğini biliyorsunuz.”

Sonra Hasan (r.a.)'a dönerek: “Yavruçum, Allah'a karşı sorumluluk bilinci içerisinde olmanı, namazı vaktinde kılmanı, zekâtı yerli yerince vermeni ve abdestini gü-

zelce almanı vasiyet ediyorum. Çünkü abdestsiz namaz olmaz. Zekâta engel olanın da namazı makbul olmaz.

Hataları bağışlamayı, kini yutmayı (kin tutmamanı), akrabalık bağlarını (sıla-ı rahmi) korumanı, bilgi eksikliğinden kaynaklanan durumlarda yumuşak davranmanı, dinde derin bilgi sahibi olmanı, işi sağlam yapmanı, Kur'an'la devamlı iç içe bulunmanı, güzel komşuluğu, iyiliklerin yaygınlaşması, kötülüklerin ortadan kaldırılması için çalışmanı, dinin ve aklın çirkin gördüğü şeylerden (fevahişten) sakınmanı vasiyet ediyorum.”

Ruhunu teslim etmeden önce de şu vasiyette bulundu:

“Bismillahirrahmanirrahim. Bu, Ali b. Ebî Talib'in vasiyetidir: Allah'tan başka hiçbir tanrı bulunmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna, müşriklerin hoşuna gitmese de bütün dinlere üstün kılmak üzere Allah'ın, onu, hidayet ve hak din ile gönderdiğine şahadet ederek vasiyette bulunuyorum. Sonra benim namazım, ibadetlerim, hayatım ve ölümüm alemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. O'nun hiçbir ortağı yoktur. Bana emredilen budur ve ben bunu gönülden benimseyenlerin (Müslümanların) ilkiyim. Bundan sonra:

Ey Hasan, bütün çocuklarım, aile bireylerim (ve vasiyetimin ulaştığı kişiler) Başka hiçbir şekilde değil, yalnızca ve yalnızca Müslü-

“Aman namaza sıkı sarılın. Allah’a karşı duyarlı davranma hususunda hiçbir kimsenin kınamasından korkmayın, çekinmeyin ki Allah, size kötülük yapmak isteyecek ve zulmedecekler fırsat vermesin.”

man olarak hayata veda edin. Hep birlikte Allah’ın ipine (Kur’an’a) sarılın ve ayrılığa düşmeyin. Çünkü ben Ebu’l-Kasım’ın (Hz. Peygamber’in) ‘İki kişinin (veya

iki topluluğun) arasını düzeltmek, (nafile) namaz kılmaktan ve oruç tutmaktan daha üstündür’ (Nasirüddin Elbânî bu hadise Silsiletü’l-Ehâdisi’z-Zaife serisinde yer vermiştir. No: 5198) dediğini duydum. Yakınlarınızı arayıp sorunuz ve akrabalık ilişkilerini sıkı tutunuz ki, Allah (Kıyamet günü) hesabınızı kolaylaştırsın.

Yetimler hakkında Allah’tan sakının. Onları aç ve açıkta bırakmayın. Sakın ha, siz varken onlar zayı olmasınlar.

Komşularınız hakkında da Allah’tan sakının. Çünkü onlar, Peygamberinizin vasiyetidir. Onlarla ilgili olarak o kadar tavsiyede bulundu ki, biz, komşuyu komşuya mirasçı yapacak sandık.

Kur’an hakkında da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin. Herkesten önce siz onunla amel edin.

Namaz hususunda da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin. Çünkü namaz dininizin direğidir.

Rabbimizin Beyti (Kâbe) hakkında da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin. Hayatta olduğunuz sürece sakın onu boş bırakmayın. Çünkü o terk edilirse, onun yerini tutacak başka bir şeyiniz yoktur.

Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihad hususunda da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin.

Ramazan ayı hususunda da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin. Çünkü Ramazan orucu ateşe karşı kalkandır.

Zekât hususunda da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin. Çünkü o Rabbin gazabını söndürür.

Peygamberinizin emanet bıraktıkları (İslâm ülkesinde güvence altına alınmış bulunan gayr-ı müslimler) hakkında da Allah’a karşı sorumluluk bilinciyle hareket edin. Aranızda onlar asla zulme uğramasınlar.

Peygamber (s.a.s.)’in ashâbı hakkında da Allah’tan sakının. Çünkü Allah Rasûlü onlara karşı iyi davranmayı vasiyet etti.

Fakirler ve yoksullar hakkında da Allah’tan sakının. Kazançlarınıza onları ortak edin.

Elinizin altında bulunanlar hakkında da Allah’tan sakının.

Aman namaza sıkı sarılın. Allah’a karşı duyarlı davranma hususunda hiçbir kimsenin kınamasından korkmayın, çekinmeyin ki Allah, size kötülük yapmak isteyecek ve zulmedecekler fırsat vermesin.

Allah’ın kendilerine emrettiği şekilde insanlara güzel söz söyleyin. İyliliklerin ve güzelliklerin yaygınlaşması ve kötülüklerin ortadan kaldırılması (emr bi’l-ma’ruf nehy-i ani’l-münker) görevini terk etmeyin. Yoksa, başınıza kötü kişiler geçer, ondan sonra dua edersiniz de duanız cevapsız kalır.

Aranızdaki karşılıklı ilişkilere ve karşılıklı fedakarlıklara özen gösterin. Birbirinize sırt çevirmekten, birbirinizle ilişkiyi kesmekten ve ayrılıktan şiddetle kaçının. İylilik ve takva üzere yardımlaşın, günah ve düşmanlık üzerine işbirliği etmeyin. Allah’a karşı takva sahibi olun. Çünkü Allah’ın cezası çok çetindir.

Ehl-i Beyt olarak Allah sizi korusun. Sizin içinizde de Peygamberinizi (onun sevgisini, mesajını ve ona bağlılığı) muhafaza etsin. Sizi Allah’a emanet ediyorum.

Size selâm ediyor ve Allah’ın rahmetini diliyorum.”

Bundan sonra ruhunu teslim edinceye kadar ‘Lâ ilâhe illallah: Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur’ sözünden başka hiçbir şey söylemedi.

DİNÎ SORULAR ve CEVAPLAR

Hazırlayan: Dinî Soruları Cevaplandırma Komisyonu

Hoparlörle veya merkezî sistemle okunan ezan geçerli midir?

Ezan, İslâm dininde önemli bir yere sahip olan namaza çağrısı sembolize etmektedir. "Duyurmak, bildirmek" anlamlarına gelen "ezan" kelimesi, terim olarak; farz namazlar için belli vakitlerde okunan "bilinen özel" sözlerdir.

Ezan aracılığıyla, halka, hem namaz vaktinin geldiği ve cemaatle namaz kılınacağı duyurulmuş olmakta, hem de Allah'ın büyüklüğü, Peygamberimiz Hz. Muhammed'in O'nun elçisi ve namazın kurtuluş yolu olduğu ilân edilmektedir.

Ezan namaz vakitlerini ilân olduğuna göre, ezanın muayyen kalıplarını muhafaza ve ifade etmek suretiyle bu ilânın, hoparlörle veya hoparlörsüz yapılması arasında dinî açıdan bir fark yoktur. Gaye, ezan ile amaçlanan duyuru ya da ilânın kapsam alanını genişletmektir. Bu itibarla, merkezî sistemde okunan ezan, bütün camilerde ve minarelerde okunduğundan, her bir cami için geçerli olup, ayrıca ezan okunması gerekmez.

Ezan, Arapça dışında başka dillerde okunabilir mi?

Ezan, İslâm'ın değişmez bir simgesidir. Dünyanın neresinde olursa olsun, Müslüman varlığının ve kimliğinin bir göstergesidir. Özgün dilindeki şekliyle okunması gerektiği konusunda 15 asırlık bir gelenek ve ittifak söz konusudur. Ezanın asıl amacı, vaktin girdiğini bildirip namaza davet olduğundan değişik dilleri konuşan Müslümanların hepsine bu davetin ulaştırılması, ancak yine hepsinin ortak bilincine hitap etmekle olur ki, bu da ezanın bilinen aslı lafızlarıyla okunmasıyla gerçekleşir.

Çıplak ayak üzerine mesh edilir mi?

Abdestin farzları dörttür; birer defa yüzü ve elleri dirseklerle beraber yıkamak, başın dörtte birini meshetmek ve bir defa ayakları topuklarla birlikte yıkamak.

Abdestin farzlarını belirten Maide suresinin 6. ayetindeki, "ercüleküm" kelimesinin bazı kıraatlerde "ercülüküm" şeklinde esre okunmasından hareketle, ayakların yıkanmasının değil, mesh edilmesinin farz olduğunu ileri sürenler bulunmaktadır. Hz. Peygamber'in abdest bozduktan sonra almış olduğu abdestte ayaklarını mesh ettiğinden bahseden bazı rivayetler var ise de bunlar, diğer hadislerle birlikte değerlendirildiğinde, Hz. Peygamber'in

bunu, namaz kılmak için aldığı abdestlerde yapmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca söz konusu rivayetler, ayakların çok az suyla yıkanması şeklinde de yorumlanmıştır.

Hz. Peygamber, abdest alırken ayaklarını üçer defa yıkamış ve bunun kendisinin ve diğer peygamberlerin abdesti olduğunu söylemiştir (Buhari, Vudû', No: 155). Ayrıca, ayaklarını iyi yıkamayanları veya ayaklarını meshedenleri gördüğünde, yüksek sesle "vay abdestte yıkanmayan topukların ateşten hâline, abdesti tam alınız!" diye iki veya üç defa ikazda bulunmuştur. (Buhari, Vudû', No: 158; Müslim, Taharet, No: 241; Ebu Davud, Taharet, 46). Hz. Peygamber'in bu sert ikazı, ayakların abdestte yıkanmasının farz olduğunu göstermektedir.

Kunut duasını bilmeyen bir kimse ne yapar?

Sözlükte, Allah'a ihlâsla kulluk etmek, namaz ve duayı uzatmak, sükut etmek, dua etmek, ibadet kastıyla ayakta durmak gibi anlamlara gelen kunut, dinî bir kavram olarak, namazda rukudan önce veya sonra ayakta dua etmeyi ifade eder.

Hanefilere göre, vitir namazının üçüncü rekatında kunut yapmak vaciptir. İmam-ı Azam'a göre kunutta tekbir almak ve kunut duaları olan "Allahümme innâ neste'inüke" ve "Allahümme iyyâke na'büdü" dualarını okumak vaciptir. Ancak İmam Muhammed ve Ebu Yûsuf'a göre, tekbir almak vacip, kunut dualarını okumak ise sünnettir. Bu duayı okuyamayan kimse "Rabbenâ âtinâ" duasını okur veya üç defa "Allahümmeğfir li" der. Namazda kunutu unutan kişi, namazın sonunda sehiv secdesi yapar.

Şâfiî ve Mâlikîlere göre ise, sabah namazının ikinci rekatında, rukudan sonra kunut yapılır. Sabah namazında kunut yapmak Şâfiîlere göre sünnet, Mâlikîlere göre ise müstehaptır. Şâfiî veya Mâlikî imamın arkasında sabah namazı kılan bir Hanefî, dilerse kunut duasına katılır, dilerse sessizce bekler.

Cenaze namazını kılmanın bir vakti var mıdır?

Cenaze namazının kılınması için belirli bir vakit yoktur; günün her saatinde cenaze namazı kılınabilir. Ancak bazı âlimler kerahet vakitlerinde cenaze namazının kılınmasını mekruh saymışlardır. Hazırlanmış olan bir cenazenin, bekletilmeden namazı kılınıp defnedilmesi daha uygundur. Bununla beraber, daha çok cemaatin katılması, ölen kişinin akraba, eş, dost ve komşuları gibi hukuku bulunan

insanlara ölüm haberini duyurup son görevlerini yapmak üzere cenaze merasiminde bulunabilmelerinin sağlanması amacıyla, cenaze namazının vakit namazlarından sonra kılınması teâmül hâline gelmiştir.

Bir mezara birden fazla cenaze defnedilir mi?

Normal şartlarda bir kabre, yalnız bir cenaze defnedilir. Önce defnedilmiş olan cenaze, tamamen çürüyüp toprak hâline gelmedikçe, bir zarûret olmaksızın kabrin açılması ve bu kabre ikinci bir cenazenin defni caiz değildir. Cenaze çürüyüp toprak hâline geldikten sonra ise, aynı kabre başka bir cenaze defnedilebilir. Daha önce defnedilen cenazenin çürüdüğü kanaatiyle mezar açıldığında çürümeyen bazı kemikler bulunursa, bu kemikler bir tarafa çekilip araya topraktan bir set yapmak suretiyle ikinci cenaze defnedilebilir.

Çok katlı mezar yapılması dinen uygun mudur?

Yer darlığı ve ekonomik zaruretler nedeniyle, bölümleri birbirinden beton ve ayrıca toprak tabakayla ayrılmış katlı mezarlar yapılmasında ve bunlara cenaze defnedilmesinde dinen bir sakınca yoktur.

Mezar başka bir yere nakledilebilir mi?

Kabrin olduğu yerden yol geçmesi, kabrin su altında kalması veya kabrin bulunduğu yerin başkasına ait olup sahibinin orada cenaze definine izninin bulunmaması gibi zorunlu bir durum bulunmadıkça, cesedin başka bir mezarlığa nakledilmek üzere, defnedildiği yerden çıkarılması dinen caiz değildir.

Bu konuda ölenin vasiyetinin bulunması, mezarın yakınları tarafından ziyaret edilmesinin çok zor olması, yolunun olmaması gibi hususlar, kabrin nakli için geçerli mazeret sayılmaz.

Mezar yaptırtmanın hükmü nedir?

Ölen kişinin defnedildiği yerin kaybolmasını önlemek için, israfa varmamak şartıyla basit bir mezar yaptırtılmasında dinen bir sakınca bulunmamaktadır. Buna karşılık, kabirlerin yükseltilmesi, üzerine kubbeler binalar yapılması, taşına övücü veya kaderden şikâyet edici sözler yazılması dinimizce yasaklanmıştır.

Mezar için yapılan harcamaların, ölü ve diri için hiçbir yararı bulunmadığından, büyük masraflar yaparak mezar yaptırtmak israftır, israf ise haramdır.

Bazı dua ve sûrelerin belirli sayıda okunmasının bir dayanağı var mıdır?

Bazı dua ve surelerin belli bir sayıda okunmasına dair rivayetler bulunmakla birlikte, bu rivayetler o duaların çokça tekrarlanmasını veya yapılmasını teşvik amacıyla. Bu nedenle dua ve sûrelerin

belli sayılarda okunması zorunlu değildir. Gerek Kur'an-ı Kerim'de, gerekse hadis-i şeriflerde yer alan dualar, herhangi bir sayıyla sınırlanmaksızın okunabilir. Duada asıl olan sayı ve şekil değil, ruh halidir; samîmî bir şekilde içtenlikle yapılmasıdır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah: "Rabbimize gönülden ve gizlice dua edin. Doğrusu O, aşırı gidenleri sevmez." (A'raf, 55) buyurarak bizleri samîmî olarak ve gönülden dua etmeye teşvik etmektedir.

Radio, teyp veya televizyonlardan secde ayetlerini dinleyen kimsenin tilâvet secdesi yapması gerekir mi?

Kur'an-ı Kerim'de on dört yerde secde ayeti bulunmaktadır. Bu ayetleri okuyan veya işiten kişinin, tilâvet secdesi yapması gerekir. Tilâvet secdesi, ayetteki ilâhî mesajı okuyan veya dinleyen kişinin, Yaratan'ına itaatini ifadesidir. Bu itibarla radyo, teyp veya televizyondan da olsa, ilâhî mesajı işiten kişinin, tilâvet secdesi yapması gerekir. Ancak, okunan ayetlerin tilâvet secdesi olduğunu bilmeyenler, tilâvet secdesi yapmakla yükümlü değildirler.

Sûreler, Kur'an-ı Kerim'de neye göre tertip edilmiştir?

Sûrelerin Kur'an'da dizilişi (tertibî) hususunda İslâm bilginleri arasında görüş farklılıkları vardır. Bazıları mevcut tertibin Hz. Peygamber tarafından yapıldığını, yani tertibin tevkîfî olduğunu ileri sürerken, bazıları da, bu tertibin sahabe'nin içtihatları ile meydana geldiğini söylemektedirler. Ayrıca bu tertibin, kısmen Hz. Peygamber tarafından kısmen de sahabe'nin içtihatıyla meydana geldiğini söyleyen üçüncü bir görüş de mevcuttur. Hz. Ebu Bekir döneminde toplanan Kur'an-ı Kerim'deki sûrelerin tertibi, bugün de aynı şekilde muhafaza edilmektedir.

Kur'an mealini baştan sona okumakla hatim yapılmış sayılır mı?

Hatim, Kur'an-ı Kerim'i Arapça lafızıyla başından sonuna kadar okuyup bitirmektir. Bununla birlikte, Kur'an-ı Kerim'in indirilişinden asıl maksat, onun okunup anlaşılması ve gereğince amel edilmesidir. Bu sebeple Yüce Allah'ın öğüt ve buyruklarını öğrenmek için Kur'an-ı Kerim'in meal ve tefsirlerini okumak da önemli bir görev, sevaplı bir iş tir.

Yatarak Kur'an okumak ve dinlemek caiz midir?

Kur'an-ı Kerim'i okumak isteyen kimsenin abdest alıp kibleye doğru oturarak okuması, Kur'an'a saygının bir ifadesidir. Ancak Kur'an'da, ayakta, otururken ve yanları üzerine yatarak Allah'ı anmak tavsiye edilmektedir. (Al-İmrân, 191) Kur'an da Allah'ın zikri olduğundan, herhangi bir saygısızlık kastı olmaksızın, yatarak Kur'an okumak ve dinlemekte sakınca yoktur.

Masaldan gerçeğe

Yolculukta Çocuklarımız!

Bilindiği üzere yeryüzünde en uzun çocukluk dönemi geçiren varlık insandır. Tabiattaki diğer canlılar doğar doğmaz tek başına varolabilme gücüne sahiptirler. Ama insanın, doğumundan itibaren uzun bir dönem bakıma ve gelişimini sağlayacak sürece ihtiyacı vardır. Nitekim Gazzalî'de bu durumun zorluğuna ve bu dönemdeki kazanımlarının kalıcılığına işaret etmek üzere çocuğun eğitimi, "taş üzerine yazı yazmak gibidir" benzetmesini yapmaktadır. Taş üzerine yazı yazmak oldukça güç bir uğraşmayı gerektirmektedir. İşte çocuğun büyüüp bir yetişkin hâline gelmesi de, ebeveyn için böyle zorlu bir süreci ifade etmektedir. Ama bu sırada gerçekleştirilen eğitim de, çocuğun tüm hayatını etkileyecek ve ona yaşadığı sürece rehberlik edecektir. Bu süreçte yapılanlar iyi ve kaliteli olduğunda, dünyaya iyi bir evlat hediye etmenin sevinci anne-babayı beklerken, tam aksinin olduğu durumlarda ise oldukça zor bir dönem başlayacaktır. Burada Hz. Peygamber'den nakledilen fitrat hadisini hatırlamakta fayda vardır: "Her doğan (İslâm) fitratı üzere doğar, sonra anne ve babası onu Hristiyan, Yahudi ya da Mecusi yapar." (Buhari, Cenaiz, 79, 80, 93; Müslim, Kader, 22-25) Yani her doğan çocuk, bir hamur gibi şekil verilmek üzere doğar. İlk eğitim ve yetişmesinin sağlandığı aile ortamında, o ailenin yapı ve temayülüne göre şekillenmeye başlar. Eğitim açısından oldukça önemli kabul edilen bu dönem, hayat boyunca ona eşlik ede-

cek karakterin de oluşum dönemidir. Bu açıdan bu süreçte yapılan her davranış konusunda azamî dikkat göstermek gerekmektedir. Taş misaline dönecek olursak, taş üzerine yazı yazdıktan sonra onun silinmesi, üzerinin karalanması gibi ihtimallerden bahsetmek mümkün mü? Tabii ki değil, o zaman çocuğun gelişiminin ve karakterinin oluşum dönemine azamî gayret gösterilmesi gerekmektedir.

Bu sırada, söz konusu zor ameliyeyi kolaylaştırmanın yolları da vardır hiç şüphesiz. Çocukların dünyasına en rahat ve kolay giren şeylerin neler olduğu düşünüldüğünde oyun, masal ve hikâyenin ilk sıralarda yer aldığı, hemen herkesin çevresinden yapacağı en basit gözlemlerle söyleyebilecekleri şeyler arasında yer

Çocuk filmleri yanında, çocuk edebiyatı içinde yer alan tarihî ve dinî kıssalarımızın günümüz genç dimağlarından uzak tutulmaması üzerinde ihtimam gösterilmesi gerekmektedir. Kıssa, hikaye veya masal anlatan anne-baba veya büyük anne ve babaların eğer unuttular ya da ihmal ettilerse, bu vazife ve sorumluluklarını tekrar hatırlamak gerekmektedir.

almaktadır. Bugünkü hikâye diye kullanılan kelimenin eski dildeki karşılığı "kıssa"dır ve Arapça asıllıdır. Nitekim kıssa kelimesinin ne ifade ettiği üzerinde duracak olursak, onun sözlük anlamının, iz sürmek, bir şeyin ardınca gitmek olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Terim manası da geçmişin eserlerini ve izlerini açığa çıkarmak ve bu suretle tarihin derinliklerinde kaybolmuş ya da unutulmuş olaylara dik-

katleri yoğunlaştırmaktır. Kur'an-ı Kerim'de de bir çok kıssanın yer aldığı görülmektedir. Kıssaların hikmeti, hangi konulardan bahsettiği bu yazının sınırlarını aşmakla birlikte, ancak onun konuları arasında geçmiş peygamberlerin ümmetlerine tebliğleri sırasında karşılaştıkları zorlukların geldiğini söylemek mümkündür. Kısacası kıssanın ana temalarından biri de, hak ile batıl mücadelesidir. Bu tür ayetler, Hz. Peygamber'e psikolojik takviye sağlamaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'in vahyi tebliğ sırasında başından geçenleri hatırlayacak olursak, inanmak istemeyenlerin ortaya koydukları itirazlar ve yaptıkları kötü muameleler karşısında, kendinden önceki peygamberlerin başlarından geçen olayların anlatılması, ona psikolojik destek sağlarken biz inananlara da yeniden canlandırılan ibret levhaları şeklinde, değişik açılardan hitap eder. Meselâ kıssaların okunması sırasında önce anlamaya, sonra da gereken dersi almaya çalışırken, onları bugüne taşımış ve hayatımıza kılavuzluk etmesini temin etmiş oluruz. Nitekim kıssaların okunması sırasında bir anlamda onlarla bütünleşmiş, içinde yaşanan gerçekliğin kavranılması sağlanmış; dünya, varoluş, hayat ve hayatın anlamı gibi insanoğlunun başlangıçtan beri üzerinde mesai harcadığı konularda temel oluşturulmaya çalışılmış olur. Çünkü Kur'an-ı Kerim kıssaları üslup açısından değerlendirilecek olursa, onla-

rın sadece olanın bir tasviri ve gerçekliğin bir temsili olmakla kalmayıp, aynı zamanda olması gerekene de işaret ettikleri görülür.

Bundan başka kıssa dolaylı ve sembolik iletişim aracıdır. O, canlı sembolizmiyle insanı kendisine ve ait olduğu mekana ulaştırır. Bundan dolayı onun etkisini, usta bir ressamın gözler önüne serdiği muazzam bir tablonun insanı bıraktığı etkiye benzetmek mümkündür. Çünkü kıssaların anlatılması sırasında söz âdeta söz kalıplarından çıkarak hayattan kesitler hâline dönüşürken, söz konusu olay da geçmiş olmaktan sıyrılarak güne ulaşır. Bu şekildeki canlı sembolizmiyle insanları, olayların sürükleyiciliği içine çeken kıssa, monoton bir üslup olmadığından, dikkatleri açık bir hâle getirir ve telkin edilmek istenenlerin kolayca alınıp benimsenmesini sağlar. Çünkü devamlı bir şekilde gündeme getirilen çıplak hakikatler ve soyut manalar, akli yorar ve dikkatleri dağıtır. Kıssa ise doğrudan değil de dolaylı bir anlatım tarzı olduğundan, etkisi fark edilmemekle birlikte gücü oldukça büyüktür. Bu vasıta ile kişi, etkilendiğini zannettiği bir anda olaylar zinciri içinde kendini bulur. Konuyla ilgili araştırmalar da dolaylı anlatımın bir tür bilinç dışı telkin gücüne sahip olduğunu ve insanın hafıza ve hayal dünyasında kalıcı etkiler bıraktığını ortaya koymaktadır. Nitekim dolaylı anlatıma muhatap olan insan hafızası incelenmeye alındığında canlı, soyut resim ve tasvirlerin zihninde rahatlıkla yer ettiğini tespit etmek mümkündür. Bu da daha kolay hatırlama ve daha canlı bir şekilde, anlatılan meselelerle iletişim kurma imkânı sağlar. Direkt anlatımda ise, kişilerin dirençleri otomatik olarak devreye girdiğinden, insan üzerinde kalıcı etki yapamazlar. Meselâ şunu yap, bunu yapma gibi telkinlerde bulunduğu gayri ihtiyari olarak kişi, kendi sahip olduğu inançları ya da doğrularını muhafaza etmeye yönelir. Oysa dolaylı anlatımda, kişiye yönelik böyle doğrudan bir etkileme söz konusu olmadığından, herhangi bir dirençten bahsetmek mümkün değildir. Dolayısıyla bu şekilde verilen mesajın algılanması, benimsenmesi ve zihinde canlandırılması daha kolay olur. İşte insanın üzerinde bu anlamda etkisi bulunan kıssaların, çocuklar üzerindeki etkisi ise yetişkin bir insanla kıyaslanamayacak dere-

cededir. Bu açıdan kıssanın sihirli gücünden faydalanmak, çocukların gelişimine katkıda bulunacak ideal modellerdir. Çünkü hikaye ya da masallardaki birbirinden değişik tipler, bir taraftan çocuğun ruh ve hayal dünyasını genişletirken, diğer taraftan da ona olaylar karşısında nasıl davranacağını modellerini sunarlar. Bir kaset gibi çevresindeki gelişmeleri almaya hazır olan çocuk zihni de ayırt etmeksizin, bulduğu her şeyi beynine kaydetmeye başlar. Bu açıdan çocuğun zihninin doldurulması değil de, nasıl doldurulduğu önem kazanmaktadır. Çünkü çocuk taklit ederek öğrendiği bir dönemde, kendine sunulan modelleri içselleştirerek kendi hayatına yansıtacaktır. İşte bu sırada çocuğun yakınında bulunanların ve özellikle ailelerin durumun farkında olarak, ona hayatta faydası olan, kullanacağı modeller vermesi ve her şeyden önemlisi, içinde yaşadığı toplumun benimsediği ideal insanı oluşturacak meziyetleri sunması gerekmektedir.

Meselâ, Kur'an-ı Kerim'de en güzel kıssa diye nitelendirilen Hz. Yusuf kıssasıyla, kıskançlığın kötülükleri anlatılmaktadır. Kıskanç kardeşleri tarafından kuyuya atılan Yusuf'un, sabır ve tevekkülle Mısır'a sultan oluşu ve kıtlık yıllarında kendisine kötülük yapan kardeşlerini affederek, onlara yardımda bulunması çocuk dimağına oldukça önemli katkılarda bulunacaktır. Hz. Peygamber'in, sevgili torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le olan ilişkilerinde, her dede-torun için vazgeçilmez örneklemeler vardır. Yine tasavvuf kitaplarında anlatılan ve Abdülkâdir Geylânî'ye nispet edilen, ilim tahsili için yola çıkan küçük bir çocuğa annesinin, "her ne şartta olursa olsun doğruluktan ayrılmaması" tavsiyesi manidardır. Nitekim bunu kendisine düstur edinen çocuk, kendisini soymak isteyen haramları etkileyerek, onların doğruyu bulmalarına vesile olmuştur. Bunun gibi kıssaların, çocukların dünyasına müspet manada etki edeceği kaçınılmazdır. Başta Mevlânâ'nın Mesnevî'si olmak üzere geniş kitlelerin irşadına yönelik eserlerde, kıssa anlatımına sıkça müracaat edildiği ve bundan maksadın da "kıssadan hisse almak" olduğu vurgulanmaktadır. Kültürümüzde daha çok çocuk edebiyatı kahramanları olarak temâyüz eden, Nasreddin Hoca, Keloğlan, Karagöz-Hacivat figürleri de, çocuklarımızın di-

nî ve ahlâkî terbiyesi için, günümüz şartlarına adapte edilerek değerlendirilebilecek önemli unsurlardır. Nitekim Mevlânâ'nın, çocuğa hitap edecek öğreticilerin kendi dilinden vazgeçip, çocuğun seviyesine inmekle alakalı şu tespitleri konumuz açısından manidardır: "Henüz konuşmasını beceremeyen bir çocuğa bir şey öğretmek, ona söz söyletmek için üstada kendi dilinden ayrılmak, kendi sözünü bırakmak gerekir. Bu durumda çocuğun dilince konuşmak, onun anlayacağı derecede çocukça söz söylemek gerek ki, senden bilgi al-sın." (Mesnevî II, [b. 3314-3315.])

İşte bundan dolayı başta Kur'an-ı Kerim kıssaları olmak üzere içlerinde bir çok ibretleri barındıran, önümüze ışık tutacak, kültürümüzdeki kıssaların bugün de hayatımızda yer alması gerekmektedir. Günümüz standartlarında televizyon ve bilgisayarın hayatımızın her alanını kapsadığı bir zamanda, bu anlamdaki kıssaların başta görsel olanlarını bulup, bizim ve çocuklarımızın dünyasında yer etmesine zemin hazırlamak, her anne-babanın önemli vazifeleri arasında yer almaktadır. Özellikle çocukların eğitiminde bu yöntemin kullanılmasının, çocuğun zihin ve hayal dünyasında sayılamayacak etkiler oluşturduğu tüm dünyada kabul edilmiş bir realitedir. Bundan ötürü çocuk filmleri yanında, çocuk edebiyatı içinde yer alan tarihî ve dinî kıssalarımızın günümüz genç dimağlarından uzak tutulmaması üzerinde ihtimam gösterilmesi gerekmektedir. Kıssa, hikaye veya masal anlatan anne-baba veya büyük anne ve babaların eğer unuttular ya da ihmal ettilerse, bu vazife ve sorumluluklarını tekrar hatırlamak gerekmektedir.

Nitekim Kur'an-ı Kerim, Lokman aleyhis-selâmın oğluna yaptığı tavsiyelerden de bahsetmiştir. Gelin bunları hep birlikte okuyalım:

Yavruçum, ilâhlığında, otoritesinde, mül-

He-nüz konuşma-sını beceremeyen bir çocuğa bir şey öğretmek, ona söz söyletmek için üstada kendi dilinden ayrılmak, kendi sözünü bırakmak gerekir. Bu durumda çocuğun dilince konuşmak, onun anlayacağı derecede çocukça söz söylemek gerek ki, senden bilgi al-sın.

künde, tasarruflarında Allah'a ortak koşma, gizli şirk düşme! Şirk büyük bir haksızlıktır. Biz insana ana-babasına iyi davranmasını tavsiye ettik. Anası onu günden güne ağırlaşan sıkıntılara katlanarak karnında taşımıştır. İki yıl emzirmiş, sonra da sütten kesmiştir. Bunun için bana şükret, ana-babana teşekkür et. Sonunda yalnız benim huzuruma gelip hesap vereceksiniz. Eğer anan, baban ilâhlığımda, otoritemde, mülkümde, tasarruflarımda bana ortak koşman için zorlarsa, onlara itaat etme. Onlarla dünyada İslâmî kurallarla örtüşen örfe, hakkaniyete uygun, candan dost, arkadaş gibi ol. Bana yönelenlerin, Bana düşkün olanların, Bana bağlananların yolunu ve hayat tarzını benimse. Sonunda hesap vermek üzere benim huzuruma getirileceksiniz. O zaman işlediğiniz amelleri bir bir ortaya koyarak, sizi hesaba çekeceğim.

Yavrucuğum, yaptığın amel, bir hardal tanesi ağırlığına da olsa, bir kaya içinde veya göklerde, yahut yerin derinliklerinde olsa, yine de Allah onu senin karşına getirir. Allah, hikmetine nüfuz edilemeyen yüce varlıktır; gizli-açık her şeyden haberdardır.

Yavrucuğum, namazını âdâbına riayet ederek aksatmadan kıl. Kur'an'ın ve sünnetin hükümlerinin, meşru olanı, İslâmî kurallarla örtüşen örfü, ilmi verileri, müminlerin tasvip ettiği, icrasında hayır gördüğü, planları, programları, adaleti uygulayarak kamu düzenini sağla, iyiliği emret. Dinin suç saydığı, h a -

Bir kaset gibi çevresindeki gelişmeleri almaya hazır olan çocuk zihni de ayırt etmeksizin, bulduğu her şeyi beynine kaydetmeye başlar. Bu açıdan çocuğun zihninin doldurulması değil de, nasıl doldurulduğu önem kazanmaktadır.

ram kıldığı, kamu vicdanının tasvip etmediği, müminlerin icrasında hayır görmediği şeyleri yasaklayarak, önleyici tedbirler alarak kamu güvenliğini temin et. Başına gelen belalardan yılmayarak, sabırla mücadelene devam et. Bunlar ciddi, kararlı olmayı gerektiren, maksada ulaştıran mücadele metotlarıdır.

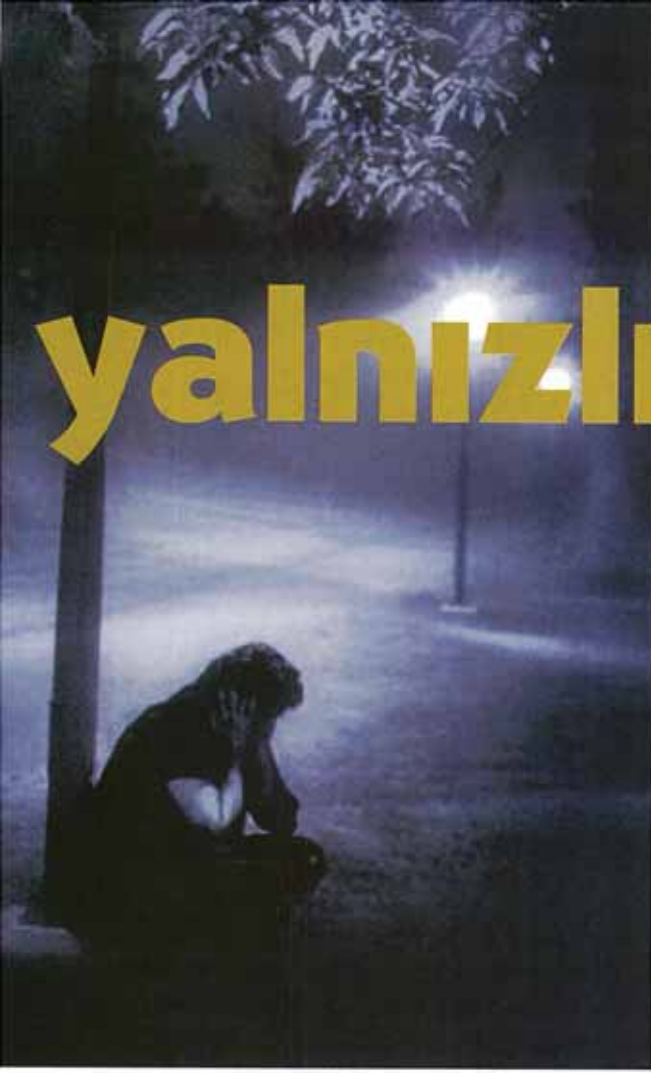
Yavrucuğum, küçümseyerek, surat asarak, insanlardan yüz çevirme. Yeryüzünde böbürlenerek, çalım satarak yürüme. Allah kendini beğenmiş, övünmek için iyiliklerini sayıp döken kimseleri sevmez. Davranışlarında ölçülü ve dengeli ol, tabii bir şekilde yürü. Sesini alçaltarak, zarif ve nazik bir şekilde konuş. Unutma ki, seslerin en çirkinisi eşek sesidir. (Lokman, 13-19)

Abraham Lincoln'un, oğlunun hayata hazırlanması amacıyla, öğretmenine yaptığı tavsiyelerden bir kısmıyla konuyu noktalayalım:

Zaman alacak biliyorum, fakat eğer öğretebilirsen kazanılan bir liranın, bulunan besinden daha değerli olduğunu öğret ona. Kaybetmeyi öğrenmesini öğret ona! Eğer yapabilirsen kitapların mucizesini öğret ona. Okulda hata yapmanın hile yapmaktan çok daha onurlu olduğunu öğret ona. Kendi fikirlerine inanmasını öğret ona. Herkes yanlış olduğunu söylediğinde dahi, nazik insanlara karşı nazik, sert olanlara karşı da sert olmasını öğret ona. Herkes birbirine takılmış bir yöne giderken, kitleleri izlemeyecek gücü vermeye çalış ona! Tüm insanları dinlemesini öğret ona. Fakat tüm dinlediklerini gerçeğin süzgecinden geçirmesini ve sadece iyi olanları almasını öğret ona. Eğer yapabilirsen, üzüldüğünde bile nasıl gülümseyeceğini öğret ona. Gözyaşlarında hiçbir utanç olmadığını öğret ona. Herkesin sadece kendi iyiliği için çalışacağına inananlara dudak bükmesini öğret ona. Ve aşırı ilgiye dikkat etmesini, ona kuvvetini ve beynini en yüksek fiyat verene satmasını fakat, hiçbir zaman kalbi ve ruhuna fiyat etiketi koymamasını öğret ona! Eğer kendisinin haklı olduğuna inanıyorsa, dimdik dikilip savaşmasını öğret ona! Bırak sabırsız olacak kadar cesaret sahibi olsun, her zaman kendisine karşı derin bir inanç taşımasını öğret ona. Böylece insanlığa karşı da derin bir inanç taşıyacaktır.

yalnızlık

üzerine

Hiç yalnız kaldınız, yalnız yaşadınız mı bilmem. Hepimiz bazen yalnız kalmış, yalnızlığı yaşamışızdır. Ne zor, ne çekilmezdir yalnızlık. Hele bir de arayanınız soranınız, kapınızı çalan olmazsa... Yaşamak ve hayat âdeta zehir olur size. Üzerine çöker bulduğunuz yer. Ezilir, çırpınır durursunuz altında. Duyuramazsınız sesinizi hiç kimseye. Ne kadar haykırsanız, ne kadar seslenseniz de. Bir sessizlik kaplar her yeri. Sıkıcı, ürpertici ve korkutucu. Korkunç duygular kaplar içinizi, deli edersine, çıldırtırcasına. Ölümünüz gelir aklınıza, ürperir, korkarsınız birdenbire. Sanki yok olur yaşayanlarıyla koca şehir. Kaybolur dostlarınız, sevdikleriniz sessizlik içinde birer birer. Bazen duyulan bir ayak sesi eş olur, yoldaş olur yalnızlığınıza.

Kaynayan bir çaydanlığın tıktısı, yaşadığınızı hatırlatır size. Bazen de dışarıdan bir araba kornası. Korkutur, ürkütür, bozar sessizliğinizi. Bir ses duyarsınız evinizde, odanızda. Anlamlı, güzel bir ses. Bir radyo, bir televizyon se-

si. Sorarsınız kendi kendinize, "Yaşadığım yalnızlığımı bu eş mi?" diye. Lâkin anlamazlar onlar seni, cevap vermezler, veremezler sana. Gönölünce, yeterince. Ne yazık ki yine sen baş kaşa kalırsın. Yaşadığın yalnızlığında, yalnızlığınla beraberce. Bazen duvarlar değil, sen gidersin duvarların üstüne. "Ne olur konuşun, konuşun! Benimle biraz dertleşin!" diye. Ne bir ses verenin, ne de bir konuşanın olur. Ne de bir derdini dinleyen vardır yanında. Kavak ağacı gibidir yalnızlık. Ne kanadı vardır, ne de kolu. Bir hüznün, bir gariplik, bir mutsuzluk çöker içine. Ağlamaklı, karamsar, kimsesiz duygularla dolu. Gözünün önünde geçer hatıralar bir bir, bir sinema şeridi gibi. Bazen koca şehir dar gelir. Büyürsün, büyürsün, sığamazsın içine... Bazen de yalnız bulursun kendini, binlerce kalabalık içinde.

Sabah olur, uyanırsın. Ne bir gülen yüz karşılar seni, ne de bir ses olur dünyanda. Yalnızken güzeldir gündüzler. Herkes gibi gezersin, dolaşırsın sen de. Doya doya her yeri. Hem de gönölünce. Ama gel de gör geceleri... Bir kâbus, bir karabasan gibi çöktü mü üzerine... İşte o anda çekilmez olur yalnızlık... El ayak çekilip de herkes evine, köylü de köyüne gider ya... İşte o zaman yalnızlığını yaşarsın saniye saniye... İşlersin h ayatında yalnızlığını ilmek ilmek. Sana arkadaş, sırdaş, yoldaş olur, dost olur kara, kapkara, sonsuz geceler... İşte böyledir yalnızlık, sevgili dostlarım!

Yalnız kalmak istemiyorsanız, dostlar ve dostluklar da güzellik ve mutluluklar gibi hep sevgi, ilgi ister. Sakın sevdiklerinize karşı ilgisiz kalmayın... Onlardan uzak olmayın! Onların bir telefonla da olsa gönüllerini almasını bilin!

çocuklar su gibidir

Çocuklukta verilen terbiye, sevinç, acı, mutluluk, sevgi, kıskançlık gibi yaşanan duygular; insan karakterini belirlemede, kişilik gelişiminde fitrî yani yaratılıştan getirilen özellikler gibi önemli bir etkinliğe sahiptir.

Terbiyede âdet, alışkanlık ve heveslere dayalı uygulamalarda ısrar etmek yerine, pedagogların tespit ettiği terbiye metotları ve yüce dinimizin emir ve tavsiyeleri ışığında bir yol izlemek, yaratılışın korunmasını ve olumlu yönde gelişmesini sağlayacaktır.

Çocuk terbiyesinde en etkili ve en olumlu yolların aranması, çocuğun dengeli bir biçimde yetiştirilmesi, yaratılıştan gelen sağlamlığın ve insanlığın korunması için gereklidir. Yaratılış gerçeğine uygun bir terbiye vermek; kabiliyetleri ortaya çıkarabildiği gibi, insan olmanın hedefleri göz ardı edildiğinde, bu kabiliyetler zâyî olabilmekte veya yeterince istifade edilememektedir.

Ailelerin, çocukların kabiliyetlerine yönelik engelleme ve sınırlamaları, istemediği alanda çalışmak zorunda kalan mutsuz ve daha az üretken bireylerle dünyayı pek çok kabiliyetten mahrum bırakmaktadır.

Çocuğun zihinsel, duygusal ve davranış yönünden gelişiminde ana umdeler kadar önemli, fakat çoğunlukla göz ardı edilen ayrıntılar da vardır. Çocuk çevresinde olanları anlamaya çalışırken, onun terbiyesinde etkin rol üstlenenler de çocuğu keşfetmeye çalışmalıdır. Her çocuk farklı kabiliyetlerle dünyaya gelir. Bu sebeple çocuk, ailenin arzu ettiği ancak sahip olmadığı kabiliyetlerde zorlanarak değil, sahip olduğu kabiliyetler istikametinde yönlendirilmelidir.

Furkân Sûresi, 74. ayette buyurulduğu gibi, “göz aydınlığı” mız olan çocuklarımızın bilgisizlik veya istisnâî bir durum olsa da ihmâl sebebiyle yanlış yönlendirilmeleri, problemlere zemin hazırlayan ve iyi yetişmelerini engelleyen bir faktördür.

Çocuk terbiyesinde duygular yeterince önemsenmemektedir. Hâlbuki insanın hem yaratılışında hem de bu yaratılışın korunup geliştirilmesinde ve yönlendirilmesinde kalp de beyin kadar önemlidir. Çocuğa direkt bilgi aktarımında bulunmayı ve mesajı dilin kalıpları içinde ifade etmeyi yeterli görmek; beden dili ile ifade edilenlerin çoğu kez sözlü ifadeden daha müessir olduğunu bilmemekten kaynaklanan bir metot yanlışlığıdır.

“Her doğan İslâm fıtratı üzere doğar. Sonra annesi - babası onu Yahudileştirir, Hristiyanlaştırır veya Mecusileştirir” (Müslim, VIII, 133) hadis-i şerifi yaratılıştaki sağlamlığa işaret etmekle birlikte, çocuğun kişilik kazanmasında, farklılıkların ve ayrılıkların ortaya çıkmasında terbiye sistemlerinin, sosyal çevre ve kültürün, hülâsa bunların modeli olan ailenin önemine işaret etmektedir.

Çocuk, yetiştiği sosyal çevreye göre yaşayış tarzına, değer yargılarına, inanç özelliklerine sahip olur. Bütün bunlar onun düşünce ve davranışlarını etkileyen ve yönlendiren kabuller hâline gelir. Zaten, “çocuklar su gibidir” ifadesi onların yaratılışlarının çevre ile bütünleşmeye ne kadar müsait olduğunu ortaya koyan güçlü bir tespittir.

Her çocuğun bedensel ihtiyaçları gibi duygusal ihtiyaçları da vardır. Bunlar dengeli bir biçimde karşılanmadığında, çocuğun duygusal güçlük yaşaması gayet tabiidir. Duygusal güçlükler, çocuğun bedensel ve zihinsel faaliyetlerini etkileyebilir, asıl yaratılış korunamamaya kadar bozulabilir ve çocuk, iyiye ve yararlıya yönelen bir iç kuvvete sahip olduğu hâlde, fıtratına aykırı eğilimlerde bulunabilir.

Anne-baba olmanın sorumluluğunu yüklenenler çocuklara, çocuk olmakla birlikte birer şahsiyet olarak muamele etmeli, onlara karşı sabırlı olmalı, yol göstermeli, karşılaştıkları güçlüklerle baş etmesi için destek olmalıdır. Nasıl bir anne-baba oldukları sorusunu sıklıkla kendilerine yöneltmeli yani çocuğu murakabe altına aldıkları kadar kendi duygu ve davranışlarını da sorgulamalıdır.

Nasıl bir anne-babayız?

- Çocukla bütünleşebiliyor muyuz?
- Ona kendisi olma hakkını veriyor muyuz?
- Kendisini ifade etmesine fırsat tanıyor muyuz?
- Kendisini savunma durumunda kaldığında, ona bu imkânı verip, kişiliğinin gelişmesine yardımcı oluyor muyuz?
- Hakkını aramada kendi iradesini kullanmasına izin veriyor muyuz?
- Söz ve davranış bütünlüğü içinde iyi bir model olabiliyor muyuz? Yoksa ideal olanı öğretip aksi davranışlarda mı bulunuyoruz?
- Ona gerçek bir hayat örneği verebiliyor muyuz?
- Fikirlerini ve duygularını önemsiyor muyuz?
- Özgüvenini geliştirecek sorumluluklar almasına izin veriyor muyuz?
- Bedensel ihtiyaçları gibi, ruhsal ihtiyaçları da olduğunu kabul ediyor muyuz?
- Dinî, ahlâkî, millî, kültürel ve evrensel değerlerimizi tanımasına, fark etmesine ve önemsemesine yardımcı oluyor muyuz?
- Uygun bir yumuşaklık ve uygun bir ciddiyetle davranabiliyor muyuz?
- Haklarını gözetiyor muyuz?
- Onu sevdiğimizi ve önemseyişimizi hissettirebiliyor muyuz?

Zira; sevgi, verilmedikçe sevgi değildir.

Sağlam temellere dayanan bir terbiye ve sevgiyle büyüyen, geleceğe umutla yönelen çocuklarımız için sorumluluklarımız üzerinde tekrar düşünmek üzere...

hat sanatımız ve peygamber sevgisi

Bu gün dünyanın çeşitli bölgelerinde, değişik milletler tarafından kullanılan ve birbirlerinden oldukça farklılıklar arz eden birçok alfabe vardır. Latin Alfabesi, Japon Alfabesi, Kiril Alfabesi gibi. Bir de tarihin çeşitli devirlerinde kullanılıp da terk edilen ama imla ve ses sistemleri büyük ölçüde çözümlenmiş alfabeler (Nebati, Mısır, Grek, Uygur ve Göktürk Alfabeleri gibi) vardır. (Daha geniş bilgi için bk.

M. Bedrettin Yazır, Kalem Güzeli, s. 33-52)

Şüphesiz ki, itina ile yazıldığı takdirde hangi alfabenin harfleri olursa olsun, yazı güzeldir ve değerlidir, hatta bizim kültürümüzde mübarektir. Fakat bildiğimiz ve gördüğümüz kadarıyla hiçbir alfabenin yazısı Arap alfabesinden doğan hat sanatında olduğu gibi bizatihi bir sanat objesi olarak görülmemiş ve görülmemektedir. Diğer alfabelerin kullanıldığı gerek eski yazmalardaki itinalı satırları, gerekse en modern imkanlarla yazılmış tabela, logo veya devletler arası yazışmalardaki belgeleri düşünelim. Bunların hiçbirini insanlar alıp bir sanat eseri olarak salon veya mabedlerine asıp seyretmi-

yorlar. Bir tek hüsn-i hat kurallarına göre yazılmış yazılardır ki, sadece güzel bulundukları için alınır ve seyretilirler bir ömür boyu. Hatta bazen bu yazılar okunamazlar, anlaşılamazlar ama hayranlık hisleriyle temaşa edilirler. Bu bazen tek bir harf dahi olabilir. Çünkü hat sanatında her harfin, hatta her nokta veya harekenin güzel görünmesini temin eden estetik ölçüler

var, her harfin satır nizamında bir oturuşu vardır ki, buna harfin kürsüsü tabir edilir ve her harfin adeta bir kişiliği vardır. Ancak bu ölçülere riayet edilerek yazıldıkları takdirde güzel olurlar ve erbabı daha ilk bakışta bunu farkederek.

Hat sanatında harflerin takriben on beş değişik tarzda yazıldığını da göz önüne alacak olursak, meselâ, yerine göre "Elif" in nazlı duruşunu, "Ayn" ın ihtişamını veya "Vav" ın mahzûn, düşünceli ve teslimiyet ifade eden halini ve daha nicelerini görebiliriz.

İşte harfi ve yazıyı bu seviyede ele alıp onu adeta görsel sanatların efendisi yapan, yazıya hiçbir zaman ve mekânda görmediği

itibarı, ihtiramı ve saltanatı sağlayan şey, Müslümanların Kur'an ayetlerini ve hadis-i şerifleri en güzel bir formda yazma aşkı ve gayretinden başka birşey değildir. Hz. Ali Efendimiz ile başlayan bu serüven uzun asırlar boyunca ağır ağır tekmül etmiş ve ceddimiz Osmanlı Türklerinin yetiştirdiği titiz hattatlar eliyle erişebileceği en mümtaz yere ulaşmıştır.

Hattatlarımızın gönlünde Hz. Peygamber ve onun sözlerinin yeri, kelimelerle ifade edilemeyecek kadar yücedir. Çünkü o, bütün müslümanlarca Allah'tan sonra en çok sevilen varlıktır ve onun sözleri Kur'an'dan sonra İslâm'ın ikinci derecede bilgi kaynağıdır. Ayrıca dertli sinelere şifadır ve bereket vesilesidir.

Hat sanatında Hz. Peygamber teması o kadar çok işlenmiştir ki, değil böyle bir yazı, ciltler dolusu kitaplar yazılsa tam olarak anlatılamaz. Onu öven ayet-i kerimeler, hilye-i şerifeler, hadis-i şeriflerden oluşan murakka' ve kıt'alar, onun ve Ehl-i Beyt'inin isimleri, mucizelerini anlatan yazılar, salevât-ı şerifeler, kasideler, beytler... Ve daha onunla ilgili ne emekler verilmiş yazılar. Ben burada bunlardan sadece bir yazıya temas etmek istiyorum.

Bir ayet-i kerimede Hz. İsa'nın İsrailoğulları'na hitabederek, kendisinin Tevrat'ı tasdik eden bir peygamber olduğu ve kendisinden sonra da "Ahmed" isimli bir peygamberin geleceğini müjdelediği ifade edilir. (Saf, 6) Konunun nübüvvet ve dinler tarihi bakımından değerlendirilmesi ve bu meyandaki uzun tartışmaları sahanın uzmanlarına bırakalım.

Söz konusu ayet-i kerimenin Peygamberimizle ilgili ibarelerinin hattat Sami Efendi (1838-1912) tarafından Celî Sülûs tarzında bir istifi (kompozisyonu) yapılmıştır ki, kana-

Onu adeta görsel sanatların efendisi yapan, yazıya hiçbir zaman ve mekânda görmediği itibarı, ihtiramı ve saltanatı sağlayan şey, Müslümanların Kur'an ayetlerini ve hadis-i şerifleri en güzel bir formda yazma aşkı ve gayretinden başka birşey değildir.

atimce hüsn-i hat tarihinin en muhteşem istiflerinden biri sayılmalıdır

bu (Sami Efendi hakkında bk. M. Uğur Derman, Türk Hat Sanatının Şaheserleri,

s. 36) "Ve mübeşşiran..." ibaresiyle başlayan istifin kelimeleri adet olduğu üzere aşağıdan yukarıya doğru yerleştirilmiş; alt dalları yerlere doğru eğilmiş bir ulu çınar gibi yükselirken en teppe noktaya Hz. Peygamberimizin "Ahmed" ism-i şerifi oturtulmuştur. Harfler ve kelimeler öylesine isabetli terki edilmıştır ki, ne okuyuş kaideleri ih-

lâl edilmiş, ne istifin homojen görüntüsünü yaralayan bir kesafet verilmiş, ne de harflerin kürsüsü (istif gereği de olsa) zayıf bırakılmıştır. Eserin ortasına denk getirilen küplü "ayn" harfi ve istifin biraz yukarı kısmında bir kuşak gibi uzatılmış keşideli "ye" harfi, istiflerde en çok arzu edilen unsurlardandır ki, burada son derece başarılı bir şekilde yer almışlardır. Eserin en üst noktasına Ahmed isminin yerleştirilmesine bakılırsa, sanatkâr, nübüvvet müessesesinin onunla son bulduğunu ve onun fazilet bakımından peygamberler arasındaki konumunu gösterir gibidir.

Böylece hat sanatından anlayan hiçbir kişinin bir kusur isnad edemeyeceği mükemmel bir istif, muhteşem bir silüet vücuda getirilmiştir. Ve tabii ki, Hz. Muhammed'in peygamberliğini bir türlü kabullenemeyenlerin vicdanlarına Hz. İsa'nın diliyle seslenen ayet-i kerime, sanatkâr tarafından son derece ağırbaşlı bir hâlet-i ruhiye ile adeta sanat tarihinin manşetine çıkarılmıştır.

Öyle zannediyorum ki, bir Süleymaniye'nin veya bir Sultan Ahmed Camii'nin Türk mimarisi bakımından yeri neyse, bu yazının da hat sanatımızdaki yeri öyle olmalıdır. Orijinali Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan yazı 1320 (1903) tarihini ve tabii ki, Sami Efendi'nin zarif imzasını taşımaktadır.

Şiirlerle Hz. MUHAMMED

Doç. Dr. Kadri Yıldırım
Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

"İslâm'ın İlk Dönemi" ile sınırlandırdığımız bu kısa makalemizde Allah'ın Resulü henüz hayattayken hakkında söylenen bazı medihlere ve vefatı üzerine duyulan derin üzüntünün eseri olan bir kısım mersiyele tercüman olmaya çalışacağız.

Medihlerle Hazret-i Muhammed

Edebî bir terim olarak "medih, yaşayan bir insanın menkıbelerini saymak, iyi yönlerini ortaya koymak ve hem doğuştan sahip olduğu hem de sonradan kazandığı yetenek ve meziyetleri etrafa duyurmak için nazmedilen bir şiir türüdür." (Tuleyhât, Gazi, el-Edebu'l-Câhili, Dimaşk, 1992, s. 160) Türk edebiyatında daha çok "methiye" olarak geçmektedir. Şairi başkasını övmeye sevk eden bazı faktörler vardır ki, bu faktörler hem medih'in ortaya çıkmasına hem de bazı bölümlere ayrılmasına kaynaklık etmişlerdir. Birinci faktör, şairin o kimseye duyduğu takdir ve hayranlık duygusu, ikincisi; methettiği kişinin kendisine veya toplumuna yaptığı iyiliğe karşı ifa edilen teşekkür borcu, üçüncüsü de; sadece bahşış ve çıkar beklentisidir. (İbn Reşik, Ebu Ali Hasan, el-Umde fi mehâsini's-ş-îr ve adâbihi ve nakdihi, Beyrut, 1982, I, 80; Tuleyhât, a. g. e., s. 60) Medihlerde kişinin övülen hasletlerinin başında cesaret, cömertlik, yardımseverlik, misafirperverlik, muhtaçları koruma, sözünde durma, sabırlı olma, ifteli olma ve hakka riayet etme gelir. (Krş. Hilâl, Muhammed Ganimî, en-Nakdu'l-edebiyyu'l-hadîs, baskı yeri ve tarihi yok, s. 171-172; Çetin, Nihad Mazlum, Eski Arap Şiiri, İstanbul, 1973, s. 87; Tuleyhât, a. g. e., s. 164) Hz. Peygamber hakkında söylenmiş medihlerde bunlara bir de onun risalet yönüyle ilgili özellikler eklenmiştir.

Hız. Peygamber hakkında söylenmiş ilk methiye şair A'sâ'ya aittir. Asıl adı Meymûn b. Kays olan, gözündeki görme zayıflığından dolayı aynı anlamda A'sâ lâkabıyla tanınan ve adı A'sâ olan öteki şairlerden ayırt edilmesi için A'sâ el-Ekber (Büyük A'sâ) olarak meşhur olan bu şair, Hız. Peygamber'i gör-

mek ve nazmettiği methiyeyi kendisine sunarak Müslüman olmak için Hudeybiye Antlaşması'nın yapıldığı tarihte (6/628) Yemen'den Hicaz'a gelmiştir. (Bkz. İbn Kuteybe, eṣ-Şi'r ve ş-şuarā, nşr. Hasan Temim ve ark., Beyrut, 1994, s. 159; Zeydan, Corci, Tarīhu adābi'l-luḡati'l-Arabiyye, nşr. Şevki Dayf, Kahire, tarih-siz, I, 104) Kureyşliler, şairin Müslüman olmasından ve şiir gücünü İslâm'ın yolunda kullanmasından endişe ettikleri için onu Hz. Peygamber'e ulaştırmaktan alıkoyma yollarını aramışlardır. Şarap, kumar ve kadın düşkünü olan A'sâ'yı bu zayıf noktalarından yakalayan Kureyşliler, İslâm'ın içki, zina ve kumarı yasakladığını vurgulayarak onu Müslüman olmaktan vazgeçirmiş ve kendisine 100 deve de vererek Yemen'e geri göndermişlerdir. Ancak memleketine varmadan yolda devesinden düşen bu şair orada ölmüştür. (Bkz. Dayf, Şevki, Tarīhu'l-edebi'l-Arabi: el-Asru'l-câhilî, Kahire, 1960, s. 337; Tülüccü, Süleyman, "A'sâ Meymûn b. Kays", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, III, 545) "Dal" kafiyesiyle yazıldığı için "Daliyye" olarak meşhur olan yaklaşık 24 beyitlik bu methiyeyi çeşitli kaynaklarda görmek mümkündür. (Methiye'nin tamamı için bk. en-Nuveyrî, Şihâbuddîn Ahmed, Nihayetu'l-ereb fi funûnî'l-Arab, Mısır, 1975, XVIII, 69-71) Bazı beyitlerini örnek olarak sunuyoruz:

Devemin ne ayaklarının şişmesinden dolayı ne de yorgun düşmüştür diye,

Yemin ettim mola vermeyeceğim, kavuşunca ya kadar Muhammed Nebî'ye.

Ardı arkası kesilmeyen iyilikler yapıyor, sürekli cömertliklerde bulunuyor;

Bugün yaptığı cömertlik kendisini yarın aynısını yapmaktan alıkoymuyor.

Ne zaman o Haşimoğlu'nun kapısına dayanıp bir şeyler için orada beklesen,

İhsanlarından umduğunu elde eder öylece kapısından rahat ayrılırsın sen.

Nebevî medihler arasında kendisinden en çok söz ettiren şüphesiz Ka'b b. Zuheyr'in "Banet Suadu" kasidesidir. Rivayete göre kardeşi Bu-ceyr'in Müslüman olmasını hazmedemeyen Ka'b, yazdığı manzûm bir mektupta hem kardeşini eleştirmiş, hem de Hz. Peygamber'e hakaretlerde bulunmuştur. Bununla da yetinmeyerek Hz. Peygamber'in hanımları hakkında aşk şiirleri söylemekten bile çekinmemiştir. Bunun üzerine bulunduğu yerde öldürülmesi emredilen bu şair büyük bir korkuya kapılarak 60 beyitlik bir methiye hazırlamış, bir sabah namazı vaktinde mes-cide gidip Hz. Peygamber'in önünde diz çöküp kelime-i şehadet getirmiş ve Suad'ın adını anarak methiyesine başlamıştır. (Bkz. Mübarek, Zekî, el-Medaihu'n-Nebeviyye, Kahire, 1935, s. 20-24; et-Tabba',

Ömer Farûk, Dîvanu Ka'b b. Zuheyr, Beyrut, 1994, s. 8 ve devamı) Hz. Peygamber, Suad adındaki bu kadının kim olduğunu sormuş, o da "amcamın kızı ve eşim" diye cevap vermiştir. (Topaloğlu, Bekir, İslâm Tarihinden Yapraklar, İstanbul, 1981, s. 148) Hz. Peygamber özellikle şu beyitleri beğenmiştir:

Duydum ki Resulullah hakkımda emir verip tehdit etmiştir,

Hâlbuki bağışlamak sürekli kendisinden beklenen bir iştir.

Koğucuların söylediklerine bakarak tutma beni sorumlu,

Bunca itham ve dedikodulara rağmen, suçsuzum ey ulu!

Kuşkusuz Resul-i Kibriya kendisiyle aydınlanılan bir ışıktır,

Allah'ın Hint yapımı keskin kılıçlarından çekilmiş bir kılıçtır.

Rivayete, Ka'b bu mısraları söyleyince Hz. Peygamber mescitte bulunan sahabilere dönerek kasideyi beğendiğini ifade etmiş ve sırtındaki hırkayı çıkararak hediye olarak ona giydirmiştir. Emevi halifesi Muaviye bir gün Ka'b'a 10.000 dirhem göndererek Hz. Peygamber'in bu hırkasını satın almak istemişse de Ka'b bu teklifi kabul etmemiştir. Fakat ölümünden sonra halife bu hırkayı varislerinden 20.000 dirhem karşılığında satın almıştır. Bir süre önemli merasimlerde halifeler tarafından bu hırkanın giyildiği rivayet edilmektedir. (Bkz. Et-Tabba', Dîvanu Ka'b b. Zuheyr, s. 8; Topaloğlu, a. g. e., s. 149)

İslâmî dönemin ilk "i'tizârî medih" örneği olan Abdullah b. Ziba'ra (ö. 15 / 636)'nın methiyesi de ediplerin dikkatini çekmiştir. Müslüman olmadan önce Hz. Peygamber'in en büyük muhalifleri içerisinde yer alan Abdullah, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuş ve daha önce Hz. Peygamber'e yaptıklarından dolayı pişmanlık duyarak özür dilemiştir. Bu pişmanlık ve özürlerini içeren methiyeleri edebiyat literatürüne "i'tizârî medih" (Özür dileme methiyesi) olarak geçmiştir. Abdullah bunlardan birinde şunları söylemektedir: (Tamamı için bk. Nuveyrî, Nihayetu'l-Ereb, XVII, 312)

Uykumu kaçırdı üzüntüler ve vesveseler,
Başımdan beri o kesafetli ve zifiri geceler.

Özür diliyorum senden, sana yaptıklarımın,
Ben dalaletteyken benden maruz kaldıklarımın.

Sebepleri biten düşmanlık artık çok gerilerde kaldı,

Aramızda hoşgörölü ve akılcı antlaşmalar başladi.

Annem babam sana feda olsun, beni affet;

Rahmet eden ve edilen sensin, merhamet et.

Hız. Peygamber'i metheden şairlerin başında Hassân b. Sâbit gelir. Bir methiyesinde Hassan duygularını şöyle dile getirmektedir: (Bkz. Nebahani, Yusuf, el-Mecmûatu'n-Nebehaniyye fi'l-medaihi'n-Nebeviyye, Beyrut, 1974, I, 60-61)

Peygamberlerin gönderilmediği, putlara tapılan ümitsiz bir süreç idi,

İşte bu sürecin ve bu ümitsizliğin ardından bize bir peygamber geldi.

Işık saçan bir kandil oldu, insanlara doğru yolu gösteren bir rehber,

Keskin Hint kılıcı gibi gözleri kamaştırırcasına parlayan peygamber.

Cehennem ateşine karşı bizi uyardı, cennetin müjdesini verdi,

Allah'a hamd ediyoruz, zira bize İslâm'ın ne olduğunu öğretti.

Eklemiştir Yüce Allah onun adını kendi adının yanına,

Zira müezzin günde beş kez "eşhedü" diye başlar ezana.

Hız. Peygamber'in hicretiyle ilgili bir methiyesinde de Hassan şöyle söylemektedir: (Nebahani, a. g. e., I, 62)

Nebilerinin içlerinden çıkıp gittiği kimseler kesinlikle zarar ettiler,

Nebi'nin kendilerine doğru yol alıp yürüdüğü kimselerdir Kutsiler.

Peygamber, aklını yitirmiş bir kavmin içinden çıkıp göç etti,

Yeni bir nurun aydınlığına kavuşan başka bir kavme gitti.

Öyle bir nebidir ki o, insanların göremediklerini görüyor,

Bulunduğu her meclis ve toplantıda Allah'ın kitabını okuyor.

Medhiyelerle ilgili son örneğimizi yine Hassan'dan aktarıyoruz: (Nebahani, a. g. e., I, 63)

Gözüm senden daha iyisini asla görmemiştir, Kadınlar senden daha güzeline doğurmamıştır.

Sen her kusurdan uzak bir şekilde yaratılmışsın,

Sanki sen nasıl istiyorsan tam öyle yaratılmışsın.

Mersiyelerle Hız. Muhammed

Arapça'da "resa" fiilinin mimli mastarı olan "mersiye", sözlükte "ölünün ardından onu överek ağlamaktır". (Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-Arab, Beyrut, H. 1300, "resa", XIV, 309; Zebidî, Muhammed, Tâcu'l-Arûs Min cevahiri'l-Kamûs, baskı yeri ve tarihi yok, X,

144) Edebî bir terim olarak mersiye değişik kaynaklarda birbirine yakın şu şekillerde tanımlanmaktadır: (Bkz. Karaalioğlu, Seyit Kemal, Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü, baskı yeri yok, 1969, "ağıt", s. 16, "mersiye", s. 447; Uludağ, Süleyman, "Ağıt", Diyanet İslâm Ansiklopedisi, I, 470; Provençal, "mersiye", İslâm Ansiklopedisi, VII, 772)

-Ölenin iyiliklerini saymak ve onun ölümünden duyulan acıları dile getirmek için okunup ağlanılan şiirler.

-Ölen kişinin ardından nağme ile terennüm edilen sözler, şarkı ve şiirler.

-Bir ölünün hatırasına yazılıp söylenen manzûmeler.

Mersiyelerde genellikle kaybedilen kişinin hayattayken methedildiği cömertlik, cesaret, asalet, komşuyu koruma, fakir ve muhtaçlara yardım etme, misafir ağırlama gibi meziyetleri dile getirilir. (Tuleyhat, el-Edebu'l-câhili, s. 195) Hız. Peygamber hakkında söylenen mersiyelerde bu meziyetlere "risalet"le ilgili hususlar da eklenmiştir. Methiye ve mersiye ikisinin de övülen kişinin meziyetlerini içerdiğini söyleyen Zekî Mübarek, aralarındaki tek farkın övülen kişinin hayatta olup olmaması olduğunu belirtmekte, buna göre övülen kişi hayattaysa onun hakkında söylenen methedici şiirlere "mehdiye", ölmüşse "mersiye" adı verilir. (Mübarek, el-Medaihu'n-Nebeviyye, s. 17)

Mersiyeden amaçlanan şey; kişinin ölümünden duyulan acı ve üzüntüyü açığa vurmaktır. Durum böyle olunca, İslâm âleminin en büyük kaybı olan Hız. Peygamber hakkında mersiye söyleyen kişilerin bu mersiyelerinde de derin bir üzüntünün izlerini görmek mümkündür.

Hız. Peygamber hakkında mersiye söyleyenleri iki gruba ayırmak mümkündür. Birinci grup, asıl itibarıyla şair olmamalarına rağmen Hız. Peygamber'in vefatı üzerine duydukları üzüntüden dolayı dilleri şiire açılan şahsiyetlerdir. Bunlardan

Mersiyeden amaçlanan şey kişinin ölümünden duyulan acı ve üzüntüyü açığa vurmaktır. Durum böyle olunca, İslâm âleminin en büyük kaybı olan Hız. Peygamber hakkında mersiye söyleyen kişilerin bu mersiyelerinde de derin bir üzüntünün izlerini görmek mümkündür.

biri olan Hz. Ebubekir, Peygamber efendimizin vefatı üzerine kıtalar hâlinde üç mersiye söylemiştir. Bunlardan birer beyit vermek istiyoruz: (Kıtaların tamamı için bkz. İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed, et-Tabakatu'l-Kubra, nşr.: İhsan Abbas, Beyrut, tarihsiz, II, 319-320)

Meclislerdeki toplulukların süsü olan habîbin,
Nasıl imkânı olacak onsuz bir hayat geçirmenin!

Keşke onun ölümünden sonra kıyamet kopsaydı,

Görmeseydik ondan sonra ne malı ne de evlâdı.

Keşke arkadaşımın ölümünden önce ben ölseydim,

Üzerimde sert kayalar, bir harabede gömülseydim.

Hz. Peygamber'in vefatı üzerine en çok sarsılanlardan biri olan ve eline kılıç alıp onun öldüğünü söyleyenleri kafalarını uçurmakla tehdit eden ve ancak Hz. Ebubekir Kur'an'dan bazı ayetler okuyunca sakinleşebilen Hz. Ömer de bunlardan biridir. Hz. Peygamber hakkındaki bir mersiyesinde Hz. Ömer şöyle söylemektedir: (Bkz. Hasan, Abdulgani, "Merasiş-şuarâ li Resulillah", Dirâsat fi'l-edebi'l-Arabî, Kahire, ts., s. 164)

Muhammed'i yatağa koyduklarından beri sürekli korkuyordum,

Hasta yatağında vefat eder diye korkular içinde acı çekiyordum.

Canım sana feda olsun, kime gideceğiz işlerimiz aksadığında!

Gidip kimlerle istişarelerde bulunacağız başımız ağrıdığında!

Hz. Ali de kendisine Hz. Peygamber'in vefat haberini getiren haberciye önce inanmak istemediğini, fakat korktuğunun başına geldiğini şu mısralarla dile getirmektedir: (Bkz. Hasan, a. g. makale, a. g. e., s. 165)

Gelen haberciye gördüğüm zaman kendisine şunu söyledim:

Ölümünü bildirdiğin kişi Resulullah'tan başkası mı? Dedim.

Fakat korktuğum olmuştum, Resulullah hastalıktan iyileşmemişti,

Ölen kişi izzet ve cemal sahibi olan benim dostum ve sevdiğimdi.

Hz. Peygamber'in kızı Fatıma da hüznün dillerini şiire açtığı kimselerdendir. Babasının mezarı başında söylediği bir kıtada geçen şu beyit onun acısını açıkça göstermektedir: (Mersiye için bkz. En-Nebehanî, el-Mecmûatu'n-Nebehaniyye, I, 49)

Dört bir yanıma belalar sardı, başıma musibetler geldi,

Bunlar gündüzlerin başına gelseydi gece oluverceklerdi.

İkinci grup ise baştan beri şair olanlardır. Hasân b. Sabit (ö. 44 / 673), Ka'b b. Malik (50 / 670) ve Ebu Sufyân b. Haris (54 / 674) gibi erkek şairler ile Hz. Peygamber'in halaları Safiyye (ö. 20 / 641) ve Erva bint Abdullah (ö. 15 / 636) gibi kadın şairler bu gruptan olmak üzere Hz. Peygamber'in vefatı üzerine mersiye söylemişlerdir. Hz. Peygamber hakkında en çok mersiye söyleyen kadın şair Safiyye'dir. İbn Sa'd ona ait yedi mersiye kaydetmiştir. Safiyye bunlardan birinde duygularını şöyle dile getirmektedir: (Bu mersiye için bkz. İbn Sa'd, Tabakat, II, 327-330)

Ey Allah'ın Resulü, sen bizim ümidimizdin;

Bize hep iyilik ettin, eziyet edici değildin.

Sendin öğretmen, rehber ve esirgeyen;

Ağlasın sana bugün, ağlamak isteyen.

Fedâ olsun Allah'ın Resulüne hem amcam hem dayım;

Annem, teyzem, sonra can ve malımla kendim sıradayım.

Biraksaydı insanların Rabbi bizim Peygamberi;
Mutlu olacaktık, ancak işledi onun ezeldeki emri.

Allah'ın salât ve selâmı olsun üzerine;

Hoşnut olarak, konulasın Adn cennetlerine.

Erva da Hz. Peygamber hakkında iki mersiye söylemiştir. Birer beyit alıyoruz: (Birer beyit aldığımız bu iki mersiye için bkz. İbn Sa'd, a.g.e., II, 325-326; Kehhale, Ömer Rıza, A'lâmu'n-nisa, Beyrut, 1988, I, 34)

Yazıklar sana ey göz, ne olur bana yardım et,

Yaşadıkça yaş dökeceksin, bu emrimi kabul et.

Ömrüne yemin ederim ki Nebi'nin ölümü için ağlamıyorum,

Ey Nebi, senden sonra gelecek fitne ve anarşiye ağlıyorum.

Bölgesel Direnişlerden TBMM'ye Doğru

23 Nisan 1920

Yılmaz Tartan

23 Nisan 1920'de M. Kemal Atatürk'ün başkanlığını yaptığı bu meclis, Hacı Bayram-ı Veli Camii'nde Cuma namazı kılınmıştır. Daha sonra hatimler ve Buhari şerifler okunarak, tek-birler getirilerek Sakal-ı Şerif ve Sancak-ı Şerif alınıp Ulus'ta Meclis'in toplanacağı binaya gidilmiştir. Burada dualar edilerek büyük coşku ile Birinci Meclis açılmış ve çalışmalarına başlamıştır.

Bir olayı anlayıp yorumlayabilmek için, o vak'ayı hazırlayan hâdiseleri dos-doğruca bilmemiz gerekiyor.

Konumuz olan 23 Nisan 1920 olayını yorumlayabilmemiz de, o günleri hazırlayan ve gelişen hadiseleri bilmemize bağlı. Evet yakın tarihimizde çok önemli bir yeri olan 23 Nisan 1920'ye nasıl gelinmiştir? Bu soruya cevap arayacağız ama önce şu soruyu soralım:

23 Nisan 1920 neyin ifadesidir?

Bu tarih, Türkiye Cumhuriyeti Devletimizin temellerinin atıldığı bir güne işaret eder. Ankara'da ilk Meclis bu tarihte toplanmış, ondan sonra da Devletimizi ayakta tutan temel esaslar belirlenerek, gerek vatan savunması ve gerekse ülke yönetimi bu merkezden yapılmıştır.

Birinci Dünya Savaşı

1. Dünya Savaşı Osmanlı için bir dönüm

noktası, âdeta yıkılışın adı oldu. Osmanlı bu cihan savaşında tam 9 cephede döğüşmek zorunda kaldı. Sadece Çanakkale cephesinde düşmanlar 253 bin yiğidimizin ölüm fermanını verdiler.

Batılı Devletler

Mondros Mütarekesi (30 Ekim 1918) sonrasında hemen faaliyete geçtiler. Anayurdumuz, Anadolumuz, İngilizlerin, Fransızların, İtalyanların ve Yunanlıların işgaline uğramıştı.

Halkımız ve din adamları Denizli Mitingi

15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgal edilişi 4 saat sonra Denizli Müftüsü A. Hulusi başkanlığında bir mitingle protesto edildi. A. Hulusi Bey'in yaptığı konuşmadan bir pasaj:

"İşgal edilen memleket halkının silaha sarılması dinî bir görevdir. Bu tecavüze karşı hareketsiz kalmak, din ve devlete ihanettir. Silahımız olmayabilir; topsuz, tüfeksiz sapan taşları

ile de düşmanın karşısına dikileceğiz. İstiklâl aşkı, vatan sevgisi, haysiyet ve şuurumuz ile, kalbimizdeki iman ile sonunda zaferi kazana-
cağız...”

İstanbul Mitingi

İzmir'in işgali en gücü ve ses getirici şekil-
de İstanbul'da protesto edildi.

Bu hain işgali protesto için, İstanbul Sultan
Ahmet Meydanı'nda büyük bir miting yapılmıştı.

Bilindiği üzere Millî Mücadele'nin ilk gün-
lerinde halk, Mustafa Kemal Paşanın da belirt-
tiği gibi “Hakiki vaziyeti anlamamışlardı. Fikir-
lerde karışıklık vardı. Dimağlar âdeta durgun
bir hâldeydi.

İzmir Mitingi

Öte yandan Yunan işgali öncesinde iz-
mir'de düzenlenen mitingte de İzmir Müftüsü
Rahmetullah Efendi:

“Vatan sevgisinin imandan olduğunu, İz-
mir'in asırlardır ezan sesleri yükselen semala-
rında kulakları tırmalayan çan seslerine ka-
tlanmaktansa şerefle ölerken şehadet şerbetini
içmeyi tercih ederim!” diyordu.

Diğer il ve ilçelerde de özellikle din adam-
larının önderliğinde onlarca protesto miting
yapılmış esaretin kabul edilemeyeceği özellik-
le vurgulanmıştır. 19 Mayıs 1919'da Sam-
sun'a çıkan M. Kemal Paşa'yı Anadolu'da ilk
karşılayanlar, yine din adamlarıdır.

Amasya'da, Erzurum'da, Sivas'da, Kayse-
ri'de ve Ankara'ya geldikten sonra yine en
büyük destek zamanının din adamlarından gel-
miştir.

Mustafa Kemal ve arkadaşlarının Anka-
ra'ya gelişlerinde karşılamak üzere hazırlanan
tören Ankara Müdafai Hukuk Cemiyeti tara-
fından hazırlanmış. Ankara'da gerekli olan
maddî ve manevî her türlü destek yine Anka-
ra Müftüsü M. Rifat Efendi tarafından yapılmıştır.

Bölgesel Direnişlerden TBMM'ye Doğru

İşgal edilen yerlerde millet kendi kendini
kurtarmak ve düşmanı kovmak gayretini gös-
termeye başladı. Cesur Türk evlâtları yurdu-

nun düşman tarafından işgal edilmesine rıza
göstermiyor, ölüm pahasına da olsa düşmana
karşı koyuyordu. Yukarıda örnek verdiğimiz
gibi, bunlar kurtuluşumuzun ve Kurtuluş Sa-
vaşımızın ilk ışıkları olmuştur. İzmir'de Hasan
Tahsin, Antep'te Şahin Bey ve Maraş'ta Sütçü
İmam, gönüllerde tutuşturulan İstiklâl ateşinin
ilk kıvılcımlarıydılar. Ege'nin meşhur Zey-
bek'leri ve Efe'leri de düşmana karşı heybetli
dağlar gibi durmuşlardı. Bu durumda İstan-
bul'da bulunan vatanperverler de Anadolu'ya
geçerek kurtuluş hareketlerine katıldılar.

Bu kahramanlardan biri de Mehmet Akif
idi. Cebinde 36 kuruş harçlığı ile ailesi ve ço-
cuklarını da İstanbul'da bırakarak Anadolu'da-
ki mücadeleye katılmak üzere koşup gelmişti.

Mustafa Kemal Paşa'nın 9. Ordu Müfettişi
olarak, Anadolu'ya olağanüstü yetkilerle gön-
derilişi, Anadolu'daki mücadelenin seyrini et-
kileyen bir başka önemli olay oldu. Bu amaçla
Mustafa Kemal 19 Mayıs 1919'da Samsun'a
çıktı. Daha sonra Erzurum ve Sivas Kongreleri-
ni topladı. Bu kongrelerde görüşmeler yapıldı.
Aynı amaçla kurulan cemiyetler “Anadolu ve
Rumeli Mudafa-i Hukuk Cemiyeti” adıyla bir-
leştirildi. Milletin topyekün kurtuluşa katılması
istendi ve bunun için çalışmalar yapıldı.

27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal ve çalış-
ma arkadaşları Ankara'ya geldiler. Artık orada
kalıp kurtuluş Savaşı için hazırlıklar yapacaklar-
dı.

23 Nisan 1920'de M. Kemal Atatürk'ün
başkanlığını yaptığı bu meclis, Hacı Bayram-ı
Veli Camii'nde cuma namazı

kılmıştır. Daha sonra ha-
timler ve Buhari şerifler
okunarak, tekbirler
getirilerek Sakal-ı Şe-
rif ve Sancak-ı Şerif
alınıp Ulus'ta Mec-
lis'in toplanacağı bi-
naya gidilmiştir. Bu-
rada dualar edilerek
büyük coşku ile Birinci
Meclis açılmış ve çalış-
malarına başlamıştır.

**Musta-
fa Kemal Pa-
şa'nın 9. Ordu Müfet-
tişi olarak, Anadolu'ya
olağanüstü yetkilerle gön-
derilişi, Anadolu'daki müca-
delenin seyrini etkileyen bir
başka önemli olay oldu. Bu
amaçla M. Kemal 19 Mayıs
1919'da Samsun'a çıktı.
Daha sonra Erzurum ve
Sivas Kongrelerini
topladı.**

Yücel Çakmaklı

“ Millî sinema; olaylara, eşyaya, insanlara millî bir bakış açısıyla bakmalı, bu bakış açısıyla tespit ettiği gerçekleri sinema diliyle anlatmalı. ”

Siz yerli bir vizyon geliştirerek sinemada yeni bir ekol oluşturmuş ve yıllarını sinemaya vermiş değerli bir yönetmenimizsiniz. Sizin için sinema ve sinemacılık ne demek, bize biraz anlatır mısınız?

Sinema benim hayatımda, karakterimin oluşumunda, yetişmemde üçüncü bir ocak oldu. Birinci aldığım terbiye ve eğitim, doğuşumuzla birlikte ailedendi. Ondan sonra okul dönemiyle okuldandı. Ama hemen onunla birlikte sinema geldi. Aile, okul ve sinema üçü birlikte benim hayatımda çok etkili oldu ve bu üçünden aldığım bilgilerle, telkinlerle karakterim oluştu. Ben sinemanın çok büyük ve önemli bir eğlence aracı olmasının yanında, bir tebliğ, telkin aracı olduğunu, eğitici, öğretici yanı olduğunu, çok küçük yaşlarda fark ettim ve bizzat kendim yaşadım. Hatta sinemanın, eğitim-öğretimi de aşan, propagandaya varan yönünün olduğunu, bütün bunların yanında, bir de sanat olduğunu fark ettim. Sanatlar arasında sinema “yedinci sanat” diye isimlendirilir. Küçük yaştan itibaren en son ortaya çıkmış bir sanat olması dolayısıyla, sinemanın kendinden önceki bütün sanatları, edebiyatı, musikiyi, resmi ve bir çok güzel sanatları kullanarak eğlendirici ve eğitici, tebliğ ve telkin edici yönüyle, insanların üzerinde çok büyük bir etkileme gücü olduğunu hissettim.

**Çocukluğunuzda sinema ile nasıl tanıştığınızı, sizi nele-
rin sinemacılığa yönlendirdiğini anlatır mısınız?**

Benim çocukluğum, daha çok tatil zamanlarımda sinemayla geçti. Bunun yanında dedem bir köyde fahri imamlık yapıyordu, dedeme yardımcı olurum. Dedem çok büyük bir İslâm âlimi idi. Ben de yaz aylarında daha çok onun yanında bulunur, ona yardım ederdim. Yani müezzin olarak çıkar, ezan okurdum, kamet getirirdim ve onun vazu nasihatlarını, hutbelerini dinlerdim. Bu vesileyle de bizim şifahi kültürümüzde önemli bir yer tutan hikaye anlatma sanatını kaptım. Dedemin özellikle ramazan aylarında bir âdeti vardı. Otuz ramazan boyunca her gün, ikindi ile iftar vakti arası iki saatlik bir süre içinde güzel hikayeler anlatırdı. Ben bu hikayeleri can kulağıyla dinlerdim. Hikayeler arasında kıssadan hisse, Kur'an-ı Kerim'den kıssalar yer alırdı.

"Arkası yarın" denildiği gibi hikayeyi anlatır, en tatlı yerinde keser, "artık arkası yarın, yarın devam edeceksiniz" derdi.

Dedemin anlattığı kıssalar arasında beni en çok Yusuf kıssası etkiledi ve sinemacılığa yöneltti. Anlattığı hikaye sanatının içinde çok önemli şeyler verirdi, tebliğ ve telkinde bulunurdu. Ama bunları hikayenin içinde öyle güzel yedirirdi ki, tabi ki kendim etkilendiğim gibi, cami cemaatinin de nasıl can kulağıyla dinlediğini ve etkilendiğini görürdüm. Ben bu geleneği sinemayla birleştirdim. Onun için yüksek tahsilim bu yönde hizmet etsin diye, o zaman, 1955-60 yılları arasında İstanbul Üniversitesinde bu mesleğe en yakın olarak gazetecilik konusunu gördüm. Gazetecilik enstitüsünde okudum. Gazetelerdeki, dergilerdeki sinema yazılarını, film tekniklerini çok okurdum.

Bilinçli bir şekilde bunun eğitimi almaya yönelmişsiniz demek ki. Peki sinema ile ilk defa pratik olarak nasıl buluştunuz?

Türk sinemasında mesleğe çıraklıkla başlamak gerekiyordu. Usta-çırak ilişkileri içerisinde öğreniliyordu bu sanat. 1963 yılının başlangıcında, gündelik bir gazetede sinema yazıları yazmaya başladım. Bu vasıta ile Türk sinemacılarıyla, film yapımcılarıyla, yönetmenleriyle tanıştım. Onlarla röportajlar yaparak, setlerde film çekim yerlerini ziyaret ederek yakınlık kurduk. Ardından çıraklığa talip oldum. Beş yıl boyunca, 1968 yılına kadar elli küsur filmde çıraklık yaptım. Çıraklıktan kalfalığa da geçtik ve nihayet kendi kendime bu mesleği zanaat olarak öğrendim.

Sinemacılığa bilfiil girdiğiniz yıllarda Türk sinemasında hangi akımlar vardı?

Başlangıcından beri Türk sinema tarihinde filmlerin yapısına baktığımız zaman, muhteva olarak iki ana çizgide geliştiğini görürüz. Birincisi, batının kapitalist zihniyetle ürettiği daha çok ticari amaçlı filmlerin taklidi, adaptasyonu hatta bire bir kopyası şeklinde üretilen yerli filmler. İkincisi de 1960'tan itibaren Türkiye'de de Türk sinemasına yeni bir anlayış olarak giren, kendini toplumsal gerçekçi sinema anlayışı diye takdim eden sinema anlayışı. Ama ben onu daha yakından inceleyince, o anlayışın da özünde bire bir taklitçiliğe dayandığını, batı kültürünün bir ürünü olan Marksizm'in sanat anlayışı olan

sosyalist realizm anlayışınca üretilen filmlerin taklidi, adaptasyonu hatta kopyası olduğunu gördüm. Dolayısıyla "özü itibarıyla taklitçi olan, kendi kültürümüzden kaynaklanmayan bu iki anlayışın karşısında, gerçek anlamda bir Türk sineması nasıl olmalıdır?" sorusu çerçevesinde düşüncelerim gelişti.

"Gerçek anlamda bir Türk sineması nasıl olmalıdır?" sorusuna verdiğiniz cevap "milli sinema" oldu, öyle mi? Peki "milli sinema" olmanın kriterleri nedir?

Evet. "Milli sinema", benim daha sinema yazarlığı dönemimden itibaren başlayan, Türk sinemasının fikri yapısının analizinden doğan bir görüştü. Kozmopolit sinema anlayışı, ve toplumsal gerçekçi sinema anlayışı, her ikisi de özü itibarıyla bizim millî kültürümüzden kaynaklanmıyordu. Benim amacım, gerçek manada milletimizin beklediği, özlediği, kendi kültürümüzden kaynaklanan, İslâm medeniyeti çerçevesi içinde, tarihi süreç içinde toplumumuzun yaşadığı gelişmeleri anlatan filmler üretmekti.

Kısaca özetlediğimiz zaman milli sinema; olaylara, eşyaya, insanlara millî bir bakış açısıyla bakmalı, bu bakış açısıyla tespit ettiği gerçekleri sinema diliyle anlatmalıydı. Burada görüleceği üzere iki unsur var: Bakış açısının millî olması ve bunun sinemanın kendi evrensel diliyle anlatılması. Bunun neticesinde sırf bu filmleri yapmak için küçük sermayeli bir film şirketi oluşturdum, Elif Film Şirketi diye. 1969 yılı hac mevsiminde hac rehberi mahiyetinde olacak yarı belgesel bir filmimiz vardı: Kâbe Yolları. O filmi çekerek yönetmenliğe başlamış olduk.

Bilahare de ilk konulu sinema filmi olarak, "Birleşen Yollar" filminin hazırlıklarına başladık. Onun da hazırlık aşamasında bize temel teşkil eden, yazar Şule Yüksel Şenler hanımefendinin o zamanlarda çok popüler olan, beğenilen, tartışılan, "Huzur Sokağı" romanı oldu.

Sinemaya artık yönetmen olarak girdiğinizde, belli konulardaki filmlerin çekimini yapmada size yardımcı olan etkenler nelerdi?

Ben zaten edebiyatı çok sevdiğim ve şahsiyetime uyan edebiyatçıların eserlerini, romanlarını, hikayelerini, piyeslerini okuyarak, onların fikirleriyle, edebi eserleriyle karakterim oluştuğu için, sinemaya girdiğim zaman da benim bütün

arzum bu eserleri yapmaktı. Yani bir Necip Fazıl Kısakürek'in, Tarık Buğra'nın, Peyami Safa'nın eserlerini sinemalaştırmaktı. Bunlar o zamana kadar Türk sinemasında yapılmamış edebiyat eserleri idi. Huzur Sokağı'ndan sonraki çalışmalarımızın hepsinde, Necip Fazıl Kısakürek rahmetlinin çok büyük katkıları vardır. Konuları o bulmuştur. Kendine göre "senaryo romanı" diye bir tarz icat etmiştir. Meselâ "Çile", "Zehra", "Kızım Ayşe" gibi filmlerimizi o tarzda yazmıştır. Biz onları yine edebiyatçılarla iş birliği yaparak senaryolaştırmışızdır.

Bu filmlerin ardından TRT'de çalışma döneminiz başladı değil mi?

1970'den 75'e kadar süren Türk sinemasındaki birinci yönetmenlik dönemimde yedi film ürettim. 1975 yılında da TRT'ye geçtim. TRT de 15 yıllık müddette bir taraftan genel müdürün sinema filmi, televizyon dramaları konusundaki danışmanlığını yaptım, bir taraftan da kendi mesleğim olan film yönetmenliğini, televizyon filmleri, dizileriyle devam ettirdim. Bu ikinci dönemde esas yapmayı düşündüğüm eserleri yapma imkânı buldum. Necip Fazıl Kısakürek'in, "Bir Adam Yaratmak" isimli piyesini, televizyon oyunu olarak uyarlama imkânım oldu. Tarık Buğra'nın, "Küçük Ağa" ve "Osmanlı" romanları başta olmak üzere sevdiğim romanları dizi hâlinde verdim. 1990 da TRT'den ayrıldıktan sonra tekrar serbest yönetmen olarak Türk sineması ve özel televizyonlar için bazı çalışmalar yaptım. Bu dönemin başlangıcında da, "Minyeli Abdullah" filmini yaptık.

"Minyeli Abdullah" filmi gösterildiği sezonda izlenme rekoru kırdı değil mi?

Evet, gösterildiği sezonda, bütün o sezon gösterilen yerli ve yabancı filmler arasında en çok seyirci toplayan film oldu. Hekimoğlu İsmail'in o romanını üç bölümde vermeyi düşündük. Minyeli Abdullah-1 ve Minyeli Abdullah-2 bölümünü yaptık. Üçüncü bölümünü yapmak kismet olmadı. İlerde o üçlemeyi muhakkak tamamlamak isterim, en büyük arzum bu. Hemen peşinden de Diyanet Vakfı'nın bir kültür hizmeti olarak, 'Sahibini Arayan Madalya' isimli filmi gerçekleştirdim. Son yıllarda daha çok danışman olarak genç arkadaşlarımıza televizyon, sinema çalışmalarında yardımcı olmaya çalışıyorum.

Peki şimdilerde Türk sinemasının durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türk sineması şu anda film üretemez durumda. Çok az bireysel çıkışlar oluyor. Ama şimdi yeni bir dönem başlayacak inşallah. İlk defa sinema alanının düzenlenmesiyle ilgili bir alt yapı oluştu. Geçtiğimiz aylarda, ekonomik şartlar, teşvik ve destek şartlarını da kapsayan sinema kanununa kavuştuk. Kültür Bakanlığının hazırladığı kültür sanat alanlarıyla ilgili üç kanundan iki tanesi, özellikle sinema alanının hukukî yapısını, ekonomik şartlarını düzenleyen, teşvik eden, destekleyen mekanizmalar getiriyor. Sinema büyük bir sanayi dalıdır. Kendine göre bir iş bölümü vardır. Önce hazırlık aşaması, üretim, pazarlama, sinemalara kadar dağılması ve daha sonra dış pazara geçmesi gibi, çok geniş bir ala-

Dünyadaki Müslüman ve İslâm imajı ve Müslüman ülkelerin yabancı sinema hakimiyetinden kurtulması açısından neler yapılabilir? Bunu birlikte düşünmek, birlikte kararlaştırmak için bir araya gelme ihtiyacı var.

nı ve iş bölümünü gerektiren bir sektör. İşte bunun oluşması için hukuki düzenlemeler gerekiyordu. Yeni yönetmelikle, bu destek mekanizmaları ile birlikte Türk sineması yeniden canlanacaktır.

Sinemacılığa ülkemizi aşan boyutuyla çok daha genel bir perspektiften baktığımızda Hollywood sinemasının dünya genelinde sinema tekeli oluşturduğunu görmek zor olmasa gerekir. Avrupa sineması bile hâlen Amerikan sineması ile baş etmeye çalışmakta. 11 Eylül sonrası Hollywood sinemasının, "terörist Müslüman" imajını daha çok yerleştirmeye çalıştığı da malumumuz. Müslümanlar bu sinema ile baş edebilecek güçte alternatif bir sinema gücünü nasıl kurabilir ve kendi aleyhine oluşturulan imajları nasıl kırabilir?

Amerikan sinemasının yaygın bir hegemonyası var. Şimdi burada önemli bir şey var. Amerika ekonomisine baktığımız zaman, Amerikan dış ticaretinin istatistiklerinde en başta silah sanayi gelir. İkinci sırada sesli ve görüntülü yayınlar gelir, tabii sinema başta olmak üzere. Ama ilk defa olarak Ağustos sonu istatistiklerine göre bu, ikincilikten birinciliğe yükselmiş oldu. Sıcak savaşların çok yaygın olduğu ortamda, silah alışverişinin çok olmasına rağmen, Amerika sinemasının sesli ve görüntülü yayınlar pazarının, ihracat olarak Amerika'da birinci sırayı alması; Amerikan sinemasının, sesli görüntülü yayın pazarının bütün dünyaya hakim olduğunu gösteriyor. İşte bu bakımdan, kendi sinemalarını bu hegemonyadan kurtarmak öncelikle birinci vazifedir. Her ülkenin sinema salonları Amerikan filmleriyle dolu şu anda. Bütün İslâm ülkelerinin ve Avrupa ülkelerinin. Seyirci bu filmlerin hakimiyeti altında, fikrî yapısı bununla gelişiyor. Hatta tüketim ürünleri bununla değişiyor.

Avrupa sineması da Amerikan filmleriyle baş etmeye çalışıyor. Bütün Avrupa topluluğuna bağlı ülkelerin hükümetlerinin katkılarıyla bir fon oluştu-

rup, o fondan belli projelere destek veriliyor. Böylelikle üretilen filmler, Avrupa kültürünün ve Avrupa teknolojisinin ürünü olarak, ancak sinemalarda yer bulabiliyor. İslâm ülkelerinin de böyle bir işbirliğine gitmeleri şart. Böyle bir ortak üretim, ortak pazarlama oluşması lâzım ki, teknik ve estetik standart olarak Amerika sineması standardını tutturan filmler üretmek mümkün olsun.

Peki son olarak söylemek istediğiniz bir şeyler var mı?

Atatürk'ün bir sözü var, o sinemanın önemini çok iyi kavramış: "Sinema öyle bir keşiftir ki, bir gün gelecek ateşli silahların yerini alacak. Savaşlar artık sinema yoluyla olacak. Onun için sinemaya lâyık olduğu önemi vermeliyiz." İslâm dünyasında başından beri sinema meselesine gerektiği kadar önem verilmemiş. Ben Türkiye'nin, "İslâm ülkeleri, sesli ve görüntülü yayıncılık konferansı" gibi bir toplantının öncülüğünü yapmasını isterim.

Dünyadaki Müslüman ve İslâm imajı ve Müslüman ülkelerin yabancı sinema hakimiyetinden kurtulması açısından neler yapılabilir? Bunu birlikte düşünmek, birlikte kararlaştırmak için bir araya gelme ihtiyacı var. Türkiye önümüzdeki yıllarda böyle bir konferansa öncülük ederse, bunun da uygulayıcısı olarak Devlet Başkanlığımızın, Diyanet İşlerinin çok büyük bir motor güç olacağına inanıyorum. Şu ana kadar Amerika sinemasının teknik ve estetik kalitesiyle rekabet edebilecek düzeyde iki önemli film den bahsediyoruz: Mustafa Akad yönetmenin "Çağrı" ve "Ömer Muhtar" filmleri. Bu tarzda İslâm tarihinden eserlerin, İslâm medeniyetinin çağdaş medeniyete katkılarının ve ilim adamlarımızın, edebiyatçılarımızın, ortaya koyduğu eserlerin sesli ve görüntülü yayın hâline getirilmesi gerekiyor. Bu hedefe gitmede de Türk sinemacılarının çok büyük katkısı olacağına, yönetici güç, motor güç olacağına inanıyorum.

Senegal Cumhuriyeti

Doç. Dr. Ahmet Kavas
ISAM

Başkent: Dakar

Yüzölçümü: 196.772 km²

Nüfus (2002): 10.284.929

Para birimi: Batı Afrika Frankı (CFA)

Resmî dil: Fransızca

22 ayrı etnik gruptan oluşan Senegal halkı kendi aralarında şu mahallî dilleri konuşmaktadırlar: Volof dili (% 27), Serer (%17), Tekrûr (Toucouleur) (%12), Fulânî (Peul) (%10), Cûla (Dioula) (%9), Lebu (Lebou) (%7) Mandeng (%4), Sarakole (%3) ve diğerleri. Din: % 95 gibi bir oranla ülke nüfusunun tamamına yakını Müslüman olup, sadece % 5 Senegalli Hristiyan veya animisttir. Başlıca şehirleri (1998): Dakar: 1.641.358; Thiès: 216.381; Kaolack: 193.115; Saint-Louis: 132.499; Ziguinchor: 161.680. Tarihî şehirleri ise Tûbâ, Dakar, Saint-Louis'dir. Para birimi Batı Afrika Frankı'dır.

Ülkenin bağımsızlık sonrası başkenti olan Dakar'a ismini veren ve Yeşil Burun Devleti'nin yerli ahalisini de oluşturan Lebu (Lebou) etnik grubunun "Ndakarou" dedikleri yer son derece önemli bir mahaldi. İlk defa XVI. yüzyılın ikinci yarısında bölgeye geldiklerinde her tarafta demirhindi ağacının olduğunu görünce bugünkü şehrin olduğu yere bu ağacın yerli dildeki adı olan "Dakhar" ismini verdiler.

Fizikî ve coğrafi yapı

Atlas Okyanusu sahilindeki bu ülkenin etrafı Moritanya, Mali, Gine ve Gine Bissau ile çevrilidir.

Gambiya ise Atlas Okyanusu sahili dışında etrafı Senegal ile kuşatılmış bir ülkedir. 531 km. deniz sahiline sahip ülkenin kara sınırları ise 2.640 km.dir. Yeşil Burun isimli ada devleti ise Senegal'in 560 kilometre açığında yer alır. Ülke yedi bölge ve on bir vilâyete ayrılmaktadır.

Batı Afrika sahili düzlüğünde Senegal, Gambiya, Kazamans ve Sâlum vadileri bulunur. Buralarda ülkenin en önemli geçim kaynaklarından birisi olan yerfıstığı üretilmektedir. Doğuda ise, yarı çöl iklimi hakim olup pamuk yetiştirilir ve maden bakımından zengindir. Güneydoğu bölgesinde en yüksek 586 metreyi bulan bazı tepeler bulunmaktadır. Ülkenin kuzey sınırını Senegal Nehri oluşturmaktadır. Diğer önemli nehirleri ise Gambiya, Salum ve Kazamans (Casamance) olup başkent Dakar bir yarı mada üzerinde kurulmuştur.

Senegal çok sayıda farklı soydan gelen toplumları birarada bulundurmaktadır. Bunlar içinde en kabalık olanı Volof ve Serer etnik grupları iken ülke genelinde çoğunluğu Lübnan asıllı 50.000 yabancı asıllı yaşamaktadır.

Ekonomik yapı

Sömürgecilerin buraya girişlerinden itibaren dünya ekonomisine açılan Senegal Batı Afrika'da kurulan Fransız sömürgeciliğinin hareket noktası oldu. Ülkenin başlıca ulaşım ağı içerisinde en önemli yeri Dakar limanını almakta olup, aynı zamanda askeri üs, tersane ve gemilerin onarılması için de kullanılmaktadır. Yerfıstığı ihracatının üçte ikisi ile ithalatın tamamına yakını buradan yapılır. Başkent Dakar'dan başlayan ve Mali'nin başkenti Bamako üzerinden Nişer'in başkenti Niamey'e kadar uzanan tren yolu ve ülke içinde bunun yan kolları bulunmaktadır. Yine Dakar Uluslararası Léopold Sédar Senghor Havaalanı oldukça önemlidir.

Ziraata dayalı bir ekonomisi

olan Senegal'in ahalisinin %70'i çiftçidir. Daha ziyade yerfıstığı, darı, pirinç ve mısır yetiştirmektedirler. Balıkçılık önemli bir ihracat ürünüdür. Batı Afrika İktisat ve Kalkınma Birliği üyesi olan Senegal bağımsızlık sonrası epeyce sıkıntılar geçirdi. 1995 yılından itibaren iktisadî bakımdan %5'lik bir gelişme hızına sahiptir.

Tarihçe

XIII. yüzyılda bugünkü Senegal topraklarında on krallık hüküm sürmekteydi. Bunların en büyüğü Ndiadian Ndiaye isimli kralın idaresindeki Volof etnik grubuydu ve bölge bu isimle biliniyordu. Bu krallık 1549 yılında yıkıldı. Senegal adı ise, bu ülkeyi müslümanlaştıran Berberî kabilelerinden Senhâce'ye dayanır. Bu kabilenin adı biraz değiştirilerek Senegal şeklinde söylenmiştir. Bölgeye XV. yüzyılda gelen Portekizliler Senhace kelimesini Canaga, XVI. ortalarında buraya sıkça uğrayan Fransızlar ise Senegal şeklinde telâffuz ettiler. Ülkenin ikinci büyük liman şehri olan Saint-Louis'nin adı da yerli dilde Ndar olup 1659 yılında

Fransızlar tarafından değiştirilmiştir.

Senegal, II. yüzyıldan XI. yüzyıla kadar Batı Afrika'nın en güçlü devleti olan Gana Krallığı sınırları içinde yer aldı. Bu krallığın zayıflamaya başladığı IX. yüzyılda burada Tekrûr krallığı kuruldu. Günümüzde Moritanya ile aralarında sınır oluşturan Senegal Nehri üzerinde bulunan bir adacık üzerindeki zaviyede biraraya gelen müslümanların başlattığı tasavvufî hareket kısa zamanda Murâbitlar devletinin doğmasına sebep oldu. Öyleki bütün Kuzey Afrika ve Endülüs'ü 1060-1147 yılları arasında idaresine aldı. İşte bölgede kurulan bu ilk İslâm devleti 1080 yılında Senegal'in yerli ahalisinin önemli bir kısmını da müslümanlaştırdı.

XIII. yüzyılda Senegal'in orta bölgesinde Volof Krallığı hüküm sürerken doğusunda Mali Sultanlığı kuruldu. Fransa'nın 1814'te başladığı ve 1890 yılında tamamladığı sömürge dönemi 1960 yılındaki bağımsızlığa kadar devam etti. Leopold Sédar Senghor'un devlet başkanlığı ile başlayan Sosyalist Parti'nin tek parti idaresinden 1976 yılında çok partili hayata geçildi. 14 Kasım 1981 yılında Senegal'in ortasında yer alan Gambiya ile bir konfederasyon oluşturuldu ve 1 Şubat 1982'de resmen bu birleşme uygulamaya konulduysa da 1989 yılında tekrar eski konumlarına döndüler.

Senegal'in kuzey komşusu Moritanya ile aralarında sınır oluşturan Senegal nehrinin her iki tarafında da soy itibarıyla Senegal asıllılar yaşamaktadır. Diğer taraftan özellikle başkent Dakar olmak üzere Senegal'in birçok şehrinde ise çok sayıda Moritanyalı bulunmakta ve bunlar ticaretle meşgul olmaktadır. İki ülke arasında 25 Nisan 1989 tarihinde çıkan anlaşmazlık üzerine Senegal'de yaşayan Moritanyalılar'ın mağazaları yağmalanırken Moritanya'nın

Nouakchott ve Nouadhibou şehirlerinde çıkan olaylarda ise 200 Senegal asıllı Moritanya vatandaşları öldürüldü.

Köle ticareti

İlk defa Portekizliler 1444 yılında Senegal'den köle taşımaya başladılar. Önce köleleştirdikleri bu insanların bir kısmını Hristiyanlaştırarak kendilerine hizmetçi yaptılarsa da, daha sonra Amerika kıtasında açtıkları tarım arazilerinde şeker kamışı yetiştirmek üzere göturdüler. 1600 yılına gelindiğinde Amerika kıtasındaki köle sayısı 300 bine ulaştı.

XVII. yüzyıl boyunca bir milyon Afrikalı daha köle olarak bu yeni kıtaya götürüldü. Bu rakam bir sonraki asırda toplam altı milyonu geçti. Atlas Okyanusuna açılan Senegal bu ticaret için son derece önemli bir konuma sahipti. Özellikle bütün Afrika sahillerinden toplanan köleler Dakar açıklarındaki küçük bir ada olan Gorée'de pazarlanıyordu. Geçmiş dönemlerde köle ticaretinin nasıl yapıldığını yeni nesillere ibret verici bir şekilde göstermek için adadaki bir adet Köle Pazarlama Evi muhafaza edilerek müze şeklinde ziyaretçilere açık tutulmaktadır.

Afrika kıtasından en az 20 milyon insanı yaklaşık dört asır boyunca Avrupalı devletler köleleştirerek başka kıtalara taşıdılar. Bu olay Afrika'nın siyasi ve iktisadi yapısını tamamen bozdu. Köle ticaretine ilk defa 1833'te İngiltere tarafından yasaklama getirilirken, Fransa bu yasağı 1848'de, ABD ise 1865'te uygulamaya koydu.

Sömürgecilik dönemi

XV. yüzyılın ortalarında Portekizliler Senegal'in batısındaki Yeşil Burun ve Gorée Adaları ile kara tarafında Rufisque ve Jolof'da ilk ticaret tezgahlarını kurdular ve XVI. yüzyıldan itibaren buradan köle ticaretini başlattılar. Onları 1617 yılında Hollandalılar takip ettiler ve ele geçir-

dikleri Gorée adasına iki kale inşa ettiler, fakat bir müddet sonra burası ellerinden çıktı. 1626-1659 yılları arasında Fransızlar eski adıyla Ndar adasına, yani bugünkü Saint-Louis liman şehrinin olduğu yere çıkıp işgal ettiler. 1815 yılındaki Viyana anlaşmasına kadar İngiltere ve Fransa arasında bir çok defa Gorée adası ve Saint-Louis el değiştirdi.

30 Mayıs 1814 tarihli Paris Antlaşması'yla Senegal diğer Avrupalı sömürgeci devletler tarafından Fransız sömürgesi olarak tanındı. Hatta 1815 yılında bu ülke topraklarından yapılan ticaretin tekeli eline geçirdi. 1848 yılında köle ticaretini yasaklayana kadar Fransa bu ülke topraklarından Amerika kıtasındaki topraklarına köle taşımaya devam etti. 1854-1865 yılları arasında bu sömürgeye vali tayin edilen Faidherbe isimli Fransız ilk defa iç kısımlara da nüfuz ederek Volof ve Kayor krallıklarını işgal etti. 1862 yılında Dakar şehrinin plânları çizilerek burada modern bir şehir kurulmasına başlandı.

Ancak ülkenin iç kısımlarında karşılarına Maba Diakhou Bâ, Lâtçûr (Lat Diop), Mamadou Lamine Drame, Fode Kaba, Aline Sitoe Diatte gibi Müslüman önderler çıkarak direniş gösterdiler. Fransızlar bunları çok kanlı savaşlarla bastırdı. Tamamına yakını şehit ettiler. 1885 yılında Lâtçûr'un hakimiyetindeki Kayor'u alırken, 1900'de iç kısımları idareleri altına aldıklarını ilân ettiler. Güneydeki Kazamans

bölgesi ise uzun süre direndi.

1882 yılında ülkenin Atlas Okyanusu sahilindeki iki şehri Dakar ile Saint-Louis arasına demiryolu inşa etmeye başlandı. Bu dönemde bilhassa Fransızlar tarafından da kral olarak tanınan Lâtçûr (Lat Dior) isimli Müslüman lider idaresi altındaki toprakların daha fazla sömürülmesine vesile olacağı için bu demiryolu inşasına karşı çıktı. Ancak 1886 yılında Dékhelê'de Fransız-

lara karşı yaptığı savaşta adamlarıyla birlikte şehit edildi. Fransızlar on yıl sonra 1896'da demiryolunu ulaşım açtılar.

Sömürgeci Fransız birlikleri yavaş yavaş Afrika içlerine ilerlemeye başladıkları için artık burada kalıcı bir idari yapı oluşturmak istediler. 1895 yılında Fransız Batı Afrikası adıyla bir genel valilik teşkil ettiler. Yeni kurdukları Dakar şehri Fransız Batı Afrikası'nın sömürge idare merkezi, 1905/1902 yılında başşehri oldu. Dakar, Gorée, Rufisque ve

Saint-Louis'de yaşayan yerli halka vatandaşlık hakkı verilerek 1916 yılında Fransız Meclisi'ne kendi vekillerini göndermelerine imkân verildi. Yine bu dönemde Serer etnik grubu ve Kazamans bölgesinde başlattıkları misyonerlik faaliyetleri neticesinde fazla olmazsa da bir kısım Senegalli Hristiyanlaştırdılar.

Fransızlar sömürge valisi Faïdherbe zamanında Senegalliler'den bir kısmını silâh altına

Bütün sömürge idaresi boyunca Fransa için canlarından olan askerlerin sayısı 300.000 kişidir.

İngilizler İkinci Dünya Savaşı esnasında 1940 yılında henüz Fransızlar'ın işgalinde bulunan Dakar'ı bombaladılar. Charles de Gaulle buraya bir çıkarma yapmak istediye de başaramadı. 1946 yılında Fransa sömürgeleriyle Fransız Birliğini kurdu. On yıl sonra 1956'da ise içlerinde Senegal'in de dahil olduğu sekiz ülkeye kendi içlerinde idari serbestlik verdi. 4 Nisan 1960 yılında Senegal ile Malî bir federasyon çatısı altında bağımsızlıklarına kavuştularsa da yaklaşık dört ay sonra 20 Ağustos'ta bu birlik dağıldı. Léopold Sedar Senghor isimli bir yerli Hristiyan Senegal'in ilk devlet başkanı seçildi, başbakanlığa ise Müslüman rakibi Muhammed Dia (Mamadou Dia) getirildiyse de onu bir bahaneyle 1962'de tutuklatarak hapse attı ve ülkeyi kendi başına idare etmeye başladı. 26 Şubat 1970 yılında başbakanlık makamını yeniden ihdas ederek bu göreve yine bir Müslüman olan Abdou Diop getirdi. Muhammed Dia ise ancak 1974 yılında serbest kalabildi.

Siyasi hayat

Günümüzde çok partili bir siyasi hayata geçen Senegal demokratik bir ülke olup her beş yılda bir devlet başkanlığı seçimi

yapılmaktadır. Seçilen kişi hükümeti kurmakla görevli başbakanı tayin etmektedir. Millet Meclisi'nde 120 milletvekili bulunmaktadır.

1960 yılında bağımsızlığına kavuşan Senegal'de kurulan Senegal Gelişme Birliği Partisi (l'Union Progressiste Sénégalaise) (daha sonra Sosyalist Parti oldu) 1976'ya kadar ülkeyi tek parti iktidarıyla yönetti. 16 Mart 1976 tarihinde Millet Meclisi'nin kabul ettiği yeni kanunla bütün siyasî tutuklular serbest bırakılırken iki yeni siyasî partinin daha kurulmasına müsaade edildi. Böylece siyaset sahnesinde Sosyalist Parti'nin yanında hâlen devlet başkanı olan Abdullah Vad (Abdoulaye Wade) tarafından kurulan Sosyal Demokrat Parti ve Majhemout Diop tarafından kurulan Marksist-Leninist eğilimli Afrika İstikâl Partisi yerlerini aldılar.

26 Şubat 1978 yılında Léopold Sedar Senghor yeniden devlet başkanı seçilirken ilk defa karşısında %17 oy alan Abdullah Vad'ı rakip olarak buldu. Fakat 31 Aralık 1980 yılında yirmi senedir yürüttüğü devlet başkanlığı görevini bırakarak yerine başbakanı Abdou Diouf'u geçirdi. 27 Şubat 1983'te yapılan devlet başkanlığı seçimini %80 oyla alan Diouf, Şubat 1988'de %73 gibi yüksek oy oranıyla tekrar ka-

arak ülkenin bazı bölgelerini bunların sayesinde işgal ettiler. Daha sonra bütün Afrika'da başlattıkları işgaller ile Fas, Suriye, Tunus, Çad, hatta Çin'inde dedikleri Güney Asya'daki sömürgeleri ve özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları için topladıkları ilk birliklere Senegalli Nişancılar adını verdiler. Aslında bunların çok azı Senegalli idi. Çoğunluğu Batı Afrika'daki diğer sömürgelerden silâh zoruyla toplanan gençlerdi. Sadece Birinci Dünya Savaşı için 180.000 Senegalli Nişancı asker toplandı.

zandı. Ancak ülke genelinde çıkan olaylardan mesul tutulan Abdullah Vad tutuklandı. Bir müddet sonra serbest bırakıldı. 2000 yılı Mart ayında yapılan devlet başkanlığı seçimini ise Abdullah Vad kazanarak Senegal'deki 40 yıllık Sosyalist Parti'nin iktidarına son verdi.

Senegalli devlet adamları ve aydınlar

XIX. yüzyılda Senegal'in Fransız sömürgeciliğine karşı direnen önderlerinden birisi Lâtçûr (Lat Dior) isimli Kayor kralıdır. 1862'de kral olmuşsa da Fransızlar onu bu görevden bir müddet uzaklaştırdılar. 1871 yılında kendisiyle anlaşarak yeniden kendisini kral olarak tanıdılar. Müridiyye tarikatının kurucusu Ahmedu Bamba'nın babası sayesinde Lâtçûr müslüman oldu ve Kayor bölgesinde yaşayan Volof etnik grubunun çoğunluğunun İslâmlaşmasını sağladı. Dakar ile Saint-Louis arasına yapılacak demiryolu kendi topraklarından geçeceği için buna karşı çıktı ve 1886 yılında sömürge birliklerine karşı yaptığı savaşta şehit edildi.

Sömürge döneminde Fransız Millet Meclisi için Senegal'e tanınan tek kişilik milletvekilliğine 1909 yılında seçilen ilk kişi Galandou Diouf'dur. 1875 yılında Saint-Louis'de bir Müslüman ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen bu devlet adamı hayatı boyunca Afrikalıların haklarını savundu ve onlara karşı yapılan kötü muameleyle mücadele etti. Önce La Démocratie, ardından Le Sénégal isimli gazeteleri yayınladı. 1941 yılında öldü. Onun yerine 1914 yılında Gorée adasından Blaise Diagne milletvekili

seçildi. Bütün Afrika'yı dolaşarak Birinci Dünya Savaşı'nda Fransız cephelerinde savaşmak üzere 200 bin asker topladı. Fransa bunların bir kısmını Osmanlı askerleriyle çarpışmaları için Çanakkale'ye sevketti.

Mali'de 1891'de doğan ve Senegal asıllı bir ailenin oğlu olan

Lamine Gueye Birinci Dünya Savaşı yıllarında Fransa'nın siyah Afrika'daki sömürgelerinden hukuk eğitimi alan ilk kişidir. 1922'de ülkesine dönünce siyasetle ilgilendi ve 1925 yılında Dakar belediye başkanı oldu. Fransız meclisine gitmesi için desteklediği Balise Diagne'nin karşısına 1928 yılında aday olduysa da kaybetti. Bunun üzerine 1931'de hakimlik yapmak üzere hâlen bir Fransız sömürgesi olan Reunion adasına gitti. 1934'teki milletvekilliği seçimine tekrar girdiyse de Galandou Diouf karşısında başarılı olmadı. Fransız Sömürgeleri içinde ilk siyasî parti olan Senegal Sosyalist Partisi'ni 1935 yılında kuran Lamine Gueye 1946'da tekrar Dakar belediye başkanı oldu. Bağımsızlık sonrası getirildiği Meclis Başkanlığı görevini 1968'deki vefatına kadar sürdürdü.

Senegal'i bağımsızlık sonrası yirmi yıl tek parti iktidarıyla yöneten Katolik Leopold Sedar Senghor misyonerler tarafından yetiştirilen bir devlet adamıdır. Uzun yıllar öğretmenlik yaptı ve ilk defa üniversite hocalığına getirilen Senegalli'dir.

Sömürgecilikle birlikte pek çok alanda gerileyen Senegal'de XX. yüzyılın ortalarına kadar

Fransız eğitimi olarak yetişen birkaç yazar bulunmaktadır. Sömürgeciliğin ilk döneminde ülkede yakalanıp Amerika'ya köle olarak satılan ve yayınladığı hatıralarıyla tanınan Philis Wheatley (ö.1784) dışında XIX. yüzyılda herhangi bir meşhur yazar bulunmamaktadır. XX. yüzyılın başında Amadou Mapayé Diagne ve Bakari Diallo ilk Senegalli yazarlar olarak bilinmektedirler. Ancak bu yüzyılın ikinci yarısında, özellikle bağımsızlık sonrası Senegalli yazarların sayısı gittikçe arttı. Alioune Diop, özellikle Mahrem Macera adıyla Türkçe'ye de tercüme edilen ve bir Kur'an Kursu öğrencisi olarak başladığı hayatını Fransa'da Fel-

sefe eğitimiyle devam ettiren ve geçmişini romanlaştırarak L'aventure ambigué adında bir kitaba dönüştüren Şeyh Hamidou Kane, Birago Diop, Boubacar Boris Diop, ilk bağımsız devlet başkanı Léopold Sédar Senghor, Nafissatou Niang Diallo, Mariama Ba, Aminata Sow Fall, Amina Sow Mbaye, Abdoulaye Sadi, Ousmane Sembene, Fatou Ndiaye Sow gibi çok sayıda eser veren yazarlar bulunmaktadır. Çağdaş Senegalli yazarların önemli bir kısmı ilk eğitimlerini Kur'an Okulları'nda aldıktan sonra Fransız eğitimine devam ederek yetişmiş kimselerdir.

Erzurumlu

İBRAHİM HAKKI

Hazretleri

Dr. Nurettin Ceviz

Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi

İlkemizde yediden yetmişe hemen

herkesin mutlaka duyduğu İbrahim Hakkı Hazretlerinin adı, eserleri arasında en tanınmış olan Marifetname ile birlikte anılır ve hatırlanır. Gerçekten de onun bu meşhur eseri, Türk tasavvuf ve kültür hayatı ile bilim tarihi açısından özel bir yere ve öneme sahiptir. De-

falarca günümüz Türkçesine çevrilerek basılmıştır. Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, 1703 yılında Erzurum'un Hasankale (Pasinler) ilçesinde doğdu. Babası Derviş Osman Efendi, annesi Hasankale'nin ileri gelen ailelerinden birine mensup Şerife Hanife Hanımdır. Babası Erzurum'da uzun süren iyi bir eğitim görmüştür; ancak İbrahim Hakkı Hazretlerinin anlattığına göre babasının, ne olduğunu tam olarak anlamadığı bazı maddi ve psikolojik sıkıntıları bulunuyordu.

Derviş Osman Efendi, 1707 yılında hacca gitmek niyetiyle yola çıktıysa da Siirt'in Tillo (Aydınlar) ilçesinde karşılaştığı İsmail Fakirullah Hazretleri ile görüşükten sonra sıkıntılarını sona ermiş ve böylece orada kalmaya karar vermiştir. Bir müddet sonra oğlu İbrahim Hakkı'yı da yanına getirtmiştir. İbrahim Hakkı Hazretleri

Marifetname'nin ilk iki sayfası

Tillo'da bulunan babasının yanına geldiğinde henüz dokuz yaşındadır. Burada hem babasıyla birlikte İsmail Fakirullah'a intisap eder, hem de babasıyla aynı odada kalarak onun hizmetinde bulunur. İbrahim Hakkı böylece tasavvuf bilgisi ve zevkiyle tanışmış olur; ama 1720 yılında babası vefat edince Erzurum'a döner ve eğitimine burada devam eder. Erzu-

rum'da, başta şehrin müftüsü büyük âlim ve şair Hâzik Mehmet Efendi olmak üzere bazı kimselerden dersler alır. Burada yaklaşık dokuz yıl sürdüğü anlaşılan eğitiminden sonra tekrar Tillo'ya döner ve daha önce babasıyla paylaştığı odaya yerleşerek tasavvuf hayatını yaşamaya başlar. Babasının ve kendisinin şeyhi olan İsmail Fakirullah Hazretlerinin de hizmetinde bulunur. Tillo'ya bu ikinci gelişinin beşinci yılında şeyhi vefat edince (1734) tekrar Erzurum'a döner ve burada babasının imamlık yaptığı camide imamlığa başlar. Bu arada evlenir ve hacca gidip gelir.

Bir müddet sonra İstanbul'a gitmiş ve orada merhum şeyhi Fakirullah'ın Sultan I. Mahmud nezdindeki saygınlığından faydalanarak padişahla görüşüp onun takdirini kazanmış; saray kütüphanesinde çalışmasına izin verilmiştir. Buradayken müderrislik payesini aldı; ders vermek şartıyla Erzurum'daki Abdurrahman Gazi

**Mari-
fetname,
18.yy Osmanlı
toplum yapısı dik-
kate alındığında yal-
nız ansiklopedik nite-
likte iyi bir eser ol-
makla kalmıyor; ilim-
sel iklimin oldukça
ilerisinde ve cesur
bilgiler içeri-
yor.**

Dede Tekkesi'nin zaviye-
darlığı kendisine veril-
di. İmamlık görevini
de sürdürdü. Ancak
bu arada oğlu İsmail
Fehim'in tahsilini ta-
mamlaması için Ha-
bib Efendi Camisinde-
ki görevini oğluna bı-
rakarak kendisi Hasan-
kale'ye gitti ve orada ilmi
çalışmalarına devam etti.

1755 yılında ilkinde nazaran da-
ha uzun bir gezi için İstanbul'a gitti. Bu ziyare-
tinde de İstanbul kütüphanelerinden yararlan-
mış olmalı ki, seyahatinden döndükten sonra
meşhur Maarifetname'sini tamamladı. Bu ta-
rihten sonra hem öğrenci yetiştirmeye devam
etti hem de eserlerini yazmayı sürdürdü.

1763'te Tillo'ya üçüncü gidişinde İsmail Fa-
kirullah'ın oğulları tarafından babalarının hali-
fesi olarak tanındı ve muhtemelen Tillo'ya yer-
leşmesini sağlamak amacıyla onu kız kardeş-
leriyle evlendirdiler. 1764'te ikinci defa hacca
gitti, dönüşünde yine Tillo'ya geldi, kitaplarını
yazmaya ve öğrenci yetiştirmeye devam etti.
1768'de yaptığı üçüncü hac seyahatinden
sonra Erzurum'a döndü. Bir müddet sonra Til-
lo'ya gitti ve oraya yerleşti. 22 Haziran 1780
tarihinde Tillo'da vefat etti.

Görüldüğü gibi Erzurumlu İbrahim Hakkı
Hazretleri hayatının bütün aşamalarında hare-
ket hâlinde bir ilim insanı idi. Henüz dokuz ya-
şında bir çocukken başlayan seyahatinin bile
hayatının sonraki aşamaları için bir anlamı var-
dı. Aslında seyahat etmek, o dönemlerde bilim
insanlarının, gelişmelerden haberdar olmak,
kaldıkları yerde bazen dersler vermek, bazen
de dersler almak, bilgi alış verişinde bulunmak
ve ilişkilerini geliştirmek gibi çeşitli amaçlarla
sık sık başvurdukları bir şeydi. Bilhassa uzun sü-
ren hac yolculuğunun gidiş ve dönüş aşamala-
rında bu amaçlarından bir veya bir kaçını ger-
çekleştirmek imkânını bulabilirlerdi. Böylece
bazen yeni talebeleri bazen de yeni hocaları
olurdu. Kısacası hac yolculuğu dahil olmak
üzere, her yolculuk onların bilimsel kariyerle-
rinde yeni bir aşama anlamına geliyordu.

İbrahim Hakkı Hazretleri vefatından önce
yazdığı vasiyetnâmesinde şeyhinin kubbesi al-
tında defnedilmemesini, oraya şeyhin evlatları-
nın defnedilmesinin gerektiğini belirtmesine
rağmen İsmâil Fakirullah'ın oğlu Mustafa Fâ-
nî'nin isteği üzerine şeyhinin türbesine defne-
dildi. 40 metrekare büyüklükteki türbenin plâ-
nı İbrahim Hakkı'ya ait olduğu gibi, yaptıran
da kendisidir.

Türbe bir büyük ve iki küçük kubbenin ört-
tüğü iki oda ve bir hol ile bir kuleden ibarettir.
Türbenin asıl özelliği şudur. Tillo'nun yaklaşık 3
km. doğusundaki bir tepe üzerine yapılmış
olan duvardaki yaklaşık 40x50 cm. ebadındaki
pencereden her yıl gece ve gündüzün eşit ol-
duğu 21 Mart günü yeni doğan güneşin ilk ışın-
ları, türbenin tümü kale duvarının etkisiyle göl-
gede kalırken, pencere boşluğundan geçip tür-
be kulesinin penceresine vurarak kırılmak sure-
tiyle İbrahim Hakkı Hazretlerinin şeyhi olan İs-
mail Fakirullah Hazretlerine ait sandukanın baş
tarafını aydınlatır. Eseri olan bu düzeneğe ilgi-
li olarak söylediği rivayet edilen "yeni yılda do-
ğan ilk güneş, hocamın baş ucunu aydınlat-
mazsa, ben o güneşi neleyim" sözü İbrahim
Hakkı'nın hocasına olan saygısını göstermekte-
dir. Ayrıca bu düzeneği kurmasından onun, sa-
dece kuru kuruya bilgileri toplayıp alt alta ya-
zan bir derlemeci olmadığını aksine, düşünen,
eleştiren, yaşayan ve uygulayan bir hayat insa-
nı olduğunu anlayabiliriz.

Günümüzde de Tillo'da her yıl 18-22 Hazi-
ran tarihleri arasında çeşitli anma faaliyetleri
yapılmaktadır.

Eserleri

En önemli ve bilinen eseri Marifetname'dir.
Marifetname'nin, döneminin şartları göz önü-
ne alındığında, ileri düzeyde yapılmış araştı-
rma sonucu meydana getirilmiş bir ansiklo-
pedik eser olduğunu söyleyebiliriz. (1757) Bu
ansiklopedik eserin iyi incelenmesiyle, İbrahim
Hakkı'nın hem iyi bir eğitim aldığı hem de son-
radan kendisini ve bilgilerini sürekli ve disiplin-
li bir şekilde yenilediğini anlayabiliriz. "Bu za-
manda en dürüst dost, en uygun meclis arka-
daşı, en seçkin yoldaş, yolların en hayırlısı ve
sevgililerin en sevgilisi kitaplar olduğu için
bunların sohbetlerine meylimi salmışımdır."

şeklindeki ifadesi, onun bilgi edinmeye ve kendini yetiştirmeye bakışını anlatmaya yeterlidir. Bilim Tarihi ilmi açısından bu eseri inceleyen günümüzün bilginlerine göre Marifetname, 18.yy Osmanlı toplum yapısı dikkate alındığında yalnız ansiklopedik nitelikte iyi bir eser olmakla kalmıyor; ilimsel iklimin oldukça ilerisinde ve cesur bilgiler içeriyor.

Yine kendisine ait Tecvid Risalesi'nin girişinde, "Erzurum'da şöret bulup, herkeşe faydalı olmak için Türkçe söylemişiz." demektedir. İsteseydi, sadece İmparatorluğun değil neredeyse dünyanın dört bir tarafından bilginlerin yerleşmek için koştuğu ve o çağın tartışmasız, dünyadaki en önemli kültür merkezi olan İstanbul'da kalarak birikimini kendisi ve ailesinin maddi menfaati için kullanabilirdi. Ama o, bilgisini ve tasavvufi birikimini maddi menfaat için kullanmamış, Erzurum ve Tillo'ya dönerek bir yandan öğrenciler yetiştirmiş, bir yandan da eserler yazmıştır.

Aslında Marifetname, onun çok bilinen eseri olsa da, ilk eseri değildir. Örneğin 1755'te kaleme aldığı Tertibu'l-Ulum, İbrahim Hakkı Hazretlerinin bütün bilgi birikiminin eğitim alanına bir yansıması niteliğindeki bir başka önemli eseridir. Bu eser Türkçe ve manzum olup, eğitim programlarında din ilimlerinin yanı sıra felsefe, matematik, coğrafya, astronomi, anatomi ve tıp gibi alanların da yer almasını teklif etmesi dolayısıyla, dönemin şartları göz önüne alındığında bir eğitim reformu niteliği taşımaktaydı. Bu yenilikçi anlayışı sadece teklif etmekle kalmamıştır. Bir aksiyon insanı olarak onun adını ölümsüzleştiren Marifetname'de, bu önerisini somutlaştırmıştır. Orada din bilimlerine olduğu kadar -hatta zaman zaman daha fazla- tabiat bilimlerine de yer vermiştir. Öğrendiklerini sürekli bir biçimde insanlarla paylaşma duygusunun hep ön plânda olduğu görülmektedir. Henüz hayattayken ve iletişim im-

Marifetname'de yer küresini gösteren harita

kânlarının sınırlı olduğu o dönemlerden günümüze kadar Marifetname'nin coğrafyamızdaki en yaygın eserlerden biri olması boşuna değildir. Hac seyahatlerinden biri esnasında Şam'dan, amcasının oğluna yazdığı mektupta, eserlerinin orada bile arandığını ve ilgiyle okunduğunu bildirerek, kendisinden bazı kitaplarını temin ederek göndermesini istiyordu.

Marifetname ilk defa 1835'te Kazan'da basılmıştır. Daha sonra da çok baskısı yapılmıştır. Basılmadan önce de çok sayıda yazılmış olup, bu yazmalardan onlarcası hâlen kütüphanelerimizdedir.

Eserlerinin önemli bir kısmı Türkçe, bazıları Arapçadır. Bazılarının da içinde Farsça bölümler bulunmaktadır. Hakkı ve Fakîrî mahlaslarını kullanmıştır.

Şiirlerinin yer aldığı Divân'ı, Türkçe, Arapça ve Farsça olmak üzere 500 kadar manzumeyi içerir.

Eserlerinin sayısı çeşitli kaynaklarda abartılı olarak 32 hatta 39 olarak geçmekteyse de, gerçeği kendi kaleminden öğrenmek mümkündür. Kendisi eserlerinden bahsederken onu ana eser, beşi yavru eser olmak üzere toplam on beş eseri olduğunu belirtir. Bazı küçük eserleri başka eserlerinin içinde de geçtiği hâlde bunları ayrıca saymaz. Ancak sonradan yapılan tasnifler çoğu eserleri birkaç defa saydığından ortaya abartılı ve yanıltıcı sayılar çıkmaktadır. Hatta son zamanlarda konu ile ilgili olarak yapılan bazı çalışmalarda eserlerinin sayısı ellinin üzerine dahi çıkarılmaktadır. On beş eserinin isimleri şöyledir: 1. Divân, 2. Marifetname, 3. Mecmû'atu'l-İrfâniyye, 4. İnsaniyye, 5. Mecmû'atu'l-Me'ânî, 6. Meşâriku'l-Yûh, 7. Sefinetu'r-Rûh min Vâridâti'l-Futûh, 8. Kenzu'l-Futûh, 9. Definetu'r-Rûh, 10. Rûhu's-Şurûh, 11. Ulfetu'l-Enâm, 12. 'Urvetu'l-İslâm, 13. Heyetu'l-İslâm, 14. Tuhfetu'l-Kirâm, 15. Nuhbetu'l-Kelâm.

MEDYA KRİTİK

Bahattin Akbaş
Din İşleri Yüksek Kurulu Uzmanı

medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik • medya kritik •

Ekrandaki Gizli Tehlike!

TV ekranlarındaki bazı dizilerde, zengin ve güçlü karakterlerin alkol ve sigara tüketmesinin, gençler arasında kullanımı artırdığı belirtildi... Psikiyatrist Dr. Hamza Avcı, yaptığı açıklamada, bazı TV kanallarında yayınlanan dizilerde, alkol ve sigara kullanımında özendirici olmaktan kaçınılmasını istedi. Klinik gözlemlerine dayanarak, son yıllarda alkol bağımlılığında başlama yaşının ilköğretim düzeyine indiğini gözlemlediklerini kaydeden Avcı, özellikle geniş kitlelere ulaşan yazılı ve görsel medya araçları ile örnek alınan ünlü kişilerin, bu konuya duyarlılıkla yaklaşmalarını istedi." (Türkiye, 05.02.2005)

TV dizilerinin özellikle yetişme çağındaki çocuklar ve gençler üzerinde büyük tesirleri olduğu inkâr edilemez. Ancak üzülerek ifade etmek gerekir ki bu etki, olumlu olmaktan öte, büyük oranda olumsuz bir seyir takip etmektedir. Pek çok dizi veya filmde sık sık içki sofralarının ekrana getirildiği, film kahramanlarının ellerinde alkol dolu kadehlerle arz-ı endam ettiği görülmektedir. Veya şiddet ve cinselliğin hakim olduğu filmler ve programlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bu konuda yapılan bir araştırmaya dayalı şu tespit oldukça dikkat çekicidir: "Şiddet, şimdilerde de medya yapısının bir özelliği olarak ekranlarda veya gazetelerde; 'prime-time' haber ya da programlarında ve gazetelerin birinci sayfalarında. Şiddet görüntülerine yer veren belli başlı TV kanallarının ana haberlerindeki 467 haberin, 35 inde cinsellikle ilgili görüntülerin yer aldığı bulgularla ortaya konmuştur." (Diyanet Aylık Dergi, Şubat, 2005, s. 15)

Bazı dizilerde zengin veya güçlü rolleri oynayanların, bir nevi statü göstergesi gibi ellerinde sıkça içki kadehleriyle bol bol alkol tükettikleri sergilenmektedir. Şüphesiz bu görüntüler, yetişme çağındakileri olumsuz olarak etkilemekte, onlarda bir özentî ve taklit etme duygusu uyandırmaktadır. Alkol, sigara, vb.

zararlı alışkanlıklara, insanların küçük yaşta bir özentî ile başladığı bilinmektedir.

Ayrıca zaman zaman ekranlarda, İslâm dininin inanç esaslarına ters düşen ve Hristiyanlıktaki teslis inancını çağrıştıran, "Allah babal!" gibi ifadelerle rastlanmaktadır. Bu gibi ifade ve cümlelerin yanlış yönlendirme taşıdığı açıktır.

Çocuklarımızı, gençlerimizi ve bütün insanları, gün be gün zehirleyen zararlı alışkanlıklara karşı daha duyarlı olunması, özellikle dizi ve filmlerde yanlış görüntülerle emsal oluşturulmaması büyük önem taşımaktadır.

Şiddetin Karmaşık Dünyasından Söz Etmek Akla Zıyan Bir Haber mi?

Diyanet aylık dergimizin şubat sayısında ana tema olarak yer alan "şiddet" olgusu medyada geniş yankı buldu. Toplum olarak şu veya bu şekilde karşı karşıya kaldığımız şiddet içeren görsel veya yazılı yayınlar, kişiler üzerinde önemli etkiler bırakmaktadır. Bu kabil yayınlar psikolojik ve sosyolojik açıdan kişilerin ve sonuçta toplumun dengesini ve ruh sağlıklarını olumsuz yönde etkilemektedir. Son zamanlarda artan kapkaç ve şiddet olayları da bu olgunun toplum üzerindeki etkisini gözler önüne sermektedir. Toplumumuza yakından ilgilendiren şiddet konusunda dini, bilimsel ve araştırmaya dayalı sonuçların ortaya konulduğu dergimizdeki bu aydınlatıcı yazılar üzerinde medyada bazı tenkitler yöneltmiştir. Eleştirilerin bir kısmı müspet olup, içlerinde oldukça ağır olanları da vardır.

Fatih Altaylı, hiciv dolu bir yaklaşımla dergimizi eleştirmiş ve "AB ile müzakereleri de Diyanet İşleri yürüt-sün", diyerek yazısına şöyle devam etmiş: "Önümde 'akla ziyan' bir haber duruyor. Hemen her konuda 'birlirkişi' olmaya soyunan Diyanet İşleri Başkanlığının ucundan da olsa dine dokunan konularda ha babam 'ahkam kesmesine' alışmak üzereydik.

Ama onlar Türkiye'deki her kurum gibi işin cılkını çıkarma yoluna gidince, bu yazı farz oldu. Gelin önümde duran haberi size aktarayım:

'Diyanet İşleri Başkanlığı, bilgisayar oyunları, çoğunun şiddet içerikli olması nedeniyle çocuklara zararlı buldu ve ailelere 'Bu tarz oyunları çocuklarınızdan uzak tutun' uyarısında bulundu.'

Haber böyle başlıyor ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın uzun uyarılarıyla devam ediyor.

'Yuhh' dedim kendi kendime.

Sanırsın ki, Diyanet İşleri Başkanlığı değil, 'Türkiye Pedagoji Kurumu' ya da 'Çocuk ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı'.

Yahu bu işin dinle, diyanetle ne alâkası var. Ayrıca bu konudaki ahkâmı kesen kim?

İmam mı, mevlithan mı? Kim?

Bu işler de artık Diyanet İşleri Başkanlığı'na mı kaldı? (16.02.2005 Hürriyet)

AB ile müzakereleri yürütmek Diyanet İşleri Başkanlığının görevi değildir. Ancak toplumumuzun ruh dünyasını alt-üst edebilecek, gelişme çağındaki çocuklar ile gençlerin din duygularını örseleyecek hususlara karşı duyarlı olması da çok görülmemelidir. Diyanet aylık dergide dini içerikli yazılarla birlikte kültür-sanat, düşünce, sağlık, sosyal ve psikolojik içerikli yazılar da yer almaktadır. Kaldı ki halkımızı dini konularda aydınlatmakla görevli anayasal bir kurumun, şiddet gibi bütün dinlerce yasaklanan bir olguya karşı bilgilendirici tarzda yazılar yayınlaması tabii bir görevi olsa gerektir. Unutulmalıdır ki, hepimiz aynı gemide yaşıyoruz. Bu geminin esenliği toplumun bütün kişi ve kurumlarının ortak sorumluluklarını yerine getirmelerine bağlıdır.

HİCRÎ TAKVİM (AY TAKVİMİ)

Cenab-ı Hak; Rahman suresinin 5. ayetinde, "Güneş ve Ay bir hesaba göre hareket etmektedir." buyurmak suretiyle, kâinatın hesap üzere yaratıldığını ifade etmektedir. Kur'an'da bildirilen bu gerçekler, ancak çağımızdaki astronomik gözlemlerle anlaşılmaktadır.

Büyük Filozof Eflâtun, "... Güneş, Ay ve diğer beş büyük yıldız, zamanın ölçülebilmesi ve kaydedilebilmesi için yaratılmıştır." demektedir.

Ay Takvimi İslâmiyet'le gelmemiştir. İslâmiyet'ten önce de mevcut olan bu takvim, Hz. Ali'nin teklifiyle Hicret'in 17. yılından itibaren, Hz. Ömer tarafından bu günkü hâli ile tespit edilerek, Hicrî Kamerî Takvim veya İslâmî Takvim adını almıştır.

Orta Doğu kökenli eski toplumlar; hem Ay hem de Güneş esaslı takvimler kullanmışlardır. Ay'ın günlük ve aylık hareketlerine dayanarak Ay Takvimini, ziraî faaliyetlerinin takibi için de güneşin günlük ve yıllık hareketlerine dayanarak Güneş Takvimini geliştirmişlerdir.

Hicri Takvimin başlangıcı, 16 Temmuz 622 Cuma günü olarak kabul edilmektedir. Bu tarih de ; Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye göç ettiği yılın yılbaşısının rastladığı gündür. Bu gün aynı zamanda Kamerî ayın ilk günü olan 1 Muharrem gününe denk gelmiştir.

Hicri Takvimde gün ve ay kavramları, güncel hayatta kullandığımız gün ve ay kavramlarından farklıdır. Gök cisimlerinin hareketlerine bağlı kavramlardır. Hicri bir gün; güneş batınca başlar, bir sonraki güneş batışında biter. Hicri ay ise; güneş battıktan sonra batı ufkunda görülen en ince hilâl ile başlayıp, bir sonraki batı ufkunda görülen en ince hilâl ile bitmektedir.

Ay, Dünyamızın etrafındaki yörüngesinde 360°lik dönüşünü gerçekleştirirken, Dünyamız da Ay ile beraber Güneş etrafındaki kendi yörüngesinde aynı yönde hareket etmekte ve ayda bir kere Ay, Dünya ve Güneş üçlüsü aynı doğru üzerine gelmektedirler ki, buna Astronomik aybaşı veya İçtima demekteyiz. Güneş, Dünya ve Ay üçlüsünün üst-üste aynı doğru üzerine gelebilmesi için ortalama 29.53059 gün geçmesi gerekmektedir. Ayların süresi kesirli olamayacağından bu rakam 29 ya da 30 rakamlarına yuvarlanmaktadır. Bu da Hicri ayın gün süresini göstermektedir.

Ay Takvimi; günümüzden 4000 yıl öncesindeki Mezopotamya kültürlerinde ve İbranilerde görüldüğü gibi, Bâbil takviminde de görülmüştür. Babillilerde gün, günbatımıyla başlamakta ve bir sonraki günbatımında sona ermekte, ay ise; yeni Ay'ın ilk görüntüsünün görevliler tarafından çıplak gözle tespit edilebildiği gecenin gün batımında başlatılmaktaydı. Bu takvim sisteminde, 29 ve 30 günlük 12 ay bulunmaktadır. Bu aylar:

1. Nisanu 30 gün	2. İyaru 29 gün	3. Sımanu 30 gün
4. Duuzu 29 gün	5. Abu 30 gün	6. Ululu 29 gün
7. Tashritu 30 gün	8. Arakhsamna 29 gün	9. Kislimu 30 gün
10. Tebetu 29 gün	11. Sabatu 30 gün	12. Addaru 29 gün

O yıllarda, 354 günlük Ay esaslı yılın, 365 günlük Güneş esaslı yıl ile uyumu için, belli aralıklarla, ilâve ayların takvim düzenine eklenmesi benimsenmiştir. Bu sisteme göre 19 yıllık bir dönem içinde; 3., 6., 8., 11., 14., 17. ve 19. yıllara birer ay ilâve edilmekte ve ay sayısı 19 yılda 235'e ulaşmaktadır. Bu ilâve yedi aydan altısı, 6. ay

olan 29 günlük Ululu ayının arkasına Ululu II. ve yedincisi de, sadece dönemin 17. yılında son ay olan Addaru ayının arkasına 30 günlük Addaru II adıyla eklenmekteymiş.

Günümüz Takvimcileri ayet ve hadise dayanmayan, İslâmiyet'ten 2600 sene önce Babilliler ve İbranilerde olduğu gibi, aynen matematiksel olarak ayları bir 29, bir 30 olmak üzere peş-peşe dizerek 354 günlük normal yıllarda 29 gün olan Zilhicce ayı, 355 günlü artık yıllarda ise 30 gün olarak kabul etmişlerdir. Takvimcilere göre aylar;

1. Muharrem 30 gün,	2. Safer 29 gün,	3. Rebiülevvel 30 gün,
4. Rebiülâhır 29 gün,	5. C. evvel 30 gün,	6. Cemaziyelâhır 29 gün
7. Recep 30 gün,	8. Şaban 29 gün,	9. Ramazan 30 gün,
10. Şevval 29 gün,	11. Zilkade 30 gün,	12 - Zilhicce 29 (30) .

Kamerî ayların başlangıcı bu dizilişe göre değil, ilgili ayet ve hadisler doğrultusunda ve Ru'yet-i Hilâl Konferansı kararları çerçevesinde; Ay'ın içtima pozisyonundan en az 8° ayrılması, güneş battığı anda en az 5° ufku üstünde olması ve hilâlin, Dünya'nın herhangi bir yerinden görülmesi esaslarına göre başlatılmakta ve bitirilmektedir. Aylar; bir 29, bir 30 şeklinde peş-peşe gelebildiği gibi, bazen iki, bazen de üç ay peş-peşe 29 gün veya 30 gün olabilmektedir

Yıllar; Ay esaslı olduğundan, Güneş esaslı takvimler arasında her yıl ortalama 11 günlük bir fark doğmaktadır. Bu yüzden mevsimlerin konumu değişmekte ve 33 yıllık bir dönemler içerisinde tekrar çakışmaktadır.

Günümüzde Hristiyan ve Yahudi toplumları da Pas-kalya günlerini belirleyebilmek için Ay Takvimini kullanmaktadırlar. Hint takvimi ve Hinduların önemli günleri de Ay Takvimi'ne göre belirlenmektedir. Çin'de geleneksel kutlama ve bayramlar da, Ay Takvimi'ne göre yapılmaktadır. Bizim Hicri Yılın başlangıcı olan 1 Muharrem'in içtima'sını takip eden gün, Çinliler ve Güneydoğu Asyalılar 9 Şubat Çarşamba günü Horoz Yılı'na başlamışlardır.

Hicri Yılın Miladi Yıla çevrilmesi:

Hicri yılı 33'e bölünüz, çıkan 1. sayıyı hicri yıldan çıkarınız, çıkan 2. sayıyı 622 ile toplayınız.

1426:33=43(1.sayı) /1426-43=1383 (2.sayı) /1383+622=2005

Miladi Yılın Hicri Yıla çevrilmesi:

Miladi yıldan 621 çıkarınız. Çıkan 1. sayıyı 33'e bölünüz. Çıkan 2. sayıyı ay ile 1. sayıyı toplayınız.

2005-621=1384 (1.sayı) /1384:33=42 (2.sayı) /1384+42=1426

REBİÜLAHİR HİLALİ :

8 Mayıs 2005 Pazar günü Greenwich saatiyle 08.47'de İçtima, aynı gün 23.50'de Ru'yet olacak, hilal ilk defa Atlas Okyanusunda Kuzey Amerika'nın doğusundan itibaren görülmeye başlayacaktır.

Rebiülahir ayının İçtiması ile Ru'yeti, 8 Mayıs Pazar günü gibi aynı güne rastladığı için İçtimaı esas alıp, İçtimaı takip eden günü Kamerî aybaşı kabul eden bazı İslâm ülkeleri ile Peygamberimizin hadis-i şerifi mucibince Ru'yeti takip eden günü Kamerî aybaşı kabul eden Türkiye gibi, diğer İslam ülkeleri 9 Mayıs Pazartesi günü Rebiülahir ayına beraber başlayacaklardır

Dünyanın bazı ülkelerinin belirli şehirlerine ait hilâl gözlem değerleri ile gözlem şemaları, Başkanlık Web sitemizin http://www.diyane.gov.tr/turkish/vakithes_sema.asp adresinde bulunmaktadır.

İşık olmak için çırpındı hep
En Sevgili'nin yüreği.
O yürekte
Sen,
Ben,
Biz vardık
İnsan gibi insan yetiştirmenin
derdi vardı...

